

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ŞULE KÖKLÜ'NÜN ROMANLARINDA DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Senanur OKUDAN

İstanbul
Ağustos – 2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

ŞULE KÖKLÜ’NÜN ROMANLARINDA DEĞERLER

Senanur OKUDAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜNEŞ

İstanbul
Ağustos – 2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜNEŞ

Üye Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Necmettin ÖZMEN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Şule Köklü’nün Romanlarında Değerler” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan ya da dolaylı olarak yaptığım her alıntıyı kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden ibaret olduğunu beyan ederim.

Senanur OKUDAN

ÖN SÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜNEŞ'e, çalışmamda bana destek olan ve değerli bilgilerinden istifade ettiğim Şule KÖKLÜ'ye, tez jürimde yer alan değerli hocalarım Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Necmettin ÖZMEN'e, yüksek lisans sürecinde bilgilerinden istifade ettiğim, derslerime giren tüm hocalarıma, eğitim hayatım boyunca maddî ve manevî yanımda olan, beni daima destekleyen kıymetli annem Seher OKUDAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Senanur OKUDAN

İstanbul 2022

ÖZET

ŞULE KÖKLÜ’NÜN ROMANLARINDA DEĞERLER

Senanur OKUDAN

Yüksek Lisans, İslam Tarihi ve Sanatları

Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜNEŞ

Ağustos, 2022 - 106 Sayfa

Değerler öğretiminde ve aktarımında önemli araçlardan biri de edebî eserlerdir. Edebî eserlerin etkisi, iyi, doğru, güzel olanı ve toplumu ayakta tutan değerleri doğrudan değil sezdirerek ve estetik kaygıyla aktarmasından kaynaklanmaktadır. Günümüz yazarlarından Şule Köklü de romanlarında, toplumsal değerleri millî ve manevî duygularla okura aktarmaktadır. Bu bağlamda tezin esas amacı Şule Köklü’nün romanlarındaki değerleri tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Şule Köklü’nün *Yanık Maske*, *Baltar*, *Kızılırmak Çocukları* isimli romanları doküman inceleme yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde; tezin problemi, amacı, yöntemi, önemi, özgün değeri, sınırlılıkları ve literatür taraması hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde; değer tanımı ve özellikleri, değerlerin işlevleri, dil, edebiyat ve değer ilişkisi, değer ve roman hakkında detaylı bilgiler verilerek kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölümün, ikinci kısmında ise Şule Köklü’ nün hayatı, edebî eserleri ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde incelenen değerler, dinî, ahlakî, kültürel olmak üzere üç kısımda sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak; 13 dinî, 7 ahlakî, 14 kültürel değere ulaşılarak Köklü’ nün romanlarında dinî ve kültürel değerlerin ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Köklü romanlarında işlediği değerlerle Anadolu’ya ışık tutmuş güzel ahlaklı ve şahsiyetli bir insan olmanın önemini vurgulamıştır. Dinî değerleri aktarırken Kur’an-ı Kerim’i ve Hz. Muhammet’in sünnet-i seniyyesini temel almıştır. Kültürel değerlerle Anadolu’nun unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş gelenek göreneklerini gün yüzüne çıkartmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Şule Köklü, Yanık Maske, Baltar, Kızılırmak Çocukları

ABSTRACT
VALUES IN SULE KOKLU’S NOVELS

Senanur OKUDAN

Master, Islamic History and Arts

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Özlem GÜNEŞ

August, 2022 - 106 Pages

Literary works are one of the important tools in teaching and transferring values. Literary works are more effective because they convey with an aesthetic concern the good, the right, the beautiful and the values that sustain the society, not directly, but by perceiving. One of today's writers, Sule Koklu also conveys social values to the readers with national and spiritual feelings in her novels. In this context, the main purpose of the thesis is to determine the traditional values in the novels of Sule Koklu. For this purpose, Sule Koklu's novels named *Yanık Maske*, *Baltar*, *Kızılırmak Çocukları* were analyzed by using the document analysis method.

In the introduction part of the study; Information about the problem, purpose, method, importance and original value, limitations and literature review of the thesis is given. In the second part of the study; A theoretical framework has been formed by giving detailed information about the definition of value, value characteristics, functions of values, language, literature and value, value and novel. In the second section of the second part, information about the life and literary works of Sule Koklu is given. In the third part of the study, the values examined are classified in three parts as religious values, moral values and cultural values. As a result; by reaching 13 religious values, 7 moral values and 14 cultural values, it was determined that religious and cultural values came to the fore in Koklu's novels.

Koklu, shed light on Anatolia with the values she worked on in her novels, suggested to have good morals and forbid evil. While conveying religious values, she took the Qur'an and Sunnah of the Prophet (Muhammet) as a reference. It has brought to light the forgotten or forgotten traditions of Anatolia with its cultural values. It has brought to light the forgotten or sunk into oblivion traditions of Anatolia with its cultural values.

Keywords: Values, Şule Köklü, Yanık Maske, Baltar, Kızılırmak Çocukları

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Konu, Kapsam ve İçerik.....	1
1.2.Tezin Araştırma Yöntemi.....	1
1.3. Tezin Önemi ve Özgün Değeri	2
1.4. Tezin Sınırlılıkları	2
1.5. Tezin Konusuyla İlgili Literatür Analizi.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	5
KURAMSAL ÇERÇEVE ve YAZARIN HAYATI	5
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	5
2.1.1.Değer Tanımı	5
2.1.2.Değerlerin Özellikleri.....	6
2.1.3. Değerler Sınıflandırılması	8
2.1.4. Değerlerin İşlevleri.....	11
2.1.5. Geleneksel Değerler.....	11
2.1.6.Dil, Edebiyat ve Değerler	12
2.1.7.Roman ve Değerler.....	14
2.2.Şule Köklü.....	17
2.2.1.Şule Köklü' nün Hayatı	17
2.2.2.Şule Köklü' nün Edebî Hayatı	18

2.2.3. Roman Özetleri.....	20
2.2.3.1. Yanık Maske.....	20
2.2.3.2. Baltar.....	20
2.2.3.3. Kızılırmak Çocukları.....	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
BULGULAR	24
3.1. Dinî Değerler	24
3.1.1. İmam.....	26
3.1.2. Dua.....	33
3.1.3. Tefekkür.....	34
3.1.4. Cami	36
3.1.5. Ölüm.....	37
3.1.6. Mezar Ziyareti.....	38
3.1.7. Kader.....	39
3.1.8. Helal Lokma	40
3.1.9. Kur'an-ı Kerim Okumak.....	40
3.1.10. Salavat Çekmek.....	41
3.1.11. Helalleşmek.....	41
3.1.12. Tesettür	41
3.1.13. İlâhî Adâlet	42
3.2. Ahlaki Değerler	43
3.2.1. Sevgi.....	44
3.2.1.1 Evlat Sevgisi.....	44
3.2.1.2.Kardeş Sevgisi	45
3.2.1.3. Eş Sevgisi.....	46
3.2.1.4. Arkadaş Sevgisi.....	47
3.2.1.5. Hayvan Sevgisi	47
3.2.2. Saygı	49
3.2.4.Yardım	51
3.2.5. Vefa.....	52

3.2.6. Dürüstlük	52
3.2.7. İkrâm	53
3.3 Kültürel Değerler	54
3.3.1. Anadolu Kültüründe Kadına Bakış	54
3.3.2. Hacivat ve Karagöz Oyunu	59
3.3.3 Halk Hikâyeleri	60
3.3.4. Kültürel Semboller	61
3.3.4.1. Nakış	62
3.3.4.2. Kuşlar	63
3.3.4.3. Ağaçlar ve Çiçekler	63
3.3.5. Şifacılık	64
3.3.6. Düğün Adetleri	65
3.3.6.1. Yozucu	65
3.3.6.2. Düğün Alayı	65
3.3.6.3. Gelinin Evden Çıkması	65
3.3.7. Kız Kaçırma / Sevdiğiyle Kaçma	66
3.3.8. Aşk	67
3.3.9. Marş	73
3.3.10. Tekerleme	73
3.3.11. Türküler	73
3.3.12. Takas	75
3.3.13. Yemekler	76
3.3.13.1. Madımak Çorbası	76
3.3.13.2. Bişi	76
3.3.13.3. Kavurga	76
3.3.13.4. Kömbe	77
3.3.13.5. Kavut	77
3.3.13.6. Hingel	77
3.3.14. Kangal Köpeği	78
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	83
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	83

KAYNAKÇA	85
EKLER	90
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Spranger'ın Değer Sınıflama Tablosu	8
Tablo 2.2: Rokeach'ın Değer Sınıflama Tablosu.....	9
Tablo 2.3: Dilmaç'ın Değer Sınıflama Tablosu.....	10
Tablo 4.1. Şule Köklü' nün Romanlarındaki Değerler	84

KISALTMALAR

Akt.: Aktaran

B: Baltar

Ed.: Editör

K.Ç.: Kızılırmak Çocukları

Teis: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü

Vb.: ve benzeri

Y.M.: Yanık Maske

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Konu, Kapsam ve İçerik

Her topluluğun kendi kültürüne, ihtiyaçlarına göre maddî ve manevî değerleri bulunmaktadır. Bu değerler, bireyin ve toplumun hayatını düzenlerken aynı zamanda geçmiş ve gelecek arasında da köprü vazifesi görmektedir. Son yıllarda sosyal bilimler alanında değerler ve değer aktarımı üzerine yapılan çalışmalar önem kazanmıştır. Değerlerin aktarımında edebî eserler de önemli rol oynamaktadır. “Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir” (Kavcar, 1999: 6, Akt. Çavuşoğlu, 2017: 2).

Günümüz yazarlarından Şule Köklü de romanlarında geleneksel Anadolu değerlerini kullanmış millî ve manevî duyguları incelikle işlemiştir. Geleneksel Anadolu değerlerini işleyebilmek için romanlarında mekân olarak özellikle köyü tercih etmiştir. Köklü, Anadolu’ya ışık tutmuş Anadolu’nun adetlerini, gelenek ve göreneklerini unutulmuş değerlerini her yönüyle anlatmış, iyilikleri överken kötülükleri yermiştir. Eserlerini kaleme alırken hayal ve gerçekliği dengeli bir şekilde kullanan Köklü bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Hayalperest de olsam gerçekten kopmuyorum. Pergel gibi bir ayağım hayalde bir ayağım gerçekte oluyor” (Köklü, 24 Eylül 2019, 00:35:59 – 00:36:19).

Bu çalışmanın konusu, Yazar Şule Köklü’ nün *Yanık Maske*, *Baltar*, *Kızılırmak Çocukları* romanlarını değerler açısından değerlendirmeye tâbî tutmaktır. Bu bağlamda tezin amacı, adı geçen romanlarda değerleri tespit etmek ve sınıflandırmaktır.

1.2.Tezin Araştırma Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Yazarın Şule yayınlarından çıkan *Yanık Maske* (2019, 7.Baskı), *Baltar* (2019, 3. Baskı) ve *Kızılırmak Çocukları* (2019, 1. Baskı) adlı romanları esas alınmıştır.

Konuyla benzer çalışmalar incelenerek tezin genel muhtevası ortaya konulmuştur. Tezin sonuç bölümünde tespit edilen değerler bir tablo hâlinde verilmiştir.

1.3. Tezin Önemi ve Özgün Değeri

Roman, ait olduğu zamana ve topluma ayna tutan edebî türlerden birisidir. Bu bağlamda kurgu olsalar dahi gerçeklikten uzak değildir ve içinde bulunduğu toplumun değerlerini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Günümüz yazarlarından Şule Köklü' nün romanlarının incelenmesi geçmişteki ve günümüzdeki değerlerin ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Şule Köklü'nün eserleri üzerine yapılmış akademik herhangi bir çalışma bulunmaması tezin özgün değerini ortaya koymaktadır.

1.4. Tezin Sınırlılıkları

Tez oluşturulurken romanlar ve değerler üzerine yapılmış olan benzer tezler, makaleler incelenmiştir. İnceleme neticesinde romanlardaki değerlerin dinî, ahlakî, sosyal değerler olarak sınıflandırıldığı görülmüştür. Bu çalışmada, Şule Köklü' nün *Yanık Maske*, *Baltar* ve *Kızılırmak Çocukları* isimli romanları incelenmiş daha çok dinî, ahlakî ve kültürel değerlerin ön plana çıktığı tespit edilmiş ve değerlendirin sınıflandırılması bu üç başlık üzerinden yapılmıştır.

1.5. Tezin Konusuyla İlgili Literatür Analizi

Bu çalışmada Şule Köklü'nün romanları birincil kaynak olarak değerlendirilirken, Köklü ve romanları üzerine yapılan çalışmalar, videolar, söyleşiler ve röportajlar; kuramsal çerçeve oluşturulurken değerler ve romanlar üzerine çalışılmış olan kitaplar, makaleler, tezler ikincil kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Şule Köklü 2015 yılında Şule Yayınları tarafından yayımlanan *Yanık Maske* romanını "Arşivlenmiş geçmişin kitabı" (Şemsipaşa Kütüphanesi, 2022) olarak tanımlamaktadır. *Baltar*, yazarın *Beyaz Diş*'ten esinlenerek millî ve manevî duygularla "Kangal köpeğinin niçin bir romanı olmasın" (Şemsipaşa Kütüphanesi, 2022) diyerek kaleme aldığı ikinci romanıdır. Türk edebiyatındaki ilk köpek romanı olma özelliğini taşıyan *Baltar* 2018 yılında Şule yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Kızılırmak Çocukları, Köklü'nün çocuk romanı olarak ele aldığı üçüncü romanıdır. Yazar, "Türkiyenin kalbinden doğan ve geniş bir alan kaplayan Kızılırmak havzasının

romanı Anadolu’da nasıl çocuk olduğunu anlatıyor unutulmuş oyunları, iyiliği, merhameti konu alıyor” (Şemsipaşa Kütüphanesi, 2020). Sözleriyle tanımladığı eserini *Pal Sokağı Çocukları* romanından esinlenerek kaleme almıştır. *Kızılırmak Çocukları* da Şule yayınları tarafından 2019 yılında yayımlanmıştır.

Köklü’nün eserleri üzerine yazılmış kitap tahlilleri, inceleme yazıları; kendisiyle yapılmış röportajlar, söyleşiler bulunmaktadır. Tez yazılırken bu çalışmalardan faydalanılmıştır. Köklü ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar şunlardır:

Korgan’ın (2019:130- 133) *Yanık Maske* üzerine kaleme aldığı inceleme yazısı *Karabatak* dergisinin 23. sayısında, Erdoğan’ın (2016: 77- 78) aynı eser üzerine kaleme aldığı inceleme yazısı da *Türk Edebiyatı* dergisinin 508. sayısında yayımlanırken, Erdoğan’ın (2019) “Baltar Hakkında Bir Roman” başlıklı yazısı da *Yeni Şafak* gazetesinde yayımlanmıştır. Akçay (2020:144- 145) tarafından kaleme alınan “İnsanın Romanı Kızılırmak Çocukları” isimli inceleme yazısı *Karabatak* dergisinin 50. sayısında, Kadumi (2020: 194- 195) tarafından kaleme alınan *Kızılırmak Çocukları* başlıklı inceleme yazısı da *Söğüt* dergisinin 5. sayısında yayımlanmıştır.

Star gazetesinde Gülcan Tezcan (2019) tarafından Şule Köklü ile *Baltar* romanı üzerine röportaj yapılmıştır. 2019 yılında Sancaktepe Belediyesi tarafından düzenlenmiş olan 8. Kitap fuarında Şule Köklü ile gerçekleştirilen söyleşi kayıt altına alınmış ve Sancaktepe Belediyesi Kültür Sanat Platformu isimli *Facebook* sayfasında paylaşılmıştır. Bu söyleşide de ağırlıklı olarak *Baltar* hakkında bilgi verilmiştir. İsmail Turan’ın (2019) Şule Köklü ile gerçekleştirdiği söyleşi edebiyatburada.com isimli internet sitesinde transkripsiyon edilmiş biçimde yayımlanmıştır. Söyleşi edebiyat ve Köklü’nün üç romanı üzerinedir.

Yazar, 8 Temmuz 2020 ve 25 Aralık 2020 tarihlerinde Şemsipaşa Kütüphanesini ziyaret etmiş ve burada kitaplarını tanıtmıştır. Köklü kitaplarını tanıtırken video kaydı alınmış ve Şemsipaşa Kütüphanesi isimli *Facebook* sayfasında paylaşılmıştır.

28 Aralık 2020 tarihinde Trt 2 Hayat Sanat programına konuk olan Köklü Edebî Sanatlar bölümünde edebiyat ile olan ilişkisini anlatmış ve kitaplarını tanıtmıştır.

2021 yılında *Karabatak* dergisi Şule Köklü ile “*Aşk Taşa Merhamet Ettirir*” başlıklı röportajı yapmıştır. Son olarak aynı yıl Süheyla Karaca Hanönü (2021: 75- 77) tarafından kaleme alınan *Karaca Gözü* isimli deneme kitabının bir bölümünde *Baltar*’a yer verilmiştir.

Son olarak tarafımızca 2022 yılının temmuz ayında, yazar ile söyleşi gerçekleştirilmiştir. Bu söyleşi ekte bulunmaktadır.

Kuramsal çerçeve oluşturulurken değerler, değerler eğitimi ve romanlar üzerine çalışılmış olan kitaplar, makaleler ve tezler incelenmiştir. Değer tanımı, sınıflandırması, değerlerin işlevleri açıklanırken *Değerler Eğitimi* (Dilmaç & Ulusoy, 2012), *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (Hökelekli, 2013), *Değerler Psikolojisi ve İnsan* (Tarhan, 2015) isimli kitaplardan, dil, edebiyat ve değerler ilişkisi açıklanırken *Değerler Bilançosu* (Ed. Bircan & Bülent Dilmaç, 2016) isimli kitaptan, roman ve değerler ilişkisi açıklanırken *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu* (Yılmaz, 2002), *40 Soruda Türk Romanı* (Narlı, 2018), *Roman ve Hayat* (Andı, 2020) adlı kitaplardan yararlanılmıştır. Romanlar ile ilgili tezin genel muhtevası oluşturulurken, *Hece* dergisi Türk romanı özel sayısından yararlanılmış, ilgili makaleler kaynakçada gösterilmiştir.

Tezin genel muhtevası ve kuramsal çerçevesi oluşturulurken aşağıdaki tezlerden yararlanılmıştır:

Orhan Kemal'in Romanlarında Sosyal Değer isimli yüksek lisans tezinde kuramsal çerçeve olarak kültür ve değerler ele alınmış, ardından Orhan Kemal'in hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri hakkında bilgi verilmiş ve eserlerindeki sosyal değerler ortaya konulmuştur (Yumuş, 2017).

Ayla Kutlu'nun Cadı Ağacı Romanının Değerler Bakımından İncelenmesi isimli yüksek lisans tezinde kuramsal çerçeve olarak değerler ele alınmış ardından Ayla Kutlu'nun hayatı edebî kişiliği, eserleri hakkında bilgi verildikten sonra Cadı Ağacı romanının özeti ve olay örgüsü aktarılmış ve romanda yer alan değerler aktarılmıştır (Çavuşoğlu, 2017).

Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları isimli yüksek lisans tezinde yazarın 15 çocuk romanı değerler aktarımı açısından incelenmiş 11 dinî 29 sosyal değere ulaşılmıştır. Eserlerin, değerler aktarımı açısından önemi vurgulanmıştır (Emirhan, 2016).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve YAZARIN HAYATI

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Değer Tanımı

Değer, etimolojik açıdan karşılık olma anlamına gelen değmek kökünden türetilmiştir. Bundan dolayı değer bir şeye biçilen karşılığı ifade etmektedir (Sarı, 2013: 204). Değer en başta felsefenin araştırma problemlerinden olmakla birlikte psikoloji, sosyoloji, din bilimleri, matematik, iktisat gibi birçok bilim dalı değer konusuyla ilgilenmiştir (Dilmaç ve Ulusoy, 2012: 13). İktisatta değer, mal ve hizmet alışverişi ile ilgili bir kavramdır. Felsefede değer, doğrudan doğruya insanın özü ile ilgili bir kavramdır ve insan değer üreten bir varlıktır. Değer kavramı bireyin ve toplumun özünü oluşturmaktadır. Felsefe, değeri insanın doğa, toplum ve kendisi ile ilişkilerinde ortaya çıkan, hayata anlam veren fikir, inanç, eylem ve idealler olarak tanımlar (Aras, 2014). Felsefenin önemli problemlerinden olan aksiyoloji (değerler sorunu) insan davranışlarını inceleyerek bu davranışların niteliğini araştırır (Yumuş, 2017: 34) Değer soyut bir kavram olduğundan dolayı bugüne kadar çok farklı şekillerde anlaşılmış birçok tanımı yapılmış ve farklı anlamlar yüklenmiştir.

Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğüne göre değer; “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (<https://sozluk.gov.tr/> 2022) anlamına gelmektedir.

İoanna Kuçuradi ise değer ve değerleri ayrı kavramlar olarak tanımlamıştır. Ona göre “değer, bir şeyin benzerleri arasındaki ayırt edici özelliğidir. Değerler ise insanların yaşantılarıyla gerçekleştirdiği fenomenlere denilmektedir. Kuçuradi’ye göre değerleri insanlar kendileri belirlemektedir” (Yumuş, 2017: 36).

Değeri bir ölçüt olarak gören Fitcher şu şekilde tanımlamıştır; “sosyolojik anlamda değerler, grubun veya toplumun, kişilerin, davranış modellerinin, amaçların ve diğer sosyo-kültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütlerdir” (Akt. Bolat, 2016: 324).

“Lunberg, değeri açıklanmış beğeni dizgilerinden çıkarılan ve arzuya değer şeyleri belirten kavramlar şeklinde tanımlanmıştır” (Akt. Tezcan, 1974, Bolat, 2016: 324).

“Hofstede değer kavramına belli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak bakarken, Schwartz insanların toplumsal veya bireysel bir eylemi (davranışı) seçerken; yapılan bir eylemin doğruluğunu savunurken, diğer insanları ve kendini değerlendirirken; başvurduğu, düşünsel ve duygusal nitelikleri olan ilkeler biçiminde değer kavramını tanımlamaktadır” (Akt. Erkenekli, 2009, Bolat, 2016: 324).

Hilmi Ziya Ülken (1965: 218) ise değerleri insan hayatının bir tamamlayıcısı olarak açıklar: “İnsanlar değerlere hayatının her alanında mutlaka ihtiyaç duyar ve en ilkel değerlerden en üst değerlere kadar her bir değer insanlar için önemlidir.”

Sulhi Dönmezer’e (1984: 253) göre “değerler toplum içinde işlerliği olan ve insanların düşünerek gerçekleştirdiği her türlü tavır ve hareketin gözeticileridir.”

Güngör (2010: 28) ise, değer inanca olduğunu ifade etmiş ve şu şekilde tanımlamıştır: “Değer; bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır.”

Dılmaç ve Ulusoy’a (2012: 13) göre ise “Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir.”

Hökelekli (2013: 285) de değeri şöyle tanımlar; “Değerler; davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inanç ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır.”

Görüldüğü üzere değer net bir tanımı yapılmamıştır. Her bilim insanı kendi görüşü çerçevesinde bir tanım yapmıştır. Her bir tanım birbirinden ayrı gözükse de ortak noktaları bulunmaktadır. Değer kavramı ele alındığında genellikle ahlakî ve estetik olgular işaret edilmektedir. Ahlakî olgular neyin doğru ya da yanlış olduğunu belirlerken estetik olgular güzel olana ulaşmayı hedefler. Değerlerin bireysel ve toplumsal anlamda iyi, faydalı, olumlu gelişmeleri hedeflediği açıktır. Değerler bireyi ve toplumu iyi, doğru ve güzel olana yönlendirmeyi hedeflerler (Aras, 2014).

2.1.2. Değerlerin Özellikleri

Toplumsal kurumların her birinin kendisine ait değerleri bulunmaktadır fakat değerler birbirinden tamamen bağımsız düşünülemez birbirleriyle ortak özellikleri bulunmaktadır. Fichter bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır (Yazıcı, 2013: 212):

- a) Değerler herhangi birisinin yargısına göre belirlenmez. Ortak bir paydaya göre belirlenir.
- b) Değerler ciddiye alınırlar. Kişiler değerleri referans kabul eder ve toplumsal hayatın refahını sağlamak için değerlere uygun davranırlar.
- c) Değerler coşkularla birlikte bulunur. Değerler insan hayatı için büyük önem taşır insanlar değerler için özveride bulunur çalışıp çabalar hatta gerekirse bu uğurda can alır ve can verirler.
- d) Değerler toplumsaldır bundan dolayı bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerine uyması gerekir. Genellikle içine doğduğu toplumun değerleri bireye öğretildiği için birey değerlere uyum sağlar fakat bu değerlere uyum sağlamazsa toplum tarafından dışlanmaya maruz kalır.
- e) Sosyal değerler süreklilik arz eder. Değerler ailede ve toplumda bireye öğretilir böylece değerler kuşaktan kuşağa aktarılır.
- f) Değerler dil ve sembollerle aktarılır. Bir toplumun dili ve sembolleri toplumun kültüründen, gelenek ve göreneklerinden öğeler taşır değerler böylelikle hem öğretilir hem de aktarılır.
- g) Değerler değişime açıktır. Toplumlar birbirleriyle etkileşime geçtikçe farklı yönlerini görür ve keşfederler. Bireyler kendi topluluklarında görmedikleri değerleri başka topluluklardan alabilirler ya da kendi değerlerini bir başka topluluğa öğretebilirler zaman içerisinde yasaklı görülen değerler değişip dönüşerek toplumun değeri haline gelebilir.
- h) Değerler anlam veren, standartlar, inançlar ve ahlaki ilkelerdir (Fichter, 2006: 167, Akt. Yazıcı, 2013: 213).

Güngör (1993: 23, Akt. Özgün, 2012: 22) için değerlerin öncelik ve sonralık sırası bulunmaktadır. Kimi insan sevgiyi öncelik görürken kimisi de saygıyı öncelik olarak görmektedir. Bireylerin yaşı, cinsiyeti ve çevresi bu önceliği etkilemektedir.

Her toplumun kendine ait değeri bulunmaktadır. Bu değerler millet olma, milliyetçilik gibi kavramların gelişmesinde etkili olmuştur.

Değerler arasında zıtlıklar bulunabilir iyilik – kötülük, doğru- yanlış gibi. Değerler arasında zıtlıklar bulunsa dahi değerler toplumu ve bireyi doğru ve ahlaki olana yönlendirmektedir (Özgün, 2012: 22).

2.1.3. Değerler Sınıflandırılması

Değerler üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, değerlerin ihtiyaca ve amaca göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Değer sınıflandırmalarına bakıldığında bilim insanlarının bir kısmı bireysel sınıflandırma yaparken bir kısmı da toplumsal sınıflandırma yapmıştır. Buna göre Allport, Vernon ve Lidzey (1960) değerleri; estetik değer, ekonomik değer, bilimsel değer, siyasi değer, sosyal değer, dinî değer olmak üzere altıya ayırmışlardır (Topçuoğlu, 1999, Dilmaç – Ulusoy, 2012: 23).

Erol Güngör (1993) de değerleri altı başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar; estetik, teorik, iktisadi, siyasi, sosyal, dinî değerlerdir (Dilmaç – Ulusoy, 2012: 23).

Değer sınıflandırmaları içerisinde en çok kullanılanlardan birisi Spranger'ın değer sınıflandırması olmuştur. Spranger, 1928'de psikolojideki ilk değer testini kullanmış, değerleri altı başlıkta toplamıştır (Çavuşoğlu, 2017: 17).

Tablo 2.1: Spranger'ın Değer Sınıflama Tablosu

Estetik Değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey, hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Bilimsel Değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan, deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Siyasi Değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Sosyal Değer: Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Dinî Değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Rokeach'ın 1973 yılındaki çalışmasında değerleri sosyal yönleriyle ele alarak tutum ve davranışlara göre sınıflandırmıştır. Buna göre değerleri amaç değerler ve araç değerler olarak sınıflandırmış ve değer gruplarında 18' er değere yer vermiştir (Çavuşoğlu, 2017: 18).

Tablo 2.2: Rokeach'ın Değer Sınıflama Tablosu

Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler	Amaçsal Değerler	Araçsal Değerler
Aile Güvenliği	Bağımsızlık	İç Huzur	Kendini Kontrol Etmek
Barış İçinde Bir Dünya	Bağışlayıcılık	Kendine Saygı	Kibar Olmak
Başarılı Olmak	Cesaretli Olmak	Mutlu Olmak	Mantıklı Olmak
Bilgelik	Dürüstlük	Olgun Sevgi	Muktedir Olmak
Dinî Olgunluk	Entelektüel Olmak	Özgür Olmak	Neşeli Olmak
Eşitlik	Geniş Görüşlü Olmak	Rahat Bir Yaşam	Sevecen Olmak
Gerçek Dostluk	Hırslı Olmak	Sosyal Onay	Sorumluluk Sahibi Olmak
Güzellikler Dünyası	İtaatkâr Olmak	Ulusal Güvenlik	Temizlik
Heyecan Verici Bir Yaşam	Kendini Kontrol Etmek	Zevk	Yardımseverlik

Rokeach'ın değer sınıflandırılmasına bakıldığında hem bireysel hem toplumsal değerler görülmektedir (Çavuşoğlu, 2017: 18).

Dilmaç (1999: 16 – 17, Akt. Dilmaç – Ulusoy, 2012: 26 - 27) insanların hayatlarındaki değerleri şu şekilde sıralamıştır.

Tablo 2.3: Dilmaç'ın Değer Sınıflama Tablosu

İnsanları Sevme: İnsan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür. İnsanlar arasında birlik, beraberlik, mutluluk ve refah esas alınır.
Uyumlu Olma: İnsanlar buldukları eylemlerde bunalıma, yorgunluğa, kırgınlığa gidecek eylemleri terk ederler. Kendi iç dünyalarında denge kurmaya çalışırlar.
Hırsları Kontrol Altına Alma: İnsanlar kendi kendilerini eğiterek iç dünyalarındaki arzuları ve yetenekleri arasında denge kurmaya çalışırlar. İhtiraslarını törpülemeye ve mükemmel insan olmaya çalışırlar.
Başkalarının mutluluğunu isteme: İnsanlar kendi mutluluğu için harcadıkları enerjiyi başkalarının mutluluğu için de harcar.
Kendini Kontrol Etme: İnsanlar her zaman hataları ve kusurlarından kurtulmaya çalışır. İç dünyasının muhasebesini yapar.
İyi İnsan Olma: Kalbinde ve zihninde temizliğe sadeliğe erişmiş, gönlü insan sevgisiyle dolu kâinatın sevgi mabedine inanan kimseler.
Manevi Değerlere İnanma: Manevi değerler insanın kötü özelliklerini yok etmeye çalışır. İnsanlar arasında dinî ayırım söz konusu değildir.
Yardımsever Olma: Yardımsever kimseler ağlayan gözlere gülümseme vermeyi, kişinin acılı ve üzüntülü günlerinde onun yanında olmayı bilirler.
Tecrübeli ve Bilgili Olma: Yalnızca iyi insan olmak yeterli değil bilgi ve tecrübe de şart. İnsan çevresine yararlı olmalı bilgilerini ve tecrübelerini başkalarına aktarmalı.
Dost Edinme: Maddi ve manevi zenginliklerini dostlarıyla paylaşmak dost edinme açısından önemlidir.
Eser Oluşturma: İnsan yaşamı boyunca tecrübe ettiği bilgileriyle ortaya bir eser koymalıdır. Böylece manevi yönden zenginleşirler.
Evlat Yetiştirme: İnsan evladını manevi yönden gönlünü zenginleştirir, iyi prensipler öğretir. Doğruluğu dürüstlüğü sevgiyi öğretir.

Tablolarda ve açıklamalarda görüldüğü üzere her araştırmacı kendi toplumunun ihtiyaçlarına göre değer sınırlılıklarını belirlemiş ve değerleri kendi önceliklerine göre sıralamıştır. Sıralanan değerlere bakıldığında evrensel, toplumsal ve bireysel nitelikteki değerler bulunmaktadır.

2.1.4. Değerlerin İşlevleri

Değerler, insan yaşamını etkileyen unsurlardır. Birey, bulunduğu toplumun değerlerine göre yaşamını düzenlemektedir. Sosyal, kültürel, dinî, ahlakî, estetik, ekonomik alanlardaki tüm olaylar bir değere bağlanmaktadır. Her değerın ortaya çıkış amacı bulunmaktadır. Fichter değerlerin işlevini şöyle sıralamıştır:

- 1- *Değerler bireylerin sosyal statülerini belirlemede birer araçken toplumsal rollerin seçiminde ve gerçekleşmesinde rehberdir.*
- 2- *Değerler kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde yoğunlaştırır.*
- 3- *Her toplumda ideal düşünme ve davranma yolları değerler tarafından gösterilir. Böylece kişiler davranışlarını en iyi hangi yollarla gösterebileceklerini kavrarlar.*
- 4- *Değerler sosyal kontrol mekanizmalarıdır. Değerler sayesinde kişilerin olumsuz davranışları engellenir.*
- 5- *Değerler toplumun birlik beraberliğini dayanışma içinde olmasını da sağlar (Fichter, 1999, Akt. Dilmaç – Ulusoy, 2012: 8).*

2.1.5. Geleneksel Değerler

“Gelenek; Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Gelenek kavramı, geçmişten günümüze gelen kültür, adet, inançlar ve benzeri (vb.) değerler için kullanılsa da geçmişte bitmeyen, geçmişin kökünden beslenerek günümüze ulaşmış olan değerler için de kullanılmaktadır.

Diallo (2005, Akt. Dilmaç – Ulusoy, 2012: 41) “*Geleneksel Değerlere Karşı Modern Değerler*” isimli çalışmasında şunları ifade etmiştir:

Geçmiş yüzyıllarda birçok toplum var oldu. İnsanoğlu bir sebep için yaratılan varlıktır. Bir yerde toplum varsa insanlar toplumu ve hayatı düzenlemek için kurallar koyar. Bu kurallar ve hayat biçimi değerler olarak adlandırılır. Bu değerlere göre yaşayan insanlara gelenekselciler denir. Bu geleneksel değerler dikkate alınmış ve geleneksel toplumlarda çok önemli roller oynamıştır.

Geleneksel toplumlar, geçmişten gelen değerlere çok önem vermektedirler. Bu değerler insanın ilk eğitim gördüğü yer olan ailede anne ve baba tarafından çocuğa öğretilir ardından okul ve çevresi tarafından öğrenilen değerler pekiştirilir ve üzerine yeni öğretiler eklenir. Geleneksel değerlerin içerisinde ahlak, din, kültürel vb. öğretiler yer almaktadır. Geleneksel değerler, insanı doğruya, iyi olana ulaştırmayı hedeflemektedir. Birey, içerisinde yaşadığı toplumun geleneksel değerlerini küçük yaşlardan itibaren öğrenmektedir. Değerlere uyum sağlayıp sağlamamak bireyin tercihidir fakat değerlere uyum sağlayan bireyler takdir görürken, uyum sağlamayan bireyler toplum tarafından hoş karşılanmaz (Dilmaç – Ulusoy, 2012: 41- 42).

Geleneksel ve modern kavramları son yüzyıllarda tartışma konusu olmuştur. Gelenekselliği savunanlar, geçmişe bağlı kalarak ahlak, din, ilim, bilim vb. alanlarda ilerleme kaydedileceği ve ileri gidileceğini düşünürken, modernliği savunanlar ahlaklı, bilinçli, eğitilmiş, kültürlü, yenilikçi olarak bilim ve teknoloji ışığında ileri gidileceğini savunmaktadır. Gelenekselcilere göre modernler ilerlemenin önünde engelken modernlere göre gelenekselciler ilerlemeye engel olmaktadır. Esasen bakıldığında bu tarz tartışmalar yüzyıllardır devam etmekte ve insanlık var olduğu sürece de devam edecektir.

İnsanın geçmişinden kopması mümkün olmadığı gibi yaşadığı çağdan kopması da mümkün değildir. Bundan dolayı tamamen geleneksel yaşamak ya da tamamen modern yaşamak mümkün değildir. Unutulmamalıdır ki geleneksel değerler dün ve bugün arasında köprüdür. Bugünü inşa eden geleneksel değerlerdir onlar da geçmişin moderniydi. Bu iki kavram tartışılmak yerine harmanlanmalıdır böylece değerler amacına en iyi şekilde hizmet edebilir.

2.1.6.Dil, Edebiyat ve Değerler

Dil kelimesi Türk Dil Kurumu güncel sözlüğüne göre edebiyatta “insanların, duygularını, düşüncelerini bildirmek için sözcükler ya da işaretler aracılığıyla yaptıkları anlaşma, öteki kişilerle iletişimi sağlayan ortam.” (<https://sozluk.gov.tr/> 2022) anlamına gelmektedir. İnsanoğlu bebekliğinden itibaren dili kullanmaya başlar. Dil insanların birbirleriyle iletişim aracıdır. İnsan ihtiyaçlarını karşılamak, düşüncelerini aktarmak vb. ihtiyaçları için dili kullanmaya mecburdur. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi düşünebilmesi ve idrak edebilmesidir.

İnsan harfler, harflerden müteşekkil kelimeler, kelimelerden müteşekkil cümleler tesis ederek devasa bir dil yapısı meydana getirme kabiliyetine sahiptir. Nitekim sözlük, ansiklopedi, roman vb. türden binlerce kitabın en nihayetinde yirmi dokuz harften türetilmiş olması, yani sınırsız kombinasyonuna sahip devasa bir kelime dağarcığına sahip olması, insanın konumunu açıkça ortaya koymaktadır (Yeşil, 2016: 12).

Dil yalnızca duyumsanan öğelere işaret eden bir yapı değil, aynı zamanda zihinlerde teşekkül eden şeyleri açıklamak için bir vasıtaadır. Dil ve değer ilişkisi de burada başlamaktadır.

Birey zihninde bir düşünceye binaen herhangi bir tercihe veya davranışa değer yüklemekte ve bu değerlendirme edimini dil vasıtasıyla ifşa etmektedir. Yani birey zihnindeki düşüncelerini, tutumlarını, kültür, inanç gibi algılarını dil vasıtasıyla aktarmaktadır. Değerlerin dil aracılığıyla aktarılmasıyla başka bireylerin zihinlerinde yeni algılar oluşmaktadır. Bu yönüyle dil değerlerin hem ortaya çıkmasında hem de aktarılmasında çok önemli bir araçtır (Yeşil, 2016: 25).

Dil, bir milletin varlığını sürdürülebilmesi, değerlerini ve kültürünü aktarabilmesi için önemli araçlardan birisidir. İnsanlar dil sayesinde duygularını, düşüncelerini, kültürlerini başkalarına aktarabilirler. Dil ile kültürel aktarım sağlanırken aynı zamanda dil arşiv görevi de görür ve geçmiş ile gelecek arasında köprü olur. İnsanlar dil sayesinde kültürlerine ulaşırken atalarının karakteristik yaşam tarzını içinde yaşadıkları toplumu da öğrenmiş olurlar (Göçer, 2012).

Dil aracılığıyla aktarılan dinî, ahlakî, kültürel vb. değerler hem bireysel hem de toplumsal kabuller taşımaktadırlar. Bu yönleriyle bireylerin zihin dünyasına etki ederek değer yargılarını oluşturmakta ve dil, değerler eğitimine hizmet etmektedir. Dil ve değerlerin birbirinden kopmayan bir ilişkisi bulunmaktadır çünkü dil, bireysel ve toplumsal yönelimlerin kendisi aracılığıyla dışa yansıtıldığı bir sanattır (Yeşil, 2016: 27).

“Edebiyat; duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı, yazın” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Edebiyat, değerlerin algılanması ve aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. İşlevleri

bakımından edebiyat bilgi vermek, ahlakî, dinî yönden eğitmek, kültürel bilinci arttırmak, estetik zevk verme gibi özelliklere sahiptir.

Edebiyatın hem bireye hem de topluma katkıları büyüktür. Edebî eserlerin büyük bir kısmı insanları eğitmek amacıyla yazılmıştır. Yunus Emre'nin Risaletü'n Nushiyye adlı eseri, Mevlana'nın Mesnevi'si, Namık Kemal'in tiyatro oyunları, Ahmet Mithat'ın romanları, Mehmet Akif'in Safahat'ı, Hüseyin Rahmi'nin romanları ve edebiyata kazandırılmış pek çok eser buna örnek olabilir. Bu eserler insanlara nasıl yaşanılması gerektiğini, nelere değer verilmesi gerektiğini öğretmeyi hedefler. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bireyin ve toplumun faydasını gözetten birçok eser kaleme alınmaktadır (Kavcar, 1994: 3, Akt. Aras, 2014).

Edebî eserler yalnızca öğüt vermek, insanları eğitmek için değil göze hitap etmek beğenilmek için de kaleme alınmıştır. Edebî eserler hangi amaçla kaleme alınırsa alınsın muhakkak bir faydası bulunmaktadır. Ayrıca edebi eserlerin hem göze hitap edip hem de bireysel ve toplumsal faydalar sağlaması mümkündür.

Sonuç olarak; edebiyatın ana teması insan ve varoluştur. Edebî eserler aracılığıyla değerler insanlara aktarılmaktadır. İnsanlar bu sayede yaşamadıkları, bilmedikleri değerleri öğrenmekte ve değerler insanı iyiye, doğruya ve güzel olana yönlendirmektedir. Edebiyat da değerlerin öğretilmesinde, aktarılmasında çok önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.7. Roman ve Değerler

Roman sözlükte; “İnsan veya toplumu konu edinen, gerçek veya hayali kişiler etrafında geçen olaylar dizisinin nesirle anlatıldığı uzun eser, büyük hikâye” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir.

Roman, bir tarifin dar sınırlarına sığmayacak kadar geniş ve kompleks bir sanat dalıdır. Anlatma esasına bağlı metinlerin en olgun örneği sayılan ve edebî türler içinde en uzun soluklusu diye nitelendirilen roman için, hikâyenin daha zengin biçimidir denebilir. Gerçek hayattan alınmış unsurların muhayyilede yoğrulup yeni bir şekil alması, tasarımlarla zenginleşmesi suretiyle romanda her türlü konu anlatılabilir. Roman; yaşanan maceraları, tutkuları, insanlık tarihinin en büyük olaylarını, insanı ilgilendiren her türlü konuyu işleyebilecek özelliktedir. Romanda anlatılanlar, olmuş ya da olması

mümkün olaylardır. Romandaki itibarî (kurgusal) âlem her ne kadar yazarın muhayyilesinde tasarlanmış olsa da yaşadığımız dünya ile örtüşen birçok özelliğe sahiptir. Yani insanda gerçeklik duygusu uyandırır (Karataş, 2018).

Dünya edebiyatında 17. yüzyıldan itibaren romansların gelişmesi ve yenilenmesiyle birlikte roman türü ortaya çıkmıştır. Cervantes'in *Don Kişot*'u modern roman olarak kabul edilen ilk eser olmuştur. Bu süreçten sonra roman gelişimini sürdürmüş ve 19. yüzyıla gelindiğinde zirveye ulaşmıştır (Okay – Kahraman, 2008: 161).

Türk edebiyatında ise durum çok farklıdır. Roman, Batı etkisiyle, 19. yüzyılın son yarısında yeni bir tür olarak Türk edebiyatına girmiştir. Bu türün ilk örnekleri Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Şemseddin Sami gibi isimler tarafından kaleme alınmıştır. Türk edebiyatının romanla tanışması Batıdan yapılan tercümelemlerle başlamıştır. Türkçeye tercüme edilen ilk roman Fenelon'un *Telemak* adlı eseridir daha sonra Victor Hugo'nun *Sefiller*'i, Daniel De Fou'nun *Robenson Crusoe*'su vb. eserler Türkçeye çevrilmiştir (Issı, 2010: 20). İlk yerli Türk romanı olarak kabul edilen *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* Şemseddin Sami tarafından yazılmıştır.

Romanların türü her ne kadar Batı'dan alınmış olsa da yazarlar Türk edebiyatı geleneğiyle yetişmiş, geleneğe ait türler okumuş ve dinlemişlerdir. Mesnevîlerin, halk hikâyelerinin, meddah anlatılarının etkisi eserlerde kendisini hissettirmiştir. (Narlı, 2018: 17). Bu konuyu P. Robert Finn *Türk Romanı* adlı eserinde şöyle anlatır: "İlk Türkçe romanlar Fransız örneklerinden yola çıksalar da hem şekil hem gelişme açısından yakın doğu hikâye geleneği ile Klasik Osmanlı şiirinin, yani Dîvan geleneğinin zengin entelektüel içeriğinden kaynaklanan birtakım örnekleri de barındırır" (Issı, 2010: 20). Romanlar 1890'lı yıllardan itibaren yazım tekniği olarak tamamen Avrupalılaştırmıştır ancak dil, üslup ve içerik olarak yine Türk romanı olma özelliğini korumuş. 20. Yüzyılın başlarında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa gibi isimler modern romanın kuruculuğunu üstlenmiş ve romanın gelişip ilerlemesinde belirleyici isimler olmuşlardır (Andaç, 2010: 100).

Türk romanı başlangıcından günümüze kadar uzun yollardan geçmiş bu süreçte birbirinden farklı birçok konu ele alınmış ve incelemiştir. İşlenen konular dönemin ihtiyacına göre farklılık göstermiştir. Genel olarak bakıldığında roman insanı ve ona ait olan değerleri anlatmaktadır. Roman insana ve hayata dair detaylar verdiği için

dolayı etkileyciliği diğer türlerden daha fazladır. 19. yüzyıldan bu yana toplumsal olarak değişimin hazırlayıcısı ve yansıtıcısı olmuştur. Yani Türk romanının insanları etkileyen, onlara yön ve yol gösteren sosyal bir boyutu bulunmaktadır (Andı, 2020: 9).

Türk romancılığının iki ana eğilimi olduğu gözlemlenmiştir:

- 1- *Dönemsel gerçeklikleri, doğruları, tarihsel/ toplumsal değişimi yansıtanlar.*
- 2- *Tarihsel dönemler süreçler arka planda tutularak; topluma, insana zihniyet bakışta sorgulayıcı yorum getirici çaba içinde olanlar.*

İlkinde topluma ayna tutmak, ikincisinde ise toplumu anlayıp yorumlama düşüncesi ağırlık kazanır (Andaç, 2010: 101).

Yazar, romanını yazarken ister topluma ayna tutsun ister toplumu anlayıp değerlendirmeyi hedeflesin her iki türlü de toplumun sosyal, kültürel, ahlakî, dinî vb. değerlerini romanlarda işlemektedir. Bu yönüyle romanlar topluma ait değerlerin aktarıcısı olmaktadır.

Romanlar yalnızca topluma ait olan değerleri değil topluma kazandırılmak istenen değerlerin de aktarıcısı olmuşturlar. Bunun en iyi örnekleri Cumhuriyet döneminin başlarında görülmektedir. Yenilik hareketleri, laiklik, çağdaşlık gibi ideolojik konular hem yazarlar tarafından hem de devlet (hükümet) tarafından işlenmesi gereken konular olarak görülmüştür. Bunun en iyi temsilcilerinden birisi Reşat Nuri Güntekin olmuştur. Özellikle *Çalılıkusu* ve *Yeşil Gece* romanlarında bu değerlerin aktarıldığı görülmektedir (Demirci,2010: 66). Cumhuriyetle birlikte kadını ele alan ve Türk kadınının ilerlemesini güzel yerlere ulaşmasını konu edinen romanlar da Türk edebiyatında yer almıştır. Türk kadınının aydın ve çağdaş olmak için verdiği mücadele, kendini gerçekleştirme çabası, ekonomik bağımsızlığı, kadın erkek münasebetleri, kadının toplumdaki yeri gibi konular romanın başlıca ele aldığı konular olmuştur. Orhan Kemal, Pınar Kür, Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, Mübeccel İzmirli, Güner Ener, Nursen Kara, Aysel Özakın gibi isimler Kadın konusunu romanlarında işlemişler ve bu konuda örnek oluşturmuşlardır (Okur, 2010: 81- 82).

Görüldüğü üzere romanlar kaleme alındıkları toplumla iç içe olan edebi türlerdir. Ya o toplumun değerleri romana yansıtılmakta ya da toplumun ihtiyacı olan değerler

roman vasıtasıyla okura aktarılmaktadır. İki de birbirini besleyerek birbirine kaynaklık etmektedir.

2.2.Şule Köklü

2.2.1.Şule Köklü' nün Hayatı

Şule Köklü, 1970 yılında Sivas' ın Zara ilçesinde doğmuştur. Annesi ev hanımı, babası imam olan Köklü sekiz kardeşin beşincisidir. Köklü annesi, babası, ablaları, ağabeyleri ve beraberinde halalarının, amcalarının, kuzenlerinin olduğu geniş bir aile ortamında büyümüştür. Kendisini “Meraklı, çevresini iyi gözlemleyen, tabiatı çok seven, hareketli bir çocuk” olarak tanımlamaktadır (Köklü, 2022).

Yazarın kişisel gelişimine, babasının imam ve hatip olması ilçenin ileri gelenlerini evlerinde ağırlayıp fikri tartışmalar gerçekleştirmeleri büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca Köklü' nün babası, okumayı seven ve çocuklarının da bu manada yetişmesine önem veren bir insandır. Köklü, çocukluğunda babasıyla birlikte okumalar yaptığını şu cümleleriyle ifade etmektedir: “Babam ilkokula gittiğim zaman gazetenin ekonomi ve siyaset sayfalarını bize okuturdu. Çocukken bundan hoşlanmazdım çünkü anlamadığım kelimeler sayısal veriler ve grafiklerin bulunduğu sayfalardı kendisi okuyamadığı için değil hem sesli okumamızın gelişmesi hem de telaffuzu zor kelimelere aşına olalım diye okutuyordu” (Köklü, 2022). Ayrıca yazar, gelişiminde Sivas âşıklarından olan amcasının, kendisinden yaşça büyük olan ablaları ve ağabeylerinin de katkısı bulunduğunu ifade etmiştir.

Köklü, beş yaşında Zara Reşit Akif Paşa İlkokulu'nda eğitim hayatına başlamıştır ancak ortaokulda eğitim hayatına kendi isteğiyle ara vermiştir. Bu süreci şu cümlelerle ifade etmiştir: “Eğitim hayatımı bırakma sebebim despot, kaba saba, öğrencinin ruh hâlinden anlamayan öğretmenlerin ruhumu yaraladığını fark etmemdi. Bir öğretmenimiz vardı elinde bir sopasıyla kapıda durup öğrencilerin bacaklarına vurarak öğrencileri karşıladı ve ben her defasında oradan geçerken tedirgin olurdum. Çok kalabalık bir ailede yetişmeme rağmen biz evde ne psikolojik ne de fiziksel şiddete hiç maruz kalmadık. Bunun insan için çok çirkin bir şey olduğunu düşünüyordum çocukluk aklımla” (Köklü, 2022).

Köklü, eğitim hayatını bırakmasının ardından babasının okula devam etmesi için ısrarını ve belli bir süre sonra eğitimine devam etmediği için duyduğu pişmanlığı da şu cümleler ile anlatmıştır:

Babam okumam için çok ısrar etti. O zaman ağabeylerim, ablalarım üniversitede okuyordu. Babam cinsiyet ayırmadan bütün çocuklarının okumasını istiyordu. Altı kızı vardı babamın, hepimizin okuyup meslek sahibi olmasını hatta bilgiyle donanımlı olmasını istiyordu. Bana da çok ısrar etti ben küçüklük aklımla bir sene kaybettiğim için kendimden küçüklerle okumak istemedim. Fakat birkaç sene sonra arkadaşlarımın lise formalarını üzerlerine giyip okula gittiğini görünce eğitimimi bıraktığıma çok üzüldüm. Kalbimin acıdığını hissettim. Bir de o zamanlar lise mezunları köy okullarında yedek öğretmen olabiliyordu. Yedek öğretmen olarak arkadaşlarımın atandığını görünce kalbim kanadı o kadar çok istiyordum ki o çocuklarla zaman geçirip onlara bir şeyler öğretebilmeyi eğitimimi bıraktığıma en çok o zaman üzüldüm (Köklü, 2022).

Köklü, eğitim hayatına ara vermesinin ardından ilçede bulunan kütüphaneyi bir okul gibi görmüş ve sürekli kütüphanede zaman geçirmeye başlamıştır. Burada incelediği, okuduğu kitaplar onun gelişimine büyük katkı sağlamıştır. 17 yaşında ilk tiyatro eserini kaleme almış ve yazdığı eser Köklü'nün yönetmenliğinde Sivas'ın ilçelerinde sahnelenmiştir. Tiyatronun oyuncularını ise liseli gençler olmuştur. Köklü bu süreçte, köylerden gelen öğrenciler için de çeşitli sosyal yardım faaliyetleri düzenleyerek onlara destek vermiştir.

19 yaşında okula devam etme kararı almıştır. Eğitim hayatına ara verdiği okul olan Gazi Ortaokulu'nda eğitimine tekrar başlamış bir yılda ortaokulu, ardından iki yılda Sivas Lisesini bitirmiştir. Evlendiği yıl üniversitede Kamu Yönetimi bölümünü kazanmış, çeşitli zorluklar yaşamasına rağmen eğitime devam etmiş ve mezun olmuştur. İkinci üniversite eğitimini sosyoloji bölümünde tamamlamıştır.

Köklü 1997 yılında İstanbul'a taşınmıştır. Çocuklara ve gençlere yönelik sosyal sorumluluk projeleri içerisinde yer almakta, Belediyelerde gönüllü çalışmalar yapmakta, ailelere yönelik eğitim seminerleri vermektedir. Köklü evli ve Emin, Hanne, Zeynep isiminde üç çocuk annesidir (Teis, 2022).

2.2.2.Şule Köklü' nün Edebî Hayatı

Köklü, küçük yaşlardan itibaren şiirler kaleme almaya başlamıştır. Günlük de tutmuştur ancak evlerinin kalabalık olması ve günlüğü mahrem bir yazı türü olarak

görmesi nedeniyle belli bir süre sonra mektup yazmaya yönelmiştir. Gazete ve dergilerin mektup köşelerini inceleyerek Türkiye’de ulaşabileceği birçok kişiyle mektup arkadaşlığı kurmuştur. Mektuplaştığı kişilerin arasında şairler de bulunmaktadır ancak mahlas kullandıkları için kimlikleri hâlâ bilinmemektedir. Mektuplar onun yazı hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Köklü, mektuplar sayesinde hem farklı insan hayatlarına, kültürlerine ulaşmış onları tanıma imkânı bulmuştur hem de birçok insana mektup yazarak kalemini güçlendirmiştir (Köklü, 2022). Şule Köklü’ nün, gençlik yıllarında kaleme aldığı *Elif Gelin*, *Gün Batıdan Doğmadan*, *Şehidime Yemin Olsun ki* isimlerinde basılmamış üç tiyatro eseri bulunmaktadır (Teis, 2022).

Köklü’nün profesyonel yazı hayatı ise bir arkadaşının tavsiyesi üzerine Ali Ural’ın yazı atölyesine katılmasıyla başlamıştır. Ali Ural’ın atölyesinde neyi okuyup neyi okumayacağını, kaliteli okuma yapmayı öğrenmiştir. Ardından *Cf*, *Karabatak*, *Hece Öyküsü* dergilerinde yazıları yayımlanmaya başlamıştır (Teis, 2022). 2015 yılında *Yanık Maske*, 2018 yılında *Baltar*, 2019 yılında *Kızılırmak Çocukları* isimli romanları Şule Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Köklü, *Kızılırmak Çocukları* romanıyla, Türkiye Yazarlar Birliği 11. Edebiyat Festivalinde roman ödülünü almıştır.

Yazar, edebiyatı gerçek hayatın kurgusu olarak görmüş, eserlerini kaleme alırken gerçek hayattan esinlenerek kurgulamıştır. Çevresinden ilham alarak gördüğü, duyduğu, hissettiği şeyleri yazıya aktarmış, edebiyatı gerçek hayattan ayırmamıştır ve edebiyatı gerçek hayatın kurgusu olarak gördüğünü şu sözlerle ifade etmiştir: “Edebiyat bana; gördüğüm, duyduğum, hissettiğim, kokladığım her şeyi bir araya getirip bir kaptan yoğurarak kurgulama imkânı sundu” (Köklü, 2022). Eserlerinde hayal ve gerçekliği dengeli bir şekilde kullanmış bu durumu şu cümlelerle aktarmıştır: “Hayalperest de olsam gerçekten kopmuyorum. Pergel gibi bir ayağım hayalde bir ayağım gerçekte oluyor” (Köklü, 2019). Dengelenen hayal ve gerçek eserlerini daha inandırıcı hâle getirmiş ve okurun ilgisini çekmiştir.

18 yaşına kadar Sivas’ın Zara ilçesinde yaşayan Köklü yaz aylarını köyde, kış aylarını ilçede geçirmiştir. Bundan dolayı kendi tabiriyle arşivinde köy, yayla ve kasaba bulunmaktadır. O da eserlerinde mekân olarak köy, yayla ve kasabayı tercih etmiş, Anadolu’yu ve Anadolu insanını anlatmıştır. Köklü, eserlerinde Anadolu’ya ışık tutmuş, Anadolu’nun adetlerini, gelenek ve göreneklerini unutulmuş değerlerini her yönüyle ele almıştır.

2.2.3. Roman Özetleri

2.2.3.1. Yanık Maske

Yanık Maske, Sivas'ın Köseadağ köyünde geçen iki senelik süreyi konu alan bir köy romanıdır. Eser, köye bir imamın tâyin olmasıyla başlamaktadır. Bu İmam eserin baş kahramanıdır ve olay örgüsü onun etrâfında şekillenmiştir. İmam köye maskeyle gelmiş ve köylünün dikkatini çekmiştir. Kimisi İmam'ın yüzünde bir maraz olduğunu düşünürken kimisi de İmam'ın maskesinin peşine düşmüştür. Anlatıcı karakter de İmam'ın maskesinin peşine düşmüş belli bir süre sonra İmam ile dost olmuştur. Roman bu çerçevede anlatıcı karakterin dilinden, kahraman bakış açısıyla okura aktarılmıştır. Genç, yaşlı, çocuk herkes tarafından kısa sürede sevilen, saygı gören İmam maskesiyle gizemli, bilgileriyle hikmet sahibi idealize edilmiş tek yönlü bir karakterdir. Evinde zaman zaman köydeki gençleri ve çocukları misafir ederek onlara ikramda bulunmuş ve yeni bilgiler öğretmeyi hedeflemiştir. Köydeki gençler Sokrates'ten Epistetos'a, Necip Fazıl'dan Tevfik Fikret'e kadar hiç duymadığı isimleri İmam'dan duymuş, hiç okumadığı kitapları İmam'ın tavsiyesiyle okumuştur. İmam köy halkına dinî öğretilerin yanında edebiyat, felsefe gibi sosyal bilimler alanına yönelik bilgiler de aktararak onlara yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu süreçte İmam da köy işlerini öğrenmiş bahçesinde güller yetiştirmiş, zaman zaman da köylüye yardım etmek için tarlaya gitmiştir. İmam yalnızca insanlara karşı değil, tüm canlılara karşı iyi davranarak köylüye örnek olmuştur. Yazar, daima iyiliklerin olduğu bir ortam çizmemiştir. Hatun abla, Çerçi Halil, Hasan gibi ahlakî zaafı olan karakterler de romanda yer almıştır. Köklü zaman zaman heyecanlı akan anlatımı durdurup, okuyucunun merakını arttırırken bir masal ya da halk hikâyesi anlatarak Anadolu kültüründeki sözlü anlatımı okura aktarmaya çalışmıştır. Zaman zaman da yaptığı tabiat tasvirleriyle köy hayatını tüm incelikleriyle okura hissettirmiştir. Romanda Anadolu'ya ait nakışlar, yemekler, oyunlar, türküler, gelenek ve görenekler okura sunulmuştur. Bu çeşitliliğin içerisinde Yazgülü'nün masum duygularla kimseye sezdirmeden yaşadığı aşkı da yerini almıştır fakat bu aşk da imamın yüzü gibi maskelenmiştir.

2.2.3.2. Baltar

Baltar, yazarın ikinci romandır. Türk edebiyatındaki ilk kangal köpeği romanı olma özelliğine sahiptir. Hâkim bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Sivas Köseadağ'ın Aladam

ve Saroz yaylalarındaki bir yayla dönemini anlatmaktadır. Aladam ve Saroz birbirine bakan iki yayladır, aralarında yıllardır süren husumetten dolayı insanlar birbirlerine karşı düşmanca bir tavır benimsemekte ve birbirleriyle hiçbir iletişimde bulunmamaktadırlar. Buna karşın yayla mevsimi açıldığında kurt saldırıları yüzünden köylerden yaylalara aynı tarihte çıkıp, aynı tarihlerde de köye geri dönmektedirler. Bu yönüyle roman insanlığın tabiat karşısındaki direnişini anlatmaktadır.

Roman ismini, Aladam yaylasındaki Baltar isimli köpekten almaktadır. Eser, Aladam yaylasındaki sürüye kurtların saldırması ve sürüyü telef edip iki kangal köpeğini boğmasıyla başlamıştır. Sürüye zarar gelmesi, köpeklerin ölmesi Çoban için bir utanç vesilesi olmuştur. Kangallardan geriye kocamış Karabaş ve henüz yavru olan oyuncu Yağız kalmıştır her ikisi de sürüyü koruyabilecek köpekler değildir. Bu durum sonucunda sürüyü koruması için Devir ve Baltar isimlerinde yeni köpekler alınmıştır. Onların gelmesiyle birlikte sürü daha güvenli hâle gelmiştir ancak kurt saldırıları bitmemiştir. Baltar ve Devir kendi yaylaları için cesurca kurtlarla savaşırken zor durumlarda husumetli olunan Saroz yaylasına da yardıma gitmişlerdir. Devir karşı yaylaya yardıma gittiği bir gün Saroz'un kangallarından Suna isimli köpeğin yaralanması üzerine onunla özel olarak ilgilenmiş, Saroz'a sürekli gidip gelmeye başlamıştır. Aralarındaki arkadaşlık aşka dönüşmüş ve belli süre sonra yavruları olmuştur. Köpekler arasında biten husumet insanlar arasında devam etmiştir. Devir karşı yaylanın insanları tarafından defalarca kez azarlanmış ve taşlanmış. Çoban ne kadar engel olmaya çalışsa da Devir'in karşı yaylaya gitmesine engel olamamıştır. Bu süreçte kurt saldırıları da şiddetini arttırmıştır. Yayladaki insanlar geceleri nöbet tutmaya başlamıştır. Nöbet tutulan bir gecede Remzi isimli karakter uyuyakalıp kuzusunu kurda kaptırmış, kuzuyu korumak için Baltar'ın kurda saldırması etkisiz olmuştur. Remzi uyuyakaldığını gizlemek için Baltar'ı kuzunun kanına bulayıp onu kuzuyu yemekle suçlayıp, hâin ilan etmiştir. Bunun ardından yayla ahalisi toplanıp kuzularını Baltar'dan korumak için onu darağacına asma kararı almıştır. Sürüyle ilgilenen Çoban ve yardımcısı Şahin, Baltar'ı korumaya çalışsalar da onların yaylada olmadığı bir zamanda Baltar'ın sahiplerinden olan Hasan, Baltar'ı asmıştır. Bu durumun ardından Remzi derin bir pişmanlık yaşayarak kimse görmeden Baltar'ı kurtarmış, Baltar yayladan kaçıp saklanmış. Bu olayları duyan Çoban, beraberinde Şahin ile birlikte Baltar'ı arayıp bulmuş, onu tedavi etmek, kırılan özgüvenini onarmak için günlerce çabalamış, Baltar'ı geri kazanmaya çalışmış ancak Baltar yaylaya geri

dönmemiş Çoban ile dağlarda buluşmuştur. Karşı yayladan Çoban'ın husumetli olduğu kimselerin Devir'i vurmaya çalıştığı sırada Baltar onlara saldırmış yaylasından olan Devir'i korumak için kendini fedâ etmiştir. Hanım Ana, Baltar'ın yaralarını temizleyip ona özel bir yer hazırlayarak tekrardan yaylaya alışması için çabalamıştır. Hem Devir'e hem de Baltar'a kurtlar ve insanlar tarafından çeşitli sıkıntılar yaşatılmıştır. Merhametleri, sadakatleriyle engelleri aşmış, insanlara örnek olmuşlardır.

Baltar'da yalnızca kangalların hikâyesi anlatılmamıştır. Çoban'ın ailesini kaybetmesi, halası Hanım Ana'nın ve eşi Hasan'ın ona anne – baba gibi sahip çıkması, üniversitede okuyup köyüne gelip çobanlık yapmayı tercih etmesi, çoban yardımcı Şahin ile hikmet dolu sohbetleri, Saroz yaylasının kızlarından Nilüfer'le yaşadığı aşk anlatılmıştır. Yazar, Baltar'da yayla hayatını, Sivas kangalının özelliklerini, çobanların yaşamını, insan ilişkilerini iyi ve kötü yönleriyle okura aktarmıştır.

2.2.3.3. Kızılırmak Çocukları

Kızılırmak Çocukları, Şule Köklü'nün kaleme aldığı ilk çocuk romanıdır. Kızılırmak havzasındaki çocukları anlatan Anadolu'ya adanmış ve Anadolu'dan beslenmiş olan roman kahraman bakış açısıyla anlatılmıştır. Anlatıcı, Reis, Olcay, Hilal, Ali, Bozo, Avedis isimli çocukların kabile ismiyle kurdukları arkadaş grubunun maceraları okura aktarılmıştır. Kabile, kendilerine ait bir mekân belirlemiş buraya karargâh adını vermiş burada toplantılar düzenlemiştir. Kabile, doğru sözlü olmayı, iyilik yapmayı, yardımlaşma ve paylaşmayı önemsemiş, güzel ahlaklı davranmak kabilenin kuralı olmuştur. Yalnızca birbirlerine karşı değil başka insanlara, hayvanlara tabiata karşı da iyi davranmışlardır.

Roman da anlatıcı karakterin, dua almak maksadıyla Cemile isimli yaşlı kadınla kurduğu dostâne ilişki de anlatılmıştır. Anlatıcı, yaşlı Cemile'ye ekmek alıp karşılığında da dua isterken belli bir süre sonra Cemile'nin ihtiyaçlarını karşılamaya, onun kurduğu sofralarda yemek yemeye başlamış, bu süreçte kardeşi gibi gördüğü Bozo'yu da yanında götürmüştür. Cemile'nin ölümü her iki çocuğu da derinden üzmüş, yaralamıştır.

Kızılmak Çocukları Anadolu'daki çocukluğu, doğruluğu, iyiliği, merhameti anlatmıştır. Anadolu'ya özgü, unutulmaya yüz tutmuş oyunları, tekerlemeleri, marşları, Anadolu'nun ahlakını çocuklara aktarmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Dinî Değerler

Sözlükte din, “insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu anlamına gelmektedir” (<http://lugatim.com/> 2022). “İslam dinine göre ise din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle dünyada salâha (iyiye, doğruya), ahirette felâha (kurtuluşa) sevk eden, Allah tarafından konulmuş bir kanundur” (Tümer, 1994).

Din, insan hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. İnsan dinî inancı ile dünyayı algılar ve yaşamını dinine göre şekillendirir. Dinî değerler bireysel olarak yaşandığında insanı manevî huzura kavuşturur. Dinî değerlerin sosyal boyutu da vardır. Din toplum düzenine katkı sağlar insanları kötülükten sakındırır, iyiliğe teşvik eder. Değerlerin insan hayatına kazandırılmasında dinin önemli bir yeri vardır.

Dinî değerler eğitimle aktarılabilceği gibi dolaylı yollarla da insan hayatına aktarılabilir. Edebiyat, dini dolaylı yollardan aktaran bir kaynaktır. Romanların Türk edebiyatına girmesiyle birlikte yaşama dair birçok değer romanlara konu olmuştur. Dinî değerler de romanlarda işlenen konulardandır.

Türk romanında dine ve din adamına bakış genel olarak üç gruba ayrılmaktadır:

- 1- *Din ve din adamını tamamen olumsuz değerlendirenler (Reşat Nuri Güntekin: Yeşil Gece; köy romanları)*
- 2- *Hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirenler*
 - *Olumsuz tipin ön planda olduğu romanlar (Halide Edip Adivar: Vurun Kahpeye)*
 - *Olumlu tipin ağırlıkta olduğu romanlar (Ahmet Altan: Kılıç Yarası Gibi, İsyân Günlerinde Aşk)*
- 3- *Dini ve din adamını olumlu değerlendirenler (Tarık Buğra: Küçük Ağa)*

Türk toplumunda sosyal hayatın düzenleyicilerinden birisi olan din, onun temsilcileri (din adamları) ve dinî değerlere göre yaşamını düzenleyen

insanlar, Türk romanında gerçek ve gerçeğe yakın yönleriyle ele alınıp incelenmemiştir (Gülendam, 2010: 311).

Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında dine, din adamlarına, dindar insanlara, dinî değerlere saldırganca yaklaşılmış bu değerler hor görülerek aşağılanmış ve kötülenmiştir. Türk romanında din geri kalmışlığın sebebi olarak aktarılmış din adamı ve dindar kimseler kötülük yapan, entrikacı, hain, sahtekâr tipler olarak okurun karşısına çıkartılmıştır. İnsan fitratı gereği yanlış şeyler düşünebilir, yanlış davranışlar ortaya koyabilir. Yanlış davranışları her insan gibi din adamları ya da dindar kimseler de gerçekleştirmiş olabilir. Yanlış olan şudur ki; Cumhuriyet dönemi pek çok romanda, din adamı ve dindar kimseler yanlış insan tipiyle kaleme alınmış ve okura yanlış bir şekilde aktarılmıştır. Yazarların, ideolojik bir dil kullanmalarının sebeplerinden birisi de yeni kurulmuş olan devletin dine bakışıdır (Gülendam, 2010).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulus inşası, resmî ideoloji ve modernleşme çabaları ile sağlanmaya çalışılmış, ilerleme ve değişim öğretmen figürü üzerinden resmedilirken, ulusun yeni ideolojisi önündeki engel olarak din adamı gösterilmiştir. Din adamına karşı öğretmen figürüyle ulus inşası amaçlanmıştır. Bu romanlar, modernleşme anlatularına paralel olarak dini ve dinî kişilikleri olumsuz biçimde resmetmiş, halkın 'körü körüne bağlı olduğu' din anlayışı Anadolu insanının geri kalma sebebi olarak sunulmuştur (Özbolet, 2012: 2474, Akt. Kara, 2016: 31).

Bütün bu din karşıtı söylemlere Cumhuriyet döneminin ilk ve en büyük tepkisi Necip Fazıldan gelmiştir. Özellikle 1943'te çıkartmaya başladığı Büyük Doğu'da tepkisini ortaya koymuştur. Daha sonra milliyetçi bir söylemle iç içe geçmiş bir şekilde Osman Yüksel Serdengeçti bu alanda eserler vermiştir. (Karaca, 2013: 280). Tarık Buğra 1963'te "solun resmî ideolojiyi payanda olarak kullanmak suretiyle elde ettiği kültürel iktidarın iyiden iyiye güçlendiği" ve din adamlarının zor duruma düştüğü bir dönemde Küçük Ağa romanını kaleme almış insanların içinde yaşadığı sosyal ve psikolojik ortamı eserinde aktarmıştır. "Bu tepkiler gençler üzerinde etkili olmuş *Diriliş, Edebiyat Dergisi, Maveria, Hece, Dergâh, Türk Edebiyatı* gibi dergilerde yetişen şair ve yazarlar, dini, yeniden sanat anlayışının içine alarak yazılar yazmaya başlarlar ve Cumhuriyet döneminin din karşıtı söylemlerine karşı çıkarlar" (Karaca, 2013: 280).

1970'lerden itibaren ise İslami konulara kuvvetli bir yöneliş başlamıştır. Bu alanda hikâyeler, romanlar kaleme alınmıştır. 1980'lerde ise İslami nitelikli eser veren yazarların sayısı artmıştır ve günümüzde de devam etmektedir. İslami nitelikli eser veren bazı isimler şunlardır: Hekimoğlu İsmail, Şule Yüksel Şenler, Durali Yılmaz, Yavuz Bahadıroğlu (Okur, 2010: 88).

Şule Köklü'nün üç romanında da dinî değerler bulunmaktadır. Köklü eserlerinde dini, din adamlarını ve dinî değerleri olumlu bir şekilde ele almış ve okura aktarmıştır. Dinî değerleri ele alırken referansı Kur'an- Kerim ve Hz. Muhammed'in sünneti olmuştur. Bu bölümde Şule Köklü'nün romanlarındaki dinî değerler incelenmiştir.

3.1.1. İmam

Türkiye Cumhuriyeti'nde imam, Diyanet işleri başkanlığı tarafından düzenlenen sınavlarda başarı elde ederek devlete bağlı olan camilere tayin edilen kimselere denir. İmam cemaate namaz kıldırarak, Kur'an-ı Kerim öğretmek, İslam dini hakkında insanları bilgilendirmek ve müftülük tarafından verilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Şule Köklü de *Yanık Maske* romanında bir imam kahramanı anlatmıştır. Köklü'nün anlattığı İmam Türk edebiyatında anlatılan imam tiplerinden çok farklıdır. Türk edebiyatında özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında din adamları cahil, ahlâkî zayıflıkları olan kimseler olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Köklü'nün romanında yer alan imam ise kendini ilmî açıdan geliştirmiş, entelektüel, yardım sever, insan dostu, ahlâklı, herkes tarafından sevilen idealize bir imam portresiyle okurun karşısına çıkmıştır. Bu İmam, Köklü'nün romanlarındaki tek din adamıdır.

İmam köyde önde gelen, saygı değer bir kişi olarak aktarılmıştır. İmam'ın geleceğini haber alan köy halkı camiye ve İmam'ın evini temizlemiştir:

“Minaresiz cami ve bitişiğindeki ev temizlenip köye gelecek olan imam için hazırlanmıştı. Devleti İmam; yaşlılar namazlarını ardında kılacak, çocuklar duaları ondan öğrenecekti. Muhtar, hocanın bekar olduğunu söyleyince, en çok kızların yüreği hoplamış, fırçaları bir başka sürmüşlerdi tahta eşiklere. Kap kacak, yorgan, iskemle her şeyi tamam etmişlerdi” (Y.M. 8).

Yanık Maske romanında, imam devlet olarak görülmekte, köy halkı tarafından tanınmadan saygı duyulmaktadır. Yaşlısıyla genciyle herkes imama ihtiyaç duymakta

ve İmam'ı heyecan içerisinde beklemektedir. Genç kızlar İmam'ın bekâr olduğunu duyunca heyecanlanmış ve İmam'ı ideal eş adayı olarak görmüşlerdir.

“- *Selamün aleyküm*

- *Aleyküm Selam*

Gelen kişi imam olduğunu söyleyince şaşkınlık ve hayretten gözlerimiz yerinden fırlayacaktı neredeyse. Bir laf etmedi kimse. Muhtarla camiye yönelip uzaklaştılar. Yarım akıllı çobandı ilk konuşan:

Bu ne la böyle, İmam gördük de maskelisini aha şimdi gördük diyor ellerini birbirine vuruyorken kahkahayla gülüyordu.

Maske birkaç parça deriden dikilmişti. Saçları diplerindeki çizgileri kapatıp kavruk, korkunç bir yüz çıkartmıştı ortaya. Başının arkasına attığı düğümün uçları yürüdükçe sallanıyordu. Hatları belliydi; elmacık kemikleri çıkık, burnu topacık duruyordu. Kimi şakacı dedi, kimi hafif, kimi soytarı. Kendine açık herkese kaplı bir kimlikle gelmişti köye. İhtiyarlar son sözü söylediler; o günden sonra yanık hoca kaldı adı. Yadırgamadı ismini” (Y.M. 9).

İmam'ın maskeyle köye gelmesi herkeste büyük bir şaşkınlığa sebep olmuş kimse bir anlam verememiştir. Bu durum büyük bir merakı sebep olmuş, köydeki çoğunluk İmam'ın yüzünde bir maraz olduğunu düşünerek belli bir süre sonra maskeyi kabullenmiştir.

Türk Edebiyatı (2016: 78) dergisinde Funda Özsoy Erdoğan Yanık Maske'yi anlatmış, İmam'ın maskesi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Romanda İmam'ı ilginç yapan, onun taktığı maskedir. Bu maske aslında ne kadar somut bir maske olsa da tıpkı Kafka'nın Dönüşüm romanındaki Samsa'nın dönüştüğü böcek gibi hem somut hem de somutun içinde yer alan imgedir. Yani nasıl Samsa hem böceğe dönüşerek, aslında insanın değersel olarak bir böceğe dönüşebileceğini anlatıyor ve okur tarafından da öyle algılanması sağlanıyorsa; bu romandaki İmam'ın taktığı maske de hayatımıza giren insanlara göre bizim de kendimiz olmaktan çıkarak maskeler takan kişilere dönüştüğümüzün altını çizmeye çalışıyor. Yazar somut anlamda maske takarak genç İmam'a, köylünün maskesini düşürmeye çalışmış bir anlamda.”

Maske köy halkı tarafından kabul edilse de anlatıcı karakter maskenin peşini bırakmamıştır. İçinde maskeye dair öyle büyük bir merak vardı ki bu merak onu İmam'ın peşinden sürüklemiştir. İmam'ın yüzünü görebilmek için yanlış olduğunu bildiği halde farklı farklı yollara başvurmuş, sonucunda büyük utanç duymuştur fakat içindeki merak yüzünden kendisini durduramamıştır.

“Işık sızıyordu perdenin aralığında. Evinde maskesini çıkarabileceğini düşünerek olduğum yerde durdum. Görebilirdim yüzünü. Usulca yaklaştım. Bakamıyordum bir türlü. Vazgeçip bahçenin kapısına kadar yürüdüm Hırsızlıktı bu. Merak duygusu utancıma çelme takıp adımlarımı küçülttü. Görsem ne olurdu ki, kimseye söylemezdim” (Y.M. 10).

Anlatıcı karakterin merakı geçmek bilmemiştir. Köydeki meczup Zarife'nin İmam'ın yüzünü gördüğünü söylemesi ve yüzünün güzelliğini anlatması anlatıcı karakterin merakını daha da arttırmıştır.

“Baldırı çıplak çocuk, kucığında otururken nasıl da asılmıştı maskesine. Aklımdan hadi oğlum hadi biraz daha çek diye geçirmiştım. Sadece ben mi, oradaki herkes meraklıydı. Çocuğun parmaklarını geçirdiği yerden çıkarıp öptüğü yetmemiş, bileklerinden kavrayıp ellerini çırpıyordu. Ne çabuk kanmıştı aptal! Geriye doğru başını atıp gülerken bir tokat atmamak için zor tutmuştum kendimi” (Y.M. 13).

Anlatıcı karakter İmam'ın yüzünü göremedikçe sinirlenmiş ve maskeye olan nefreti artmıştır. İmam'ın küçük çocuğa davranışı ise olaylar karşısında sakinliğini koruyabilen birisi olduğunu ve çocukları sevdiğini onlarla iyi anlaşabildiğini göstermektedir.

Anlatıcı karakter İmam'ı bu denli merak etmesi ve çevresinde dolaşması sonucunda onunla vakit geçirmeye başlamış ve zaman içerisinde İmam ile arkadaş olmuştur. İmam bilgili, donanımlı bir insandır. Anlatıcı, İmam'ın yakınlarında bulunduğu süre içerisinde onun bilgilerinde istifade etmiştir:

“Küçük kağıtları panoya raptiyelemişti. Bükülen ayak elbet kırılır yazıyordu birinde. Epiktetos söylemiş. Bir adım gerimdeydi. Nefesini duyabiliyordum. Sobanın üzerindeki demlikten taşan su taşıp kapağını tıkırdatınca irkildim. İlk kez yüzünü görme isteğimden vazgeçtim. Susması korkunçlaştırıyordu onu.

- Tanıyor musun? Dedi.

- Kim?
- Epiktetos 'u.
- Yabancı gelmedi ama deyip geveledim.

Farklı bir sıcaklık aktı yüzüme. Yakıcıydı. 'Filozof yani bilge,' dedi usulca Efendisi tarafından sakatlanmış bir köle. Bilgelik için birçok şeyden vazgeçmek gerekirmiş. Ne bileyim filozof bu demekmiş. Anlattı durdu. Bana pek inandırıcı gelmedi doğrusu. Bir köle nasıl bilge olurdu. Olabilir miydi yoksa?" (Y.M. 14- 15).

"...Çayı doldururken 'Bilal-i Habeşi' yi tanıyor musun? Diye sordu. Az buçuk biliyordum. Bunu neden sorduğunu anlayamadım. 'O da bir köleydi, Epiktetos da' dedi. Tam olmasa da sözü nereye bağlayacağını anladım. Emin olduğum halde, 'İlk ezanı okuyan sahabe değil mi?' diye sordum. Yanlış bir şey söylemekten korkuyordum. Bir çocuk gibiydim karşısında. Oysa ondan dört beş yaş küçüktüm sadece. Her şeyin en iyisini bildiğine inanıp ne derse harfi harfine uyuyor, hayranlık duyuyordum. Saygı, korku ve meraktı beni ona iten, biraz da ona benzeme isteğim" (Y.M. 14).

Anlatıcı, İmam'ı tanıdıkça onun yüzünü görme isteği azalmaya başlamıştır. Merakı yine devam etmiş ancak ona hayranlığı, saygı duyusu sebebiyle bu merakını bastırmıştır. İmam'ın evindeki pano gelenlerin ilgisini çekmiş ve pano üzerindeki notlardan sohbet ortamı oluşturmuştur. Bu İmam'ın öğretim metotlarından birisidir. İmam köy halkı tarafından tanındıkça sevilip saygı duyulmaya başlanmıştır. Hatta köydeki çocuklar ve gençler onu rol model olarak görmeye başlamışlardır.

"İmam çayından bir yudum alıp bana döndü. 'Bilal-i Habeşi' nin efendisi kırbaçı eline vermiş ve Ammar'ı kırbaçla demişti. Duymadı Bilal. Oysa kulakları o anki kadar açık olmamıştı hiç. Vur, dedi efendisi. Kilitlediği yerden gözünü kaldırdı kırbaç elinden düştü. Tekrar tutuşturdular. İrinli ağzından köpükler fışkırırken vur, vur deyip itekliyorlardı. Bükülüyordu ayak. Suskun kölenin gıcırdayan dişleri parladı dudaklarının arasından. Gözlerini efendisine dikip başını geri atarken hiç bu kadar kararmamıştı teni. Fırlattığı kırbaç yerde titredi. Bükülüyordu ayak. Bilal biliyordu kırılacaktı. Kırbaç şaklarken yerde, gözleriyle kaldırdı taşları.

... Şimdi anladın mı? Dedi. Ne yalan söyleyeyim; neyi anlayıp anlamadığımı bilmeden kafamı salladım. Bir şey öğrenmiştim aslında en azından ikisinin de köle olduğunu. Aklımdan birçok soru geçiyordu ama utancımın çıkıyordu bir türlü ağzımdan. Bükülen ayak kırılır ne demektir. Sormaya hazırlandıkça kalbim çarpıyordu. Nefret

ediyordum bu durumdan. Derin derin nefes alırken toparlayıp sordum. Güldü 'sonuç' dedi. Görünen şey Bilal eziyet çekeceğini bilerek savurdu kırbacı yere. Bükülen ayağa eştı bu davranış. Ya susup köle olacaktı ya da ölümü göze alıp efendi olacaktı” (Y.M. 15).

İmam, insanlara evinin kapılarını açmış, onlara ikramda bulunmuş, sohbet meclisi kurup insanlarla hasbihal etmiş, onlara yeni bilgiler öğretmiştir. Bu bilgiler yalnızca dinî öğretiler değil felsefeden, edebiyata birçok alanda bilgi sahibi olan İmam entelektüel birikimlerini insanlara aktarmıştır.

İmam, edebiyata da ilgi duymakta, birçok kitap okumaktadır. Anlatıcı adını dahi duymadığı yerli ve yabancı yazarları ondan duymuştur. İmam yalnızca okumakla kalmamış çeşitli yazılar da kaleme almıştır:

“...Panonun ortasına iliştirilen yazı hoş olmasına hoştu ama nerden geliyordu aklına. Buğdayın hikâyesi de mi olurmuş, diye sordum. Tepsiyi sedire bırakıp yanımda durdu. Var olan her şeyin bir hikâye yok mu derken kâğıdı panodan alıp oturdu, dinle bakalım olur muymuş olmaz mı?

‘Topraktan başlar uzanıp tuvale yeşil bir çarşaf gerildi. Rüzgâr üfürünce, kloş etek savrulurak dalgalandı. Güneş turuncu renginden bir ton attı, sarardı. Toprakla aralarındaki kordon bağı kesilip her biri bir yana düştü. Altın yığınları öbek öbek sıralanırken tırmıkla toprağın saçı tarandı. Takırtularla gelen öküz arabasının sesi, ötelerden duyulan acıklı bir ağıda dönüştü.

Urganın arasından sıyrılan başak düştü ve dağıldı. Aylak tavuklar ganimeti gagaladılar, en son bir buğday tavuğun gagasından sıçradı, havada döndü, yolun ortasına sürüklendi. Kara lastikli adam üzerine basıp harmana taşıdı onu. Un olmak için kıl çuvallara dolup toprak dama yığıldı buğdaylar.

Kadının yazmasındaki pulların şavkı düştü duvara. Bakır tası çuvala daldırdı. Buğdayları kızgın sacın üzerine döktü kavurga yapmak için. Birkaç tane yere saçıldı. Tek tek topladı avucuna sadece o fırladı uzağa. Emekleyen bebek gördü yuvarlanarak gelişini, uzanıp iki parmağının arasına aldı. Tam ağzına atacakken zıbınının içine düşürdü. Kadın kavurgayı ve bebeği alıp harmanda çalışan kocasına götürdü. İğde ağacının gölgesine çevrildiler. Bebek emekleyerek kedinin peşine düştü. Zıbindan kurtulan buğday tanesi harmanda diğerlerine karıştı.

Tekrar çuvallara dolup bulgurluk olarak ayrıldı buğdaylar. Köy çeşmesinin başına kazanlar kuruldu, odunlar, tezekler taşındı. Hedik olacaktı. Sular dolduruldu. Bir çuval iki çuval derken fokurtularla piştiler. Kasketli adam bir çuvalı bulgurlukların içinden sırtlayıp tohumlukların arasına bıraktı.

Nasırlı el avucuyla kavradı onu serin toprağın üzerine savurdu. Buğday tanesi kahverengi yorgana sımsıkı sarılıp bir sonraki bahara kadar uykuya daldı. Deyip sustu İmam.'

Boncuk gibi sıraya koyup anlatmasına hayran kaldım.

-Her hafta bir hikâye ya da masal dinlemeye alıştı yumurcaklar. O gün geldi mi camiye doluşuyorlar. Anlatacak ne masal kaldı ben de ne hikâye. Baktım olmuyor yazayım dedim.

İmam konuştuğu ağzım bir karış açık kalıyordu. Burada doğup büyümeme rağmen benim görmediğimi görüp yazmıştı” (Y.M. 73- 74).

İmam'ın yazdığı hikâyeden gözlem gücünün ve kaleminin güçlü olduğu anlaşılmaktadır. O çevresini inceleyen, tefekkür eden ve tüm bunları harmanlayıp kâğıda döken bir kahramandır. Bu özellikleri sebebiyle insanlar ona hayran kalmıştır. İmam'ın hikâyeyi çocuklar için yazması ve onlara her hafta camide hikâyeler masallar anlatması hem onun iyi bir eğitimci olduğunu hem de çocukları sevdiğini göstermektedir.

İmam köyde yalnızca ilimle uğraşan kişi olarak bulunmamış, evinin bahçesindeki çiçeklerle, ağaçlarla ilgilenmiş, onların bakımını sanki köyden birisiymiş gibi ustaca yapmıştır. Köye ve köy işlerine uyum sağlamıştır:

“İmam, bahçedeki çiçekleri ve meyve ağaçlarını sularken arada boy veren dikenleri köklerinde yolup çimleri biçti. Bir kadın kadar mahirdi orağın sapından tutarken; eliyle otları kavriyor, orağı altlarına yerleştirip çekiyordu. Körelen ağzını bilerken bir köylüden farksızdı. Taşı sürttükçe otlardan yeşillenen orak parlıyor sapından tutup gözüne yaklaştırırken mırıldanıyordu. Ne garip bir adamdı bu! Konuşması gereken yerde susar, kediyle, köpekle hatta orakla konuşur. Tebessüm ettiğimi görünce gülme, dedi. Eşyanın da ruhu var. Hele bir de Esed Usta gibi bir adamın elinden çıktıysa. Köye geldiği yaz Esed Usta'dan orağı ödünç almış, ölümünden sonra karısı ona

vermişti. Belki ondandı sevgisi. Parmaklarını üzerinde gezdirip kılıfına soktu” (Y.M. 54).

İmam, yaptığı işlere önem veren işini özenle ve titizlikle yapmaya çalışan bir kahramandır. Canlı ve cansız her şeye değer veren, eşyanın da bir ruhunun olduğunu düşünen hiçbir şeyi ve hiç kimseyi incitmemeye çalışan hatta bunun için gayret sarf eden birisidir. Köye geldiği günlerde, kendisine değer verip evine yemeğe çağıran zaman zaman istişarelerde bulunduğu Esed Usta'nın emanet orağına dikkatle davranması vefasının bir örneği ayrıca Esed Usta'nın her hafta mezarını ziyaret etmesi yanında köy halkından da birilerini götürmesi İmam'ın vefalı bir insan olduğunu göstermektedir.

İmam köy işlerini zaman içerisinde öğrenmiş boş zamanlarında köylünün de yardımına koşmuştur:

“Elimiz ayağımız pislik içindeydi. İmam'ın da bizden farkı yoktu. Hangi iş olsa imdadıma koşuyordu. Allah var nasıl öderim hakkını” (191).

İmam Çocuklar tarafından örnek alınan bir rol modelidir:

“Memduh'un büyüyünce ne olacağını hakkında konuşuyorlardı. Önce öğretmen olmak istediğini söyledi, sonra muhtar. Öğretmenini sevdiğini kendisinden çok şey öğrendiğini anlattı. Emmimin oğlu İmam olacakmış onu kıskandığımı sanmasın diye ben öğretmen olayım dedim. Her şeyden önce iyi insan olmak lazım dedi İmam” (Y.M. 187). Ardından nasıl iyi insan olunacağını anlatmıştır.

İmam, çocuklar tarafından örnek alınan bir şahsiyettir. Çocuklar ileride onun gibi bilgili, donanımlı olmak istiyor hatta mesleğini iyi bir şekilde yaptığı için çocuklar da büyüdüklerinde imam olmak istiyorlardı. İmam ise çocukların bu söylemleri karşısında, ileride hangi mesleğe sahip oldukları fark etmeksizin daima iyi insan olmalarını, güzel ahlâklı davranmalarını tavsiye etmektedir.

Köklü, din adamını İmam üzerinden *Yanık Maske* romanında işlemiştir. İmam tek yönlü olumlu olarak ele alınan bir kahramandır. Ahlaklı, bilgili, canlı cansız tüm varlıkları seven ve değer veren bir karakterdir.

3.1.2. Dua

“Dua kelimesi, ‘çağırarak, seslenmek, istemek; yardım talep etmek’ anlamına gelmektedir. İslâm literatüründe ise Allah’ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder” (Cilacı, 1994: 529). Dua, Köklü’ nün romanlarında en fazla geçen dinî değer olmuştur. Karakterler zor durumlarda Allah’tan yardım dilemişler, sevinç durumlarında Allah’a şükretmişlerdir.

Dua, romanlarda zaman zaman okuyup üfleme kelimeleriyle ilişkilendirilip kullanılmıştır. *Yanık Maske*’de köyden bir kadının fenalaşması üzerine kadının eşi İhsan Emmi’ye haber verilmiş, İhsan Emmi o sırada yanında bulunan İmam’ı fenalaşan kadını okusun diye çağırıştır:

“Oğlum sen de gelip bi okusan ha derken yalvarır gibiydi.

Taş kesilen kadının avurtları içine geçmiş gözleri yukarıda dikili kalmıştı. Boynuna bıçak çalınan kurbanlık gibi titriyordu.

- Ne oldu kız anana?

- Bilmiyorum baba, aha böyle kemik kesilmişti buldum. İmam şaşkın şaşkın bakıyordu.

- Ne duruyon oğul okusana bir yol. Başına çökerken gelinin elindeki tasa uzandı. Elini yüzünü islatınca başını çevirip İmam’a dikti gözlerini. Hırıltısı dindikçe küle dönen yüzü allandı. Uzandığı yerden kalkıp oturdu kadın” (Y.M. 32).

İmam’ın şaşkınlığından anlaşıldığı üzere İmam böyle ortamlara ve okumalara alışkın değildir. Durum karşısında şaşkınlığını bir kenara bırakarak ortamı sakinleştirmeye çalışmıştır.

Yanık Maske’de anlatıcının ablasının köyden bir talibi çıkmış fakat ablası o kişiyle evlenmek istememektedir. Ailesi de görücüleri geri çevirmiş fakat ablasına talip olan Zebillerin Hasan ablasının peşini bir türlü bırakmamış yalnız bulduğu zamanlarda ablasını rahatsız etmiştir. Ablası ise bir tartışma, kavga olmasın diyerek kimseye dillendirmemiş, kendisi bu durumdan kurtulmaya çalışmıştır. Anlatıcı olan kardeş bu durumu hisseder fakat ablasını endişelendirmek, üzme istemediği için onun çevresinde dolaşarak ablasını korumaya çalışmıştır. Bu durumdan çok sıkıldığı ve cemaatle namaza katıldığı bir gün ablası için dua eder, kendisine hâkim olup kimseye zarar vermemek için de Allah’tan sabır diler:

“Allah biliyor, kendimden çok bacıma dua ettim. Şu herifin şerrinden korusun diye. Kendim için sabır diledim ancak; başka ne isteyebilirim ki şu aralar” (Y.M. 198).

Baltar’da Çoban’ın köpeği Devir husumetli oldukları yaylayı sık sık ziyaret ediyor orada Suna isimli köpekle oyunlar oynuyordu. Bir gün husumetli yayla sahiplerinden birkaçı Çoban’a saldırınca Devir adamlara saldırarak Çoban’ı savunmuştur. Adamlar Devir’i vuracaklarını söyleyerek yayladan ayrılmışlar, Çoban da Devir’i bağlamaya başlamıştır. Ancak bir gün bağlarından kurtulup, husumetli oldukları yaylaya arkadaşı Suna’nın yanına koşturmuştur. Çoban’ın elinden gelen yalnızca dua etmek olmuştur:

“Devire yetişmenin imkânı yoktu, sırtı aşmıştı çoktan. Sağ salim dönmesi için okuyup üflemeden başka bir şey gelmedi elinden” (B. 210).

Kızılırmak Çocukları’nda, anlatıcı çocuk ekmek aldığı yaşlı kadın kendisine dua ettiği için sürekli onun evinin çevresinde dolaşmış, yaşlı kadının duasını almak istemiştir çünkü kabile adı verdikleri arkadaş grubunun duaya ihtiyacı vardı:

“O gün ettiği duayı tekrar duyabilmek için aynı saatte tekrar geçiyordum kapısından. Kabilemizin buna ihtiyacı vardı” (K.Ç. 9).

Yaşlı kadın her gün aynı duayı edince çocuk bu işe biraz bozulmaya başlamıştır. Birgün cesaretini toplamış ve kadından özel dua istemiştir:

“Bana istediğim duayı eder misin? Dişlerinin arasında bir şey eziyor gibi çenesini oynatırken, neymiş istediğin dua diye gülümseyerek sordu. Kabilemiz için, diye kekeledim. Bir şey sormadan, ederim be çocuk ağzım eskiyecek değil ya eskiyecekse de dua ile eskisin dedi” (K.Ç.64).

Yaşlı kadın çocuğun isteğini olumlu karşılamıştır. Dua etmenin kendisinden bir şey eksiltmeyeceğini ve istediği duayı edeceğini dile getiren kadın *“ağzım eskiyecekse dua için eskisin”* derken duanın değerine de işaret etmiştir.

3.1.3. Tefekkür

Tefekkür, Allah’ın yarattığı şeylere bakıp onlardan ilham ve ibret almak manasına gelmektedir.

İmam, zaman zaman köylünün derdini dinlemiş onları düşünmeye sevk etmek için sohbetler yapmıştır. Yine böyle bir günde Muhlis isimle karakter işlerinin yolunda gitmediğinden dert yanarken hem onu hem köylüyü konuşmasıyla düşünmeye teşvik etmiştir:

“Muhlis Ağabey yine yakınıyordu hatta yakınmayı bırakın doğrudan feleğe küfürler savuruyordu. Pirelerden kurtulmak için ilaç verdiği köpeğin ölümüne, taşlı tarlaya ektiği buğdayın tohum vermeyişine içerlemiş dili perdesini yırtmış konuşuyordu ki İmam susturdu. Eğilip dikey bir çizgi çizdi halıya; bu varlık dedi, bir noktada durdu. Birkaç kere gitti geldi eli tepeye burası zeval dedi. Güneşin günü ortalamasıymış zeval. Parmağını aşağı doğru indirirken işte yokluk dedi. Burası inişli çıkışlı, dünya hep varlık olsa Cennetin ne kıymeti kalırdı. Onaylayan başlar sallandı. Parmağı hala halıdaydı. Düz bir çizgi uzarken ölüm sözü yayıldı ağızından” (Y.M. 12).

İmam, köylüye hayatın tek düze ilerleyemeyeceğini hayatın inişli çıkışlı yönlerinin olduğunu anlayacakları bir dilde anlatarak, onları düşünmeye teşvik etmiştir.

Yanık Maske’de anlatıcı İmam’ın evinde bir mektup görmüş ve merakından mektubu okuyup ve geri bırakamamıştır. Yaptığı hatadan büyük pişmanlık duymuştur, bu sırada bir ağacın dökülen yaprağı onun derin düşüncelere dalmasına sebep olmuştur:

“Hafif bir rüzgâra bile dayanamayan ihtiyar yapraklar tek tek ayrılıyordu dalından. Biri omzumdan düşüp sırtımdan aşağı sıyrıldı. Ölmek için birbirleriyle yarışıyor, ayaklarımın dibine seriliyorlardı. En yakınımındaki dalı tutup salladım. Cıs cıbil kalan dal bir halta benzemiyordu yapraksız. Üç gün sonra ben de göçüp gidince ne yapacaktım yerin altında. Mektup dile gelip beni muhbirlese İmam’a o vakit ne diyecektim. Şeytanın vesvesesine uydum bu haltı yedim demem hafifletir miydi günahımı. Allah’ım affet” (Y.M. 172).

Görüldüğü üzere Köklü, tefekkürle birlikte, ahiret, tövbe gibi değerleri de bir arada işlemiştir.

Baltar’da Çoban zaman zaman tefekkür etmiş Allah’ın yarattığı şeylerden ibret alıp ona şükretmiştir:

“Ber saatinden sonra köpekleri yanına katıp tek gelmişti Baltar’ı doyurmaya. Yarın ağzına dikilip katmer katmer Köse Dağ’ın eteklerine uzanan ihtişamı seyretti. Bu ne büyük bir ihtişam diye düşündü. Dağlar Allah’ın gücünü hatırlatıyordu ona. Üzerine basması azameti küçültmüyor, tersine nebat, böcek ne varsa önüne seriyordu. Hayranlıkla baktı etrafına” (B. 136).

3.1.4. Cami

Cami, Arapçadaki cem kelimesinden türemiş olup, birleştiren, toplayan bir araya getiren manasında kullanılmaktadır. İslâm dininin ibadet mekânı olan camilere Türk milleti büyük önem vermiştir. Camiler hem ibadet yeri hem halkın bir araya gelmesiyle kardeşliğin, dostluğun pekiştiği mekânlar olmuştur. Şule Köklü' nün romanlarında camiler ibadet ve insanların bir araya geldikleri mekân olarak yer bulmuştur:

Yanık Maske' de çocuklar camide zaman geçirmeyi çok seviyor, İmam'la oyunlar oynamak, ondan masallar dinlemek için camiye gidiyorlardı. Cami yalnızca yetişkinler için değil çocuklar için de zaman geçirebilecekleri, yeni bilgiler öğrenebilecekleri, oyun oynayabilecekleri bir mekândır.

“Camini bahçesine girince elindekileri camin pervazına bırakıp üst tarafta oynayan çocuklara seslendi İmam. Buğdaya koşan tavuklar gibi seyirttiler. Aldığı şekeri dağıtırken neşeliydi. Kiminin başını okşarken kiminin de yanağını sıkıyordu. Küçüklerin bazıları alışmıştı yukarı fırlatmasına. Kollarını uzatıp bekleyen kızı yakalayıp havaya doğru attı. Uzun süre civıltıları kesilmedi” (Y.M. 53)

Şule Köklü, çocukların sevdiği bir cami ortamını okura aktarmıştır. Aynı zamanda İmam' ın çocuk sevgisi onlarla ilgilenmesi de aktarılmıştır. Çocukların camiye gelmesi, camiye sevmesi İmam'ın onlarla ilgilenmesi sayesinde.

Cami temizliğini İmam ve köylü hep birlikte yapmış, herkes kendisine göre bir görev üstlenmiştir:

“Çocuklar camiye dolmuştu. Kızlar camlara asılmışken erkekler tahtalara fırça çalıyordu. İmam duruluyordu geriden. Zarife' nin vazifesi tam kendine göre idi. Avucunda ovalayıp köpürttüğü tespihleri çeşmenin altında duruluyor. Tek tek asıyordu ağaçların dallına. Paçalarını sıvadıgını görünce İmam gelme dedi. Duvara attığı kilimleri silkeleyecekmişiz...” (Y.M. 197).

Köylünün birlikte kullandığı cami yine kadın, erkek, çocuk hep birlikte temizlenmektedir. Köylü camiye kendi evi gibi görmüş ve bakımıyla ilgilenmiştir.

Kızılırmak Çocukları 'nda cami ibadet mekânı olarak geçmektedir. Büyüklerin namaza gitmesiyle mahallenin küçük çocuklara kaldığı aktarılmıştır:

“Büyükler mahalleden camiye dolunca sokaklar bize kalmıştı” (K.Ç 108).

3.1.5. Ölüm

Ölüm, bir kişinin dünya hayatının son bulması anlamına gelmektedir. İslam dinine göre ölüm ruhun bedenden ayrılması, ruhun bir âlemden, diğer bir âleme irtilmesi anlamına gelmektedir. Her canlı bu şekilde ölümü tadacaktır bunda hiçbir şüphe yoktur. İslam dininde ölüm bir son değil ebedî âlemin başlangıcıdır.

Köklü, ölümü üç romanda da işlenmiştir. Romanlarda ölüme üzüntü ve yas süreci eşlik ediyor fakat bu süreler çok uzun sürmemekte hayatın akışına engel olmamaktadır. İnsanlar ahirete inanmakta ve ölümün bir son olmadığını düşünmektedir.

Yanık Maske' de cami cemaatinden Esed Usta'nın ölmesi üzerine İmam onun mezarını sık sık ziyaret etmiştir.

Yanık Maske' de bir diğer ölümden Yazgülü'nün eşinin ölümüdür. Yazgülü yeni evlendiği sıralarda eşini kaybetmiş büyük üzüntü yaşamıştır:

"...Eşinin ölümü pörsütmüştü onu. Tarla yolunda giderken ecelinin bir tümsek olacağını nereden bilecekti ki. Ablamı tarlaya fırlatırken onu altına almıştı traktör. Ellerin kanını kaç gün yikatamadık. Kokladı durdu. Ne zaman ellerini burnuna yaklaştırıp iç çekse eve bir hüznün çöker, annem rastgele bir laf söyleyip konuyu dağıtırdı" (Y.M 25).

Yazgülü çok genç yaşta eşini kaybetmiş derin bir üzüntü yaşamış fakat isyan etmemiştir. Allah'a karşı olan teslimiyetini kaybetmemiş fakat kendine gelmesi hayatına devam etmesi çok uzun zaman almıştır. Yaşadığı şeylerin zorluğu yetmezmiş gibi insanlar bir de onun omuzlarına toplumsal bir baskı olarak dul olmayı yüklemiştir.

Baltar' da Çoban'ın annesi, babası ve kardeşleri o daha çok küçükken vefat etmiştir. Çoban'ı halası ve eniştesi büyütmiştir:

"Hanım Ana öz halasıydı. Çoban'ın anası ardi ardına düşük yaparken her defasında canından bir parçayı köyün tepesine gömüyor, çocuklarına mezar belliyordu orayı. Bir Çoban tutunmuştu rahmine. Kadın gündün güne küçülürken karnı büyüdü. İçinde oynaşan can hareketlendikçe gözünü açıyor, o sindiğinde ağzısız dilsiz uyuyordu. Cemrenin havaya düştüğü serin bir bhar günü yavrusunu beşikte bırakarak göçüp gitti. Çoban ilkokulu bitirdiği yıl babasını zayıflatıp güçten düşüren illete ne kocakarı ilaçları çare oldu ne de doktorlar derman buldu. Bostan yolunda yüzü koyun ölü bulunduğu yazın başlarıydı" (B. 10 - 11).

Çoban anne ve baba sıcaklığını her ne kadar halası ve eniştesinde bulsa da aile özlemi çekmektedir.

Kızılırmak Çocukları' nda, anlatıcı çocuk, kendisine dua eden ihtiyar Cemile'nin öldüğünü anlayınca çok üzülmüş, ağlamıştır:

“Bahçenin bir bölümünü çevreleyen o örtülerin ardında ne vardı. Kadınlar telaşla neden girip çıkıyordu. Bunu anlamak için bir yol aradım. Evin etrafını dolaşarak kadınların bulunduğu duvarın arka tarafına geçtik. İç tarafta neler olduğunu görebilmemiz için taş duvarın sıvasını kazıyarak toprağı oymamız gerekiyordu. Sivri bir sopayla taşın arasındaki toprak harcı delmeye başladık. Duman kokusu dört bir yanı sarmıştı. Bileğim yorulunca Bozo aldı sopayı. İçinde çevirdikçe toprak ufalanıp ayaklarımızın dibine dökülüyordu. Bozo "Delindi," diye bağırınca “Önce sen bak,” dedim. Omzunu silkti. Yalvaran bakışlarıma dayanamayıp gözünü deliğe yaklaştırdı. Meraktan ölüren kötü bir haber vermesinden korkuyordum. “Kadınları görüyorum,” dedi. “Bir kova su var, kadının biri tası doldurup bir yere döküyor.” Bozo'nun anlattıkları anlamsız sözlerdi. Kalabalık bunun için toplanmış olamazdı. Bozo'yu itekleyip gözümü deliğe dayadım. Kadınların duaya benzer mırıltılarını duyabiliyordum. Oysa en güzel duayı Cemile ederdi. Bir umutla görebildiğim kişilerin içinde onu aradım yoktu. Delik küçük olduğundan bir bölümü görebiliyorduk. Sopayla genişletip bir daha göz atınca inanamadım gördüğüme. Cemile'nin balkonundaki masa buraya taşınmış üzerinde biri Üzeri beyaz bir örtüyle kapatılan kişinin açık yerlerini yıkıyordu bir kadın. Yatanın eli masadan sarkınca anladım meseleyi. Bu el Cemile'nin eliydi. Gözümü delikten çekip Bozo'ya diktim. “Ölmüş,” dedim usulca” (K.Ç. 104 - 105).

Cemile'nin ölümü en çok çocukları üzmüş, Cemile için iyilik yapmaya karar vermişlerdir. Köklü'nün romanlarında ölümle küçükten büyüğe herkes karşılaşmıştır. Ölüm hayatın içinden olduğu için karakterler onunla yaşamayı canları acısa da ölümü kabullenmeyi seçmişlerdir.

3.1.6. Mezar Ziyareti

İslam dini mezar ziyaretinde bulunmayı tavsiye etmiştir. Buna göre insan mezar ziyareti sırasında, her canlının bir gün ölümü tadacağını hatırlar ve mezarlıktaki insanlardan ibret alır. Mezarlık ziyareti sırasında dua etmek, Kur'an- ı Kerim okuyup

sevabını orada bulunan insanlara bağışlamak uygun görülmüştür (<https://kurul.diyamet.gov.tr/> 2022).

Yanık Maske’ de İmam her hafta cemaatinden vefat etmiş olan Esed Usta’nın mezarını ziyaret edip cemaate örnek olurken, yakın olduğu kişileri de beraberinde ziyarete götürmüştür:

“Esed Usta’nın mezarındaki otlar incelmış, kıvrılıp kurumuştur. Ölünün üzerinde yüzlerce daha ölü vardı. Yolup attık. İmam gülleri suladı. Toprak bütün oburluğuyla içti suyu. Bir iki cılız ağacın dışında mezarlık çıplaktı. Gökyüzünü kara bir yama gibi kaplayan sığırcıklar türlü şekiller çizerek aştı tepeden. Uzunca bir süre dua edip ayrıldık. İki yıl olmuştu Esed Usta öleli ve bir gün dahi aksatmamıştı ziyaretini İmam” (Y.M. 186).

Baltar’ da ise Çoban annesi ve kardeşlerinin mezarının üzerinde yetişen civanperçemini mezarlık çiçeği olarak adlandırmıştır. Mezarlık çiçeğini bulduğu yerlerden kopartıp, cebinde taşımıştır.

“-Toprak anamı eritip kardeşlerimin canıyla bir ederken bu gördüğün çiçeği büyütmüş üstünde. Küçükken mezarında bulmuştum. Onların iliğini emip kokusunu buna vermiş. Köydekiler civanperçemi diyor, varsın ne derlerse desinler, onun kökü anamın kanından su almış. Bana öyle geliyor ki dağı taşı saran bu çiçek onlardan bir parça. Anamın fisiltısını duyarım kokusunda, sevdiğini söyler” (B. 21)

Çoban civanperçemini annesi ve kardeşleriyle ilişkilendirmiş ve özlemine, üzüntüsünü mezarlık çiçeği adını verdiği civanperçemiyle paylaşmıştır. Mezarlık çiçeğinin dağı taşı sarması onun yalnızlığını bir parça da olsa hafifletmiştir.

3.1.7. Kader

Kader, “Allah’ın nesnelere ve olayları özellikle sorumluluk doğuran beşerî fiilleri, ezelde planlayıp zamanı gelince yaratması” anlamına gelir (Yavuz, 58).

Yanık Maske’ de İmam ve anlatıcı karakter kader üzerine sohbet etmişlerdir:

“Panosuna göz gezdirdim. Levh-i Mahfuz’dan bahsediyordu. İlk kez duymuştum bu kelimeyi. Anlamını sordum. İkiye bölerek açıklamaya çalıştı.

Levha, yazılan bir şey. Mahfuz korunan demek. Anlayacağın kaderin yazıldığı ve ilminin yalnızca Allah'a ait olduğu belge. Her şey burada bizden önce belirlendi” (Y.M. 185).

Baltar’ da Romana ismi verilen Baltar isimli köpek iki yayla arasındaki tartışma sırasında vurulunca sahibi daha önceden yaşadığı talihsizlikleri de düşünerek üzüntüsünü dile getirir ve halk arasında öğrenilen kader anlayışı aktarılır:

“Ne kara yazın varmış senin, kasırgaya yenilmedin ama saba yeli vurdu seni” (B. 222).

3.1.8. Helal Lokma

Helal lokma, bir insanın kendi çabasıyla çalışıp Allah’ın rızasını gözeterek kazandığı maddi gelirdir.

Baltar’ da sürüden kuzu çalmakla suçlanan, kuzu çobanı kendini şöyle savunmuştur:

“Allah biliyor bugüne kadar kursağıma haram lokma girmede. Bir sokum eti cehennem koru olsun diye mi basacam mideme! Yaşına hürmet edip sustum, küfürlerini duymadım. Amma iftiranı sineye çekmem. Değneği al kendi kuzunu kendin güüt. Kimseyi töhmet altında bırakma. Ama gütmeme razıysan Allah’ı gözcü bil, ben hesabımı yalnızca O’na veririm” (B. 85).

Kuzu çobanı, Allah’ın kendisini gözettiğini bildiğini ve hesabını yalnızca ona vereceğini, kazancının helal olması için emek verdiğini dile getirerek, kendisine yapılan suçlamayı kabul etmemiş ve şiddetle karşı çıkmıştır.

3.1.9. Kur’an-ı Kerim Okumak

Kur’an okumak, İslam dininde faziletli ibadetlerden biridir. İnsanlar Kur’an- Kerim okurken Allah’ı düşünür O’nu anarlar. *Yanık Maske*’de İmam’ın yalnız olduğu zamanlarda sık sık Kur’an okumasına anlatıcı şahit olmuştur:

“Caminin penceresinden bakınca gördüm onu. Huşu ile Kur’an okuyordu. Dikkatle dinlediğimde o büyüleyici sesini duydum. Kur’an’ı okuyup bitirene kadar pencerenin dışından seyrettim. Önüne dökülen perçemleri maskeyi daraltmıştı. Beyaz gömleğinin içinde bir çocuk kadar masumdu” (Y.M. 169).

3.1.10. Salavat Çekmek

Salavat, Hz. Muhammed'i anmak, O'nu manevi olarak selamlamak anlamına gelmektedir. İslam dinine göre Salavat çekmenin/ getirmenin birçok fazileti bulunmaktadır.

Yanık Maske' de anlatıcı, İmam'ın köyden tayininin çıkmasına çok üzülür onun gideceğini düşündükçe huzursuzlanır ve üzüntüsünü hafifletmek için salavat çeker:

“Salavat çeke çeke kendimi rahatlatmaya çalıştım” (Y.M. 201).

3.1.11. Helalleşmek

Helalleşmek, insanların birbiri üzerinde var olan haklarına rıza göstermek, birbirlerine karşı işlemiş oldukları hataları varsa bağışlamak, affetmek anlamlarına gelmektedir. Genellikle bir yerden ayrılırken, uzun bir yolculuğa çıkılırken insanlar birbirlerinden helallik isterler. Böylelikle, Allah katında aralarında alacak verecek bir şey kalmamış olur. Helalleşmek aynı zamanda insanları birbirlerine veda etmesidir.

Yanık Maske' de İmam'ın tayini çıkınca tüm köylü İmam' ı yolcu etmek üzere bir araya gelmiş ardından İmam tüm köylüyle helalleşmiştir:

“Bölük pörçük uykuyla gün ışıır ışımaz camiye koştum. Bembeyaz örtüyle kaplanmıştı köy. Her şeyi girişe çekip yağmıştı. Hayali gerçeğinden daha zordu gidişinin. Acıya acele gitmek daha az yara bırakırdı geride. Namazı kaldırıp köylüyle tek tek helalleşti. Komşunun çıplak motoruna yükü denkledik. Anamla babam caminin köşesinde yetişip helalleştiler” (Y.M. 207).

Sevilen insanlara veda etmek ve onlarla helalleşmek insanlara daha zor gelir. İmam ve köylü iki sene boyunca aynı köyde yaşamışlardır. Köylü, İmam'ı benimsemiş kendi ailesinden birisi gibi görmeye başlamıştır. Tayini çıkıp yolculuk vakti geldiğinde helalleşmenin ardından tüm köyü hüznün kaplamıştır.

3.1.12. Tesettür

Tesettür 'setr' kökünden gelmektedir. Setr, örtmek, gizlemek, perdelemek anlamlarına gelmektedir. Tesettür ise; örtünmek, kuşanmak, başkaları ile arasına perde koymak anlamlarına gelmektedir (Apaydın, 2011). İslam dinin de hem kadın hem erkek için belli tesettür ölçüleri bulunmaktadır.

Yanık Maske 'de ve *Baltar*'da kadınların tesettüründen bahsedilmektedir:

“Ablam içine kapanık bir kadındı. Tülbendinin üzerine uzunca bir örtü takmadan hiçbir erkeğin karşısına çıktığını görmedim” (Y.M. 25).

Anlatıcı, Yazgülü' nün kardeşi oluyor. Ablasından bahsettiği bu cümlede ablasının tesettürlü olduğu anlaşılmaktadır.

Baltar'da Nilüfer, Meryem'le kapı önünde sohbet ettikleri esnada Çoban'ın köpeklerinin yaylaya girdiklerini görmüş ardından Çoban ve yardımcısı Şahin'in geleceğini anlayarak tülbendini düzeltmiştir:

“Devir ve Yağız'ın yaylaya koştuklarını görünce Nilüfer tülbendini başına doladı” (B. 243).

3.1.13. İlâhî Adâlet

Adâlet sözlükte, “hal ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme, doğruluktan ayrılmama, hakkaniyet” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. İnsanlar, adâletin sağlanamadığı ortamlarda, Allah'ın adâletine sığınmış ve Allah'ın Dünya'da ve ahirette insanlara yaptıklarının karşılığını vereceğine inanmışlardır. Allah'ın adâleti sağlaması ilâhî adâlet olarak tanımlanmıştır.

Baltar' da bir kangal köpeği haksız yere suçlanmış, suç atan Remzi, hayvanın masum olduğunu bildiği halde, kendi hatasını örtmek için köpeğe iftira atmıştır. Bu iftira karşısında Baltar darağacına asılmış, ölmemiş fakat çok acı çekmiştir:

“Remzi nöbetini hiç sektirmedi biliyon değil mi? Uyku bastırınca bir ara gözü dalmış, gürültüye uyandığında kurdun kuzuyu ağıldan kaptığını görmüş. Peşine düştüm ama yetişemedim, dedi. Sizin Baltar kuytulukta kurdun önünü kesmiş. Kurt parçaladığı kuzuyu bırakıp kaçınca Baltar kana belenmiş. Hayvanın başına koşmuş kuzu çoktan telef olmuştu, dedi Remzi. Nöbetteyken kuzuyu kurda kaptırmak onuruna dokunmuş, anlayacağın ite iftira atmış ana, itin her tarafını kana bulayıp tasmaına yapışarak ahalinin önüne çıkarmış gerisini biliyorsun dedi kadın” (B. 229).

Atılan iftira en başta sürüyü korumaya çalışan Baltar'ın canını yakmış ardından onunla ilgilenen Çoban'ın, Şahin'in, Hanım Ana'nın, Hasan'ın ve olaya şahit olan herkesin canını yakmıştır.

Olay geçtikten, Baltar tedavi edilip, uzun bir süre eğitim gördükten sonra Remzi'nin eşi Baltar'a iftira atıldığını Hanım Ana'ya itiraf etmiştir. Hanım Ana bu olay ikimizin

arasında kalsın diyerek kadını tembihlemiştir. Olayın büyüyüp kavgaya dönüşmesini kapanan yaraların tekrar açılmasını istememiş ancak bunun hesabını Allah'ın soracağını, ilâhî adâletin tecelli edeceğini belirtmiştir:

“Ellerini boşlukta açtı kapadı, konuşacak gibi oldu sustu. Nasıl bir cevap vermesi gerektiğini bilemiyordu. Koca bir iftira yüzünden yayla birbirine girmiş, suçsuz bir köpek ipin ucunda sallandırılmış. Ya oğlanın emekleri, diye aklından geçirdi. Karşısında oturan kadının çaresizliği Baltar'ın çilesinden daha mı azdı sanki Hanım Ana kesik kesik konuşmaya başladı. ‘Senin bundan günahın yok ne deyim, Allah her şeyi biliyor. Remzi ettiği günahın cezasını ondan beklesin lafi uzatacak değilim, olan olmuş bitmiş. Bu mesele erkeklerin kulağına gitmesin, arada düşmanlık büyür. Ben bildim ya bana bu yeter, Baltar ölmedi şükür.’” (B. 229).

Köklü, *Baltar* romanında iftiranın ne kadar tehlikeli olduğunu, adâletin her zaman insan eliyle sağlanamadığını ancak Allah'ın da bir adâleti olduğunu ve mazlumun hakkını koruyacağını okura aktarmıştır.

3.2. Ahlaki Değerler

Ahlak, yaratılış, tabiat, huy anlamlarında kullanılan *hulk* kökünden gelmektedir. “İnsandaki iyi ya da kötü huylar, tabiat anlamına gelmektedir” (<http://lugatim.com/> 2022). İyi ahlak; insanın yüce bir amaç için ortaya koymuş olduğu faziletli davranışlardır. Bunun zıttı ise kötü ahlaktır (Öztürk, 2013: 17). Toplumda ahlak denildiğinde genellikle iyi ahlak anlaşılmaktadır. Ahlaklı insan, ahlaklı davranış gibi kelime kalıpları iyi ahlak anlamında kullanılırken kötü ahlak için ahaksız, ahaksızlık gibi ifadeler kullanılmıştır. Türk toplumunda, iyi ahlaklı davranışlar takdir görürken, kötü ahlaklı davranışlar yerilmiş ve kötü ahlaklı davranış sergileyen kimseler toplum tarafından dışlanmıştır.

Ahlakî davranışların kazanımı insanın ilk eğitim aldığı yer olan ailede başlar, çevre, okul ile devam eder. İnsan fıtrati gereği hem iyi davranışları hem kötü davranışlara yönelebilir. Toplum kuralları, dinler insanları iyi ahlaklı olmaya teşvik ederler. Toplumla iç içe olan edebiyat, sinema, tiyatro vb. sanat dalları da eserlerinde zaman zaman ahlakî değerleri işlemiş insanları güzel ahlaklı olmaya yönlendirmişleridir.

Roman hayatla iç içe olan edebî eserlerden birisi olması sebebiyle insanın hayatına dair yön gösterici değerleri içerisinde barındırması beklenmektedir. Romanlar

değerlerin aktarımında büyük önem taşımaktadır, ahlakî değerlere de romanlarda sıklıkla yer verilmiştir. Şule Köklü de üç romanında ahlakî değerleri titizlikle işlemiştir. İyi ahlaklı kimselerin davranışları takdir görürken kötü ahlaklı kimselerin davranışları yerilmiştir. Köklü' nün romanlarında ön planda bulunan karakterler iyi ahlaklı ve vicdanlı kimselerdir. Yanlış bir davranışta bulduklarında farkına varıp bundan pişmanlık duymaktadırlar. Bu bölümde Şule Köklü' nün romanlarındaki ahlakî değerler incelenmiştir.

3.2.1. Sevgi

“Sevgi, insanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedakârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu, sevme duygusu, muhabbet” anlamına gelmektedir (<http://lugatim.com/> 2022). Köklü romanlarında sevgiyi insan sevgisi, hayvan sevgisi, tabiat sevgisi gibi çok yönlü şekilde ele almıştır. İnsan sevgisi de kendi içinde anne – baba sevgisi, evlat sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi olarak ayrılmaktadır. Köklü sevgiyi her boyutuyla romanlarında işlemiştir.

3.2.1.1 Evlat Sevgisi

Evlat sevgisi, insanın çocuğuna duyduğu sevgidir. *Yanık Maske* de anne baba çok ön planda olan karakterler değildir. Bundan dolayı evlat sevgisi direkt olarak satırlarda görülmemektedir. Anne ve baba evlatlarına karşı sevgilerini belli etmese de aile içinde sevgi olduğu gözlemlenmektedir.

Yanık Maske’ de Yazgülü isimli karakterin eşi ölüyor fakat eşinin ailesi Yazgülü’ nün evlatları olarak görerek onu gözetmişlerdir:

“O öldü ama hatırı hep diri kaldı. Ablamın ömrünü kapılarında çürütmeye razı gelmedi anası babası. Ağlayarak yolladılar bize. Bugün olmuş kaynatası arada bir yoklar ablamı; eniştemi görmüş gibi bakar gözleri. Türlü yemişler, kumaşlar eksik olmaz terkisinde. Kaynanası selam salıp durur ama bir türlü gelmez, evlat acısı bükmüş zavallının belini. Gelinimin yüzünü görünce üç gün ayağa kalkamıyorum diyormuş” (Y.M. 168).

Evladı ölen anne babanın evlat hasreti dinmemiş fakat evlatlarının emaneti olan gelinlerini de unutmamışlar onu evlatları gibi koruyup kollamaya çalışmışlardır.

Baltar'da çocuğu olmayan Hanım Ana ve Hasan, yeğenleri Çoban küçük yaşta öksüz ve yetim kalınca onu evlat gibi benimsemiş, koruyup kollamışlardır:

“Babası, aynı köyde gelin olan evlatsız bacısını ana belletti oğluna. Öyle bir coşkuyla sevdi ki kadın hiç gebe kalmamış haliyle göğüslerine süt doldu” (B. 11).

Hanım Ana ve Hasan çobanı evlat bilip ona göz kulak oldular fakat Hanım Ana'nın Çobana karşı sevgisi daha fazladır.

3.2.1.2.Kardeş Sevgisi

Aynı anne babadan doğan kimselere kardeş denir. Kardeş kelimesi bazen de bir kimseyi çok yakın hissetmek arkadaştan öte olmak anlamında kullanılmıştır.

Yanık Maske romanında anlatıcı ve Yazgülü'nün kardeşlikleri görünür bir şekilde işlenmiştir. İki de birbirini çok seviyor zaman zaman birbirleriyle şakalaşip birbirlerini kızdırıyorlar ama ne olursa olsun daima yan yana durmayı biliyorlardı. Anlatıcı ablasının bir anne gibi kendisini düşündüğünü aktarmıştır:

“Bir kaba doldurduğu dutları azıkların üzerine yerleştiren ablam tembih üstüne tembih ediyordu. Daldan bir bir eliyle topladığı dutlar kana cana iyi gelirmiş dağ bayır dolaşırken halden kalırmışım... ablam annemden daha fazla düşerdi üstüme ben de ona naz etmekten geri durmazdım. Hafifçe öksürsem ya da vakitsiz uyusam kara kasvetlere bürünür. Kırk çeşit koca karı ilacı ederdi. Halbuki aramızda üç dört yaş vardı” (B.56).

Anlatıcı ablasının merhametine hayrandır ona nazlanıp istediği şeyleri yaptırıyordu. Anlatıcı da ablasını çok seviyor onun üzülmemesi yüzünün gülmesi için çabalıyordu. Her ne kadar büyümüş olsalar da çocukluk oyunları devam etmektedir:

“Ablamın bağladığı tülbindin sarkan uçları gölgesinde kulak gibi uzarken her hareketinde oynuyor, sevimli bir tavşana dönüştürüyordu onu. ‘Tavşan tavşan!’ diye fısıldadım kulağına. Göz ucuyla duvara yansıyan görüntüsüne bakıp sinsice başını salladı. Bu iyiye işaret değildi tabii. Kestiği pancarın kökünü bir tarafa, yapraklarını öteki tarafa atmasıyla uzunlu kısıltı dalları dudağımın üstüne iştirilmesi bir oldu. Sivrilene burnumun altında kalın iri bıyıklar ta çeneme kadar iniyordu gölgede” (Y.M. 108).

Elektriklerin kesildiği bir gün, abla kardeş çocukluklarındaki gibi duvara yansıyan görüntüleriyle gölge oyunu oynamışlardır. Anlatıcı ve Yazgülü arasındaki kardeşlik bağları çok kuvvetli işlenmiştir. Kardeş her güçlük karşısında ablasının yanında yer almıştır.

Kızılırmak Çocukları romanında küçük çocuklar birbirlerini arkadaş değil kardeş olarak görmekte ve romanda kardeşlik ön plana çıkartılmaktadır:

“Avedis’i, Bozo yaylaya gidince kabileye alacaktık ama bu yıl beklenen olmamış ufaklık başımıza kalmıştı. Annemin gönlü bir ay okula devamsızlık yapmasına razı olmayınca ailesini ikna etmişti bizde kalması için. İlk an hoşuma gitmese bile zamanla alışmış hatta onsuz bir adım atamaz olmuştum. Büyütecimi ortak kullanıyor, iz koleksiyonumu onunla paylaşıyordum. Annemin dediğine göre ahretlik bacının kardeşten farkı yokmuş” (K.Ç. 62)

Anlatıcı kız ve Bozo aynı evi paylaşmalarıyla birlikte birbirlerini gözetmeye korumaya başlamış böylelikle birbirlerini arkadaştan öte kardeş gibi görmüşlerdir, hatta anlatıcı Bozo’nun ahretlik bacısı olmuştur.

3.2.1.3. Eş Sevgisi

Türk kültüründe, özellikle Anadolu’da eşler toplum içerisinde birbirlerine olan sevgilerini edep anlayışları sebebiyle göstermemektedirler. Eşler birbirlerine ait olan duyguları mahrem bir şekilde yaşamaktadırlar. Onlar için anlık bir bakış, düşünceli bir hareket de sevgiyi ifade etmektir. Şule Köklü’nün romanlarında aşk, karşı cinse ait sevgi gibi değerler sezdirilmiş okura direkt olarak aktarılmamıştır. *Yanık Maske*’de anlatıcı ve Yazgülü’nün anne ve babasının birbirlerine karşı olan sevgisi yalnızca bir yerde okura aktarılmıştır.

“Annemin gölgesi babaminkiyle buluşup dudak dudağa değişiyor, kimi zamanda başını omzuna yaslıyordu. Zavallılar yansımalarından habersiz işlerine bakarken utancımdan kulaklarıma kadar kızardım. Ablama işaret etmeyi aklımdan bile geçirmedim çünkü bıçağı bacağıma gömmesi hiç işime gelmezdi. Babam ve annemin kucaklaşmalarını neredeyse hiç görmedim diyebilirim. Bu onların birbirlerini sevmedikleri anlamına gelmez. ‘Kız ana sen hiç babama sarılmıyon! desem’ annemin yüzü kızarır, gözlerime bakmadan ‘Eşek sıpası el haya vel iman, dört duvar niye var,

bir daha böyle konuşursan kırarım ağzını' derken sesinin tonu bir başka çalar sen nereden biliyorsun insan kocasın a sarılmaz mı diye ima ederdi” (Y.M.109).

Anne ve baba elektriklerin kesildiği bir günde çocuklarının görmediğini düşünerek birbirlerine sarılırlar anlatıcı bu durumu şaşkınlıkla karşılamıştır çünkü annesi tarafından sevginin insanların özeli olduğu ve özel kalması gerektiği ona öğretilmiştir.

3.2.1.4. Arkadaş Sevgisi

“Arkadaş, aralarında yakınlık, dostluk ve sevgi bulunan kimselerden her biri” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. İnsan sosyal bir varlıktır bundan dolayı bir başka insanla sohbet etmeye, bir şeyler paylaşmaya ihtiyacı vardır.

Yanık Maske' de anlatıcı karakter İmam ile dostluklarını şu satırlarla anlatmıştır:

“Köyde iki üç kişiyle sıkı fıkıydım. Biri İmam'dı zaten, diğer iki çocuk da fena sayılmazdı. Birbirimizin yükünü sırtlanmaya gönüllü olurduk her an. Birlikte ilçeye indiğimiz oluyordu bazen. Bir hainliklerini görmedim; kimsenin namusuna göz dikmez, ana babalarına karşı kusur işlemezlerdi. Başım daraldı mı bir iki etmeden koşarken hadi deyince sormazlar nereye, diye. Daha ne isterim Allah'tan” (Y.M.205).

Kızılmak Çocukları'nda iki arkadaşın sevgi üzerine konuşması sevginin hissedilebilen bir duygu olduğunu okura aktarmaktadır:

“Seni sevdiğimi biliyorsun değil mi Bozo deyince adımlarını yavaşlattı. Kısık sesle, Biliyorum, dedi. Kısa ama emin bir cümleyle kestirip atınca ardından konuşacak mesafe bırakarak bekledim. Susuyordu. Seni sevdiğimi nereden biliyorsun, diye sordum. Gözü adımlarını takip ederken düşünceli görünüyordu. Bunu ispat edemezsin ama yine de biliyorum. Biri bana kızınca yüzün kıpkırmızı oluyor, bundan biliyorum. Bir şey demesen de biliyorum, çünkü sen de onlara kızılıyorsun” (K.Ç. 73).

Bu iki arkadaş birbirleriyle arkadaştan çok abla kardeş gibidirler.

3.2.1.5. Hayvan Sevgisi

Köklü, eserlerinde sevgi değerini farklı şekillerde işlemiştir. Hayvan sevgisi de okura aktarılan değerlerden birisidir. Köklü, karakterler ve hayvanlar arasında dostane bir ilişki kurarak hayvan sevgisini okura aktarmaktadır.

Yanık Maske'de İmam penceresine gelen bir kediye yemek vererek, oyun oynayarak onunla ilgilenmiştir. İmam'a alışan kedi yanından ayrılmamıştır. İmam'ın köyde olmadığı bir zaman diliminde Yazgülü, kediyle güzelce ilgilenmiş onu sevmiş, taze sütlerle beslemiştir. Kedi Yazgülü'ne alışmış, onu da sahibi olarak benimseyip yanından ayrılmaz hale gelmiştir. İmam'ın köye tekrar geri gelmesi üzerine kediye iki evin kapıları da açılmıştır. Anlatıcı bu durumu şu cümlelerle aktarmaktadır:

“Ocak geçmiş sobanın üzerindeki tencere içten içe fıkırdıyordu. Sirtını duvara verip kollarını göğsünün üzerinde bağlamıştı ablam; iskemlede eksiksiz güzelliğiyle uyuyordu. Topladığı eteğiyle İmam'ın kedisini örtmüştü kucağında. Ben böyle dalavereci hayvan görmedim. İki tarafı birden idare ediyor, paşa gönlü nerede isterse orada kalıyor. Mitili attığına göre birkaç gün buralı. Bizim kız sağ olsun yere göğe koymuyor. Parmağımın ucuna basa basa yaklaşırken gömüldüğü yerden başını çıkararak kedi, şımarık ve mahmur gözleriyle beni süzdü. Pek kıymet biçtiğinden mi yoksa kucağın rahatlığından mı, aldırmaıyıp aynı sessizlikle kafayı eteğin altına soktu” (Y.M. 133).

Kedi hem İmam'ı hem de Yazgülü'nü sahibi olarak gördüğü için iki eve birden gidiyordu. Kedi, İmam ve Yazgülü arasında hissedilen ama adı konulamayan aşkın da bağlayıcı bir unsuru olmuştur.

Baltar'da Çoban'ın hayvan sevgisi sık sık anlatılmıştır:

“...Çoban, Karabaş'ın yanına çöktü, kulaklarını severken fısıltıyla konuşuyordu onunla.

- *De bana Karabaş ne olacak hâlim?*

Konuşurken etrafına göz atıyor birinin duymasından endişe ediyordu. Karabaş boynunu sağa sola bükerek anlıyor gibi yüzüne baktı. Dilin olsa çekinmez bir akıl verirdin biliyorum, kimseye söyleyemem ki. Gönül bu, her kuşu kondurmuyor dalına dedik, geldi tüenedi başıma; bu nasıl bir kuştur Karabaş? Adını koyamadığım bu sıkıntı nereden çıktı? Okuldayken gönül meselelerini lüzumsuz bulurdum. Aşk ne aptalca bir şeymiş. Arkadaşlarım sızlanırken anlamazdım, biri birini sever, öteki sevmez, iki kişi sever gibi görünür durmadan küser. Korkuyorum Karabaş anlıyor musun? Şahin eşiğin üzerinden çayı bardaklara doldurdum, diye bağırınca konuşmayı kesip kalktı. Karabaş, çoban gözden kaybolana kadar sönük bakışlarıyla takip etti onu.

- *Bir itle konuşmadığın kalmıştı gardaş. Çayı bardakta soğuttun, diye söylendi Şahin.*

- *Karabaş benim gözümde birçok insandan üstün. Öyle deme Şahin emmi. Her sözümü anlar fakat konuşamaz, dedi Çoban”* (B. 75).

3.2.2. Saygı

“Saygı, bir şeye, bir kimseye değer vermekten ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve itina gösterme duygusu, hürmet” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Saygı, Türk kültüründeki önemli değerlerden birisidir. Köklü de romanlarında saygıyı farklı şekillerde işlemiştir.

Yanık Maske’de köye İmam geleceğini öğrenen halk el birliğiyle İmam’ın evini hazırlamıştır, bu onu ne kadar önemsediklerini saygı duyduklarını göstermektedir:

“Minaresiz cami ve bitişiğindeki ev temizlenip köye gelecek İmam’a hazırlanmıştı. Devletli İmam: yaşlılar namazları ardında kılacak, çocuklar duaları ondan öğrenecekti. Muhtar, hocanın bekâr olduğunu söyleyince, en çok kızların yüreği hoplamış, fırçaları bir başka sürtmüşlerdi tahta eşiklere. Kap kacak, yorgan, iskemle her şeyi tamam etmişlerdi. Kanaviçe örtüler gerildi yatağına. Yerde rengârenk yün kilimler. Yaşlı kadının getirdiği üzerlik çitirtularla sallandı rüzgârda. Kızın bardağa oturttuğu gelinciklere diğerleri imrenerek baktı” (Y.M. 8).

Anlatıcı karakter dalgın olduğu bir gün babasının karşısında ıslık çalmış farkına vardığında ise babasına saygısızlık ettiğini düşünerek üzülmüş, bu durumu şöyle aktarmıştır:

“Kendimi öyle dağıtmıştım ki babamın yüzüne karşı ıslık çaldığımı yokuşun başında hatırladım. Kulaklarıma kadar kızardım utancımдан. Nerede görülmüş babanın karşısında böyle pervasız davranmalar. Edebe en layık olan ata değil miydi” (Y.M. 183)?

Birbirine saygılı davranan yalnızca insanlar değildir *Baltar*’da Yavru köpek Yağız kendinden yaşça büyük ve ihtiyarlamış olan Karabaş’a saygıyla yaklaşmaktadır:

“Karabaş, gövdesini sürüyerek gelip başını eşiğin üzerine koyarken çekik ve teselli eden gözleri Çoban’daydı. Yaylanın kedileriyle oynaşan Yağız, şımarık hareketlerle döndüğü köşeden Karabaş’ı görünce ağırlaştı. Başını eğip kuyruğunu düşürünce yaklaşabildi ancak. Kocamış bir köpeğe hürmet etmeyi biliyordu. İki metre mesafe

vardı aralarında, kıpırtısız bekledi. Başını bir külçe gibi eşiğe düşüren Karabaş gözüünü Çoban'dan alıp bir iki saniye ona çevirdi, sessizce bakiştılar. Göz kapaklarını ağır ağır açması birçok manaya gelebilirdi ama aklı çanaktaki yalda olan Yağız ne demek istediğini anlamıştı. Karabaş'a gösterdiği hürmet, şefkat ve ağırbaşlılıkla yanıtını buldu; geç, diyordu ona. Bacaklarının arasına sıkıştırdığı kuyruğunu hafifçe sallayarak yala doğru yürüdü yavru köpek” (B. 13).

Kızılırmak Çocukları 'nda anlatıcı çocuğun sık sık ziyaret edip dua aldığı yaşlı kadın hakkında arkadaşları deli, kör gibi kötü sözler söylemekte o ise yaşlı kadına saygı duymaktadır. Bu sözleri hak etmediğini düşünüp içten içe arkadaşlarına kızmaktadır. Küçük bir çocuğun kendinden yaşça büyük birisine bu sözleri söylemesi ona göre çok yanlıştır. Anlatıcı çocuk yaşlı kadına sevgi ve saygıyla bağlıdır. Bu durum karşısındaki üzüntüsünü şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Cemileye gelebilecek bir sözü kaldıramazdım. İmran'ın ona ısrarla deli ve kör demesi aramızı bozmuştu zaten. Gücü elinden alınmış bir ihtiyara küçüklerin böyle söylemesine katlanamıyordum, ona söylenen her lafı üzerime alınıyordum. Seviyordum bu kadını” (Y.M. 62).

3.2.3. Merhamet

“Merhamet; herhangi bir canlının acısını, kederini, mutsuzluğunu yüreğinde hissedip Üzüntü duyma ve ona karşı yardım hisleriyle dolma, acıma anlamına gelmektedir” (<http://lugatim.com/> 2022). Merhamet Şule Köklü'nün romanlarında en çok kullandığı değerlerden birisidir. Merhamet diğer değerlerinde kaynaklarından birisidir. İnsanlar, merhametleri sayesinde karşısındaki kimselere yardım edip ikramda bulunmaktadır.

Yanık Maske 'de İmam ve Yazgülü' nün küçük kediyi sahiplenip bakmaları, onu soğuktan korumaları içlerindeki merhametten kaynaklanmaktadır.

Baltar 'da çoban sürüsüne saldıran kurdun yavrularını kaçırmak ve ondan intikam almak için yuvasına yakın yerde gizlenip yuvasını izlemeye başlamış, kurt yuvadan çıktığı anda yavruları yuvadan kaçırmak için türlü oyunlar yapmış fakat sonunda merhameti ağır gelerek vazgeçmiştir.

“Ulan merhametin kurusun, bir kuşun kanadını ırgalamaktan korkarken bir de gelmiş anadan yavruyu koparmaya çalışırsın! Deyip yerden fırlayarak toprağa bir tekme savurdu” (B. 9).

Çoban kurda düşman olsa bile onun öncelikle hayvan olduğunun bilincinde hareket etmiş ve onun masum yavrularına kıyamayarak merhametli davranmıştır.

Kızılırmak Çocuklarında anlatıcı karakter dua almak için kapısını çaldığı Cemile'ye karşı çok merhametlidir. Cemileyi tanıyıp sevdiğçe ona karşı merhameti de artmış onu başka kimselere karşı korumaya çalışmıştır.

Kızılırmak Çocukları'nda anlatıcı yalnızca Cemile'ye karşı değil evlerinde kalan Bozo'ya karşı da merhametli davranmış kendisinden küçük olduğu için onu koruyup gözetmiş, merhameti sayesinde ona ablalık yapmıştır.

3.2.4.Yardım

“Yardım, elindeki imkânları ve gücünü ihtiyâcı olan biri için kullanma anlamına gelmektedir” (<http://lugatim.com/> 2022). Köklü yardım değerini romanlarında sık sık kullanmıştır.

Yanık Maske'de İmam köylüye tarla işlerinde yardım etmiştir:

“Elimiz ayağımız pislik içindeydi. İmam'ın da bizden farkı yoktu. Hangi iş olsa imdadıma koşuyordu Allah var nasıl öderim hakkını. Ezan vakti yaklaşınca alelacele camiye gitti. Babam yemin billah ettirdi yemeğe gelmesi için” (Y.M. 191).

Yardım eden ve edilen insan arasında bir samimiyet ve sevgi bağı gelişmiş, yardım eden kimseye karşı iyilik ve ikramda bulunulmuştur.

Baltar'da misafir ağırlamakta olan Hanım Ana'nın köpeği vurulunca herkes köpeğin yardımına koşmuş, köpek tedavi edilip dinlenmesi için bir köşeye yatırılmıştır. Bu esnada misafir için kurulmuş olan sofradaki yemekleri kedilerin yediği, üzerine sineklerin konduğu görülünce sofranın yenilenmesi gerekmiş, o sırada kadının heyecanı ve yorgunluğunu anlayan komşu kızlarının, kadının yardımına koştuğu şu cümlelerle anlatılmıştır:

“Hanım Ana, kurban olayın dayı bir hengâmenin ortasına düştünüz, yediğiniz karnınıza mı gitti sırtınıza mı, sofrayı tazeleyeyim hemen diyerek dama koştu. Sofra donatılmıştı çoktan, Gelin Bacı, sen köpeğin derdine düşünce sofraya kediye sineğe kaldı bacım, kızlar dört bir koldan sarıldı işe merak etme ahali bir bardak çay içmeden gürültü koptu, aç kalktı herkes. Eşiğin üzerine kendini bırakan Hanım Ana içeriye seslendi. Ellerini seveyim kızların sağ olsun var olsunlar” (B. 224).

Kızılırmak Çocukları romanında kabile Bozo'nun ailesi yaylacı olduğu ve yaylaya çıktığı için ona yardımcı olmuşlardır. Anlatıcının annesi Bozo'nun kasabada kalıp okula gidebilmesi için onu evlerinde misafir etmiştir. Bozo'nun sene sonu katılacağı müsamere için yeni kıyafetlere ihtiyacı olduğunda ise kabile yardıma koşmuştur:

“Sabri Bozo'nun okul masraflarına katkı sağlamamız gerektiğini hatırlatmış, kabile üyeleri kabul etmişti. Yıl sonu müsamerelerinde izcilere oymak başı seçilmişti. O iş için bitirimdi Bozo. Fuları, şapkası, düdüğü, pantolonu ve gömleği için gerekli parayı temin ettiğimizi söylediğimde sevincinden ağladı” (K.Ç81).

3.2.5. Vefa

“Vefa; dostluk ve muhabbetle sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat” anlamına gelmektedir (<http://lugatim.com/> 2022). Köklü, *Yanık Maske*' de vefayı anlatmıştır.

İmam, cemaatinden Esed Usta vefat ettikten sonra düzenli olarak her hafta mezar ziyaretine gitmiş onu hiç ihmal etmemiştir:

“Hadi kalk diye usulca dürttü. Mezarlık köyden bir hayli uzaktaydı ve her zaman olduğu gibi birlikte gitmemizi istiyordu. Ne vefalı adamdı. Perşembeleri Esed Usta'nın başında Kur'an okumak vazgeçemediği adetlerindendi” (Y.M. 21).

3.2.6. Dürüstlük

“Dürüst; doğruluktan ayrılmayan, özü sözü bir, mert, doğru olan kimselere denir” (<http://lugatim.com/> 2022).

Köklü romanlarında dürüst olmanın önemini işlemiştir. *Kızılırmak Çocukları*' nda Sabri adında bir çocuk annesinden gizli bahçedeki tavuklarını kesip yemiştir. Köydeki çocukların kurmuş olduğu kabile adı verilen arkadaş grubuna katılmak için çocuklar Sabri'ye annesine karşı dürüst olması gerektiğini ve ancak dürüst olursa kabilede yer bulabileceğini söylemişlerdir. Bunun üzerine Sabri annesine suçunu itiraf etmiş, dürüst davranmıştır:

“Sabri kekeleyerek;

- Anne dedi.
- *Huu diyerek yanıt verdi kadın.*

- *Sana bir şey söyleyeceğim ama kızma. Kadın Sabri'nin yüzüne bakarak ne var der gibi başını salladı.*
- *Hani bizim tavuk kaybolmuştu yaa*
- *Eeee dedi kadın. Sabri lafı eğip bükmeden bırakıverdi. Bu kadar erken beklemiyorduk” (B. 59).*

Kızılmak Çocukları'nda dürüstlüğün önemi vurgulanmış dürüst olmayan Sabri arkadaşları tarafından uyarılıp doğruyu söylememesi durumunda kabile ismi verdikleri grupta yer alamayacağını söylemişlerdir. Dürüst olmak tavsiye edilmiş ve dürüst olmayan kimseler toplum tarafından kabul görmemiştir. *Kızılmak Çocukları*, çocuk romanı olduğundan dolayı dürüstlük çocuklara öğretilmek istenilen bir değer olarak romanda yer almıştır.

3.2.7. İkram

“İkram, ağırlama, kıymet vererek hürmet etme, misafirperverlik gösterme” anlamında gelmektedir (<http://lugatim.com/> 2022). Anadolu geleneklerinde misafire ikramda bulunmak çok önemli değerlerden birisidir. Köklü de ikram değerini tüm eserlerinde kullanmıştır.

Yanık Maske' de Esed Usta İmam'ı evine sıklıkla davet etmiş ona ikram da bulunmuştur:

“Esed Usta her namaz çıkışı koluna girip ısrarla evine götürürdü. Kadın olmayan evde aş mı kaynatılır oğlum, bir kap yemek sana da yeter bana da der, sofrasına bir tabak fazla koydururdu” (Y.M. 21).

İmam, bekar olduğundan dolayı Esed Usta onu yalnız bırakmak istememiş sıklıkla evine davet edip misafirperver bir şekilde onu ağırlamıştır. Esed Usta'nın böylesine misafirperver davranmasıyla İmam ile aralarında samimi bir bağ kurulmuş, baba oğul gibi olmuşlardır.

İmam da evine gelen misafirlerine karşı ikram severdir. Çayı daima hazır bekletir, yanında mutlaka başka ikramlıkları da olurdu.

“Yorgunluğumu, sersemliğimi ve ceketimi çiviye asıp köşeye kuruldum. Çayları koyup sofrayı hazır etmişti bile. Kuru yemişlerle doluydu tepsi. İncir, fındık, badem, leblebi ve daha neler neler” (Y.M. 123)

Kızılırmak Çocukları romanında köydeki yaşlı Cemile'nin evine giden çocuklar onun hazırladığı ikramları görünce çok mutlu olmuşlardır:

“Cemile, Sizin için yumurtalı ekmek kızarttım, deyince sevinçten havalara uçtuk. Yüzünün kırışıkları azalmış dizlerine derman gelmişti. İçeri girmeden açık pencerenin iç tarafına dizdiği tabakları masaya sıraladı. Kınadaki kızların mum tutan elleri gibi oynuyordu eli kolu. Tereyağında kızarmış yumurtalı ekmekler nar gibiydi. Bal tabağını görünce Cemile'yi öpesim geldi. Reçel tabağındaki diri çilekler kıpkırmızıydı. Limonata şişesini de oturtunca masaya, Hadi gelin, dedi” (K.Ç. 95).

3.3 Kültürel Değerler

Kültür, “bir milletin inanç, fikir, sanat, âdet ve geleneklerinin, maddî ve mânevî değerlerinin bütünü” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. “Kültürel değerler toplumu ortak paydada buluşturmakta hem bireysel hayatı hem de toplumsal hayatı etkilemektedir. Kültürel değerler, evrensel değerler gibi her milletin kabul ettiği değerler değildir; her milletin kendisine ait kültürel değerleri bulunmaktadır” (Bars, 2017: 219).

Her milletin kültürel değerleri olduğu gibi Türk milletinin de kültürel değerleri vardır. Bu kültürel değerler aynı ülkede yaşasın ya da yaşamasın Türk olan kimselerin ortak paydalarıdır. Kültürel değerler, milletlerin kimliğini oluşturmada etkilidir. Türk kültürü de Türk kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. (Özkul, 2015).

Son yıllarda küreselleşme ve kentleşmenin etkisiyle büyük şehirlerde kültürel değerler unutulmaya başlanmıştır. Ancak Anadolu'da ve köylerde bu değerler yaşatılmaya devam etmektedir. Şule Köklü de eserlerinde Anadolu'yu işler dolayısıyla romanlarında unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerleri aktarmaktadır. Bu bölümde Şule Köklü'nün romanlarındaki kültürel değerler incelenmiştir.

3.3.1. Anadolu Kültüründe Kadına Bakış

Şule Köklü'nün romanlarında kadınlar toplumun içinde işlenmektedir. Kadınlar, erkeklerle birlikte tarlada, yaylada çalışmaktadırlar. Ev işlerinde de kadın ön planda yer almıştır. Zaman zaman erkeklerden yardım istiyorlar fakat genellikle ev işlerini kadınlar yapmaktadırlar. *Yanık Maske'* de ev temizliği yapan Yazgülü kardeşini

odasından çıkartmak istiyor kardeşi de çıkmadan önce ablasına türlü oyunlar yapınca, Yazgülü'nün sinirlenmesinin ardından kardeşin oyunu uzun sürmemiştir:

“... Odayı boşaltsaydım bu kadar çileden çıkmazdı. Kadınlar ne garip! İşlerine gelince erkeklerin varlığından hoşnut olurlar, yok evi dağıtmış temizlik yapıyorlarsa vay geldi başlarına; ayağa dolanan kovadan farksızdırlar. Tekme savurmaya güç yetiremeyince dilleriyle döver bakışlarıyla azarlarlar adamı” (Y.M. 147).

Temizlik yapan kadın, erkeklerin temizlik yapmamaları sebebiyle; ayak altında dolaştıklarını düşünüp temizlik zamanında evde yalnızca temizlik yapan kişinin bulunmasını istemektedir.

Her ne kadar toplum içinde kadın ve erkek bir arada çalışsalar da iletişimleri kısıtlı, yaşça büyük kadınlar erkeklerle daha rahat konuşurken genç kadınlar iletişim konusunda daha geri planda yer almaktadırlar.

“... Zarife yazmasını sallaya sallaya gelip adamların içine oturdu. Utanması yok bu kızın. Yaslandığı yerde eteğini der top edip kucağına yumak yaptı” (Y.M. 90) ...

Yanık Maske'de yer alan Zarife karakteri meczup bir kadın olarak okura aktarılmaktadır. Onun erkek ortamına rahatlıkla girmesi normal karşılanırken, aklı yerinde olan bir kadının böyle davranması topluma göre normal değildir.

Yanık Maske'de dul kadınlar da anlatılmış ve toplumun onlar üzerindeki bakışı eleştirilmiştir. Dul kadınlar da iki şekilde incelenmiştir. İlk olarak ölen kocasının evinde kalıp bir daha evlenmeyen kadınlar diğeri ise anne, babasının evine dönen kadınlardır. Anne, babasının evine dönen kadınlar da yeniden evlenmeleri için toplum baskısına maruz kalmaktadır. Acısını atlatamamış kadına acıyan gözlerle bakılırken, yeniden evlenmek istemeyen kadın toplum tarafından yadırganmıştır. Dul olan, kocasını hatırası için onun evinde kalmaya devam eden kadın *Yanık Maske*'de okura şöyle aktarılmıştır:

“Dul olan gülüyordu. O da mı kendine acıyordu hala. Kocasını kaybettiği gün gülmedi. Uyuyordu sürekli. Kendinde değil yavrucak dediler. Ağlayamamış uykuya vermiş acısını. İki ihtiyarın yanında yaşlanacak, ölen kocasının hatırına o evden çıkmayacaktı. Gülüyordu kadın. Hürriyetini toprağa gömdüğünden beri gülüyordu. Ne çok işe yarardı bu. Aklını yitiren bile unutmazdı gülmeyi. Utandın gül, ağlamamak için gül” (Y.M. 17) ...

Yanık Maske' de anlatıcının ablası Yazgülü de çok genç yaşta dul kalmıştır ondan dolayı dul bir kadınla empati kurup onun halinden anlamaktadır. Kadının, eşinin ailesi ile yaşaması ona doğru gelmemekte bu ona insanın hürriyetinin kısıtlanması olarak gelmektedir. Eniştesinin ailesine bu konuda anlayışlı davranıp ablasını aile evine gönderdikleri için onlara minnettardır.

Yazgülü çok genç yaşta dul kalmış, güzel ve dikkat çeken genç bir kadındır. Evlenmeyi düşünmediği halde görücüsü çıkmış, ailesinin olmaz demesine rağmen toplum baskısı devam edip onları yıpratmıştır.

“Kapıdan çıkmadan ardından annemin yetişmesi bir oldu. Yukarı köyden ablamı istemeye gelmişler. Hali vakti yerinde olan adamın iki öksüzü varmış. Zavallı ablamın başının ağrısı boşa değilmiş. Ne zaman bir görücü gelse yüzünü yer edip kaçardı. Babam bu iş olmaz dedikçe aracı olan ihtiyarlardan biri densizlik edip dul kadının olduğu evde domuz başı kaynar efendi, diye çıkmış. Annem fısıltıyla bunları anlatırken ellerini ovuyor ne halt edeceğiz oğul, diye bana soruyordu. Diyebilecek tek bir söz vardı, kız istemiyorsa defedin gitsin” (Y.M. 71).

Kardeşin bu konuda tavrı çok nettir. Ablası onun için çok kıymetlidir ve üzülmesine dayanamamaktadır. Ablasının istemediği hiçbir şeye razı değildir. Eğer evlenmek isterse evlenebilir ancak bu yalnızca kendi rızasıyla mümkündür. Anne ve babası da böyle düşünmektedir. Ancak toplumun dayatmaları sürekli devam etmekte Yazgülü ve ailesi bu durum karşısında türlü sıkıntıyla karşılaşmaktadır.

Görücülerin bazısı hayır denilmesine rağmen tekrar tekrar gelmektedirler. Böyle zamanlarda tüm aile hem öfkeleniyor hem de üzülyordur. İnsanlarla kaba bir şekilde konuşmamak için çaba sarf ediyorlar ancak aynı anlayış kendilerine gösterilmemektedir. Yine görücülerin geldiği bir gün kardeşin aklında şunlar geçmektedir:

“Kazmayı alıp anlayacakları dilden konuşmak vardı ya daha ötesini düşününce vazgeçtim. Dulsu satılık bir mal mıydı ablam. Yok diyorsun olmuyor, verilecek kız yok diyorsun anlamıyorlar. Bir dirhem eti verin de her şey hoş olsun efendi, diye üslupsuz diretmeler. Etlerine de sütlerine de başlatacaklar. Babamın avurtlarının birbirine geçtiğini görünce kapıdan dışarı savuştum o gün yoksa ihtiyar demeyip birinin boğazına yapışmam işten bile değildi. Zavallı ablamın köşelerde uyuşuk uyuşuk gözlerimize bakması öldürüyordu beni. İstemeyeceğine yâr etmeyeceğimizi bilmesine

rağmen dul olmanın bedelini iliklerine kadar hissedip boynunu büküyordu. Eceli ellerindeydi de başına mı serpti eniştemin. Kara bir leke gibi ha bire yakasına iliklenen dulluğu ölümün acısından daha ağır bir yükü” (Y.M. 79).

Baba gelen görücüleri sert bir dille göndermiş. Kardeş ablasını evde bulamayınca bahçeye gitmiş olabileceğini düşünerek bahçeye gitmiştir. Onu bulduğunda telkin edip babasının görücüleri gönderdiğini söylemiştir. Yazgülü kardeşine sarılıp uzun uzun ağlamıştır Yazgülü, ailesi tarafından değer gören desteklenen bir kadın karakter ona toplum tarafından yüklenen dul kimliğinin altında üzülse de acı çekse de onun altında ezilmemektedir. Ailesi daima onun yanında olmakta özellikle kendisinden birkaç yaş küçük olan kardeşi ona derdini unutturmak için çok çabalamaktadır.

Köklü, Anadolu kültüründe dul olan kadına bakışın yanlışlıklarını karakterlerinin ağzından dile getirmiştir. Bir kadının zorla evlendirilmesinin çok yanlış olduğunu kadının rızasının çok önemli olduğunu okuyucuya aktarmıştır. Kadını aşağılayan ifade kalıplarına karşı da sessiz kalmamıştır.

Baltar’ da ise küçük yaşlardayken babası vefat eden Nilüfer’e amcası ve amcasının oğlunun sahip çıkma isteği Nilüfer’i rahatsız etmektedir. Yengesi de oğluyla evlenmesini istiyor ancak Nilüfer amcasının oğluyla evlenmek istememektedir. Annesi de hayatta olduğu için kimsenin ona sahip çıkmasına gerek görmemiştir. Ancak toplumsal baskı peşini bırakmamış, birçok kişi hayatına müdahale etmiştir.

Yaz ayı gelip yaylaya çıktıklarında kendi yaylalarından teyzesinin yaylasına kaçarak amcası ve oğlundan uzaklaşmaktadır. Fakat karşı yaylada olduğu ve karşı yayladaki Çoban’ın ondan hoşlandığı duyulunca amcasının oğlu yaylayı basmış bir köpeği ve çoban yardımcısı Şahini yaralamıştır. Nilüfer bu duruma sinirini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Canım çok sıkkın Meryem aptalların yaptığına bak ya. Adamın kafasını dağıttıkları yetmemiş bir de ite kurşun sıkmışlar. Devir’ i vurmaya yemin etmiş baksana. Onun derdi ne it ne de Çoban bana dayılık satıyor. Emmimin oğlu ya manyak! Babamın ölümünden beri baba oğul peşime düştüler, anam yok sanki. Ele gitmesin diye tutturmuş yengem, kim ne yapacaksa oğlunu” (B. 241)!

Nilüfer bu durumlar karşısında sessiz kalıp hesap soramayan bir karakter değildir tam aksine olayların üzerine gidip hakkını arayan bir karakterdir.

“Hele bir köye ineyim ben ona yapacağımı biliyorum. Elin oğluna dayılık satmaya benzemez. Yüz vermiyorum diye nasıl çingar çıkaracağını şaşırıyor. Geçen gün düğünde davulcuğu dövcekti ya bana bakarken davula tokmağı daha hızlı vuruyormuş, adamın gözüünün kahyası mısın? Tokmağı kafasına patlatacaktım. O konuşsun kalbim işini bilir” (B. 245).

Nilüfer, erkeklerin baskısına boyun eğmemiş gerektiği zaman da karşılıklarına geçip hesap sorabilecek güce sahiptir. Kimi seveceğine kendisinin karar vereceğini yukarıdaki sözleriyle açıklamıştır. Kendisini korumak amaçlı da olsa bir erkeğin şiddete başvurmasını hoş karşılamamış ve kimse tarafından korunmaya ihtiyacı olduğunu düşünmemiştir, tam aksine bu durumdan rahatsız olmuştur.

Şule Köklü, eserlerinde yalnızca genç kadınları ele almamıştır. *Baltar’* da yaşça büyük olan Hanım Ana da ön planda olan kadın karakterlerdendir. Hanım Ana, Çobanın halasıdır ancak küçük yaşlarda hem yetim hem öksüz kalan Çoban’a annelik yaptığı için Çoban onu annesi olarak görmektedir. Eşi Hasan ile yaylada ve köyde işleri birlikte yürütmekte, Hanım Ana yayla işlerini yaparken eşi köy işleriyle ilgilenmektedir. Eşiyle iyi ve dengeli bir ilişkileri bulunmaktadır. Güçlü, merhametli, çalışkan ve Çoban’a çok bağlı bir kadındır. Bitkilerden çok iyi anlamakta bazen bitkilerden çay yapmakta bazen de insanları ya da hayvanları tedavi etmek için kullanmaktadır.

Kızılırmak Çocukları’ nda da yaşlı kadın karakteri ön plana çıkmaktadır. Adı Cemile olan bu karakter yalnız ve yardıma ihtiyacı olan bir kadın olarak aktarılmaktadır. Anlatıcı çocuktan, ekmek almasını isteyerek romana dahil olmuştur. Gözleri zor gören kadın ilk başlarda istemeden davranışları ve konuşmasıyla çocuğu korkutsa da çocuğa her gelişinde dua ederek onun gönlünü kazanmıştır. Belli bir süre sonra arkadaşı Bozo’yu da yanında götürmeye başlamıştır. Cemile de zamanla çocukları sevmeye başlamış onlara hediyeler verip yemekler hazırlamıştır. *Kızılırmak Çocukları’* nda yaşlı bir kadının sevgi ve merhamet çerçevesinde çocuklarla olan iletişimi okura aktarılmıştır.

Yanık Maske’ de Zarife köyün meczubu olarak anlatılmaktadır. Zarife her ortama giren, herkesle rahatça konuşan, masum ve iyi niyetli bir kadın olarak tasvir edilmiştir. *“İmam’ın yüzünü de kimse görmezken Zarife görmüştür. Yani maddenin arkasındaki manayı gördüğünü iddia etmiştir” (Korgan, 2015: 133).*

Köklü, romanlarında yalnızca iyi huylu kadınları anlatıp gerçeklikten kopmamıştır. Ahlakî zaafı bulunan karakterler de *Yanık Maske* ve *Baltar*'da kendilerine yer bulmuşlardır.

Yanık Maske' de Hatun Abla ismiyle ön plana çıkan kadın, dedikoducu olmasıyla bilinmektedir. Anlatıcı karaktere de ablasıyla ilgi bir haber getirmesi üzerine anlatıcı karakter olayı bildiğini söyleyerek onu susturmuştur.

Baltar'da ise her şeye karışan kadın şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Şişman Emine uzaktan kalabalığı fark etmiş, taşımakta zorlandığı kalçalarını ata ata geliyordu. Ondan habersiz kuş uçmazdı yaylada. Kimin sütü taşmış, kimin ekmeğine yağ çalınmış, ilk onun haberi olurdu. Hiçbir şeyden geri kalmazdı. En belirgin kusuru diline geleni içinde tutamamasıydı. Pat pat konuşurdu ne olursa sevicecek bir yanı yoktu o yüzden” (B. 71).

Köklü, kadın karakterlerinde toplumun yarası olan konulara değinmiş Yazgülü'yle ailenin topluma karşı çocuklarını koruması gerektiğini aktarırken, Nilüfer'le kadınların toplumun dayatmaları karşısında dik durmaları gerektiğini aktarmıştır.

3.3.2. Hacivat ve Karagöz Oyunu

Hacivat ve Karagöz, Osmanlı Devleti zamanından bu yana kültürümüzde olan karşılıklı konuşmalara ve taklide dayanan gölge oyunudur. *Kızılırmak Çocukları*'nda kabile para kazanmak ve ihtiyaçları olan şeyleri almak için Hacivat ve Karagöz gösterisi düzenlemiştir. Bazı aksaklıklar meydana gelse de istedikleri gösteriyi gerçekleştirmiş ve para kazanmışlardır.

“Zilli tef şingirdadı, sus pus oldu millet. Hacivat sakalını uzatarak gezindi perdede. Titrek bir sesle;

Neredesin Karagözüm?

A benim özüm, kapıda kaldı gözüüm," dedi Hacivat.

Çıkar cebinden elini, avucuna koyayım üzüüm. Anan mıyım yoksa baban mı ne beklersin beni Hacı cavcav," diyerek kükredi Karagöz.

O benim kuşum dokunma," dedi Karagöz. Hareketsiz bekleyen Hacivat silkindi;

Bu bir sinek! dedi.

O bir kuş, dedi Karagöz.

Her uçan kuş olamaz, diye cevapladı Hacivat. Pişkindi Karagöz.

Kanatlarını görmüyor musun?

Koparabilirim onları, deyince Hacivat,

Yürüyen bir kuş olur, dedi Karagöz.

Karagöz'e Aptalsın, diyen Hacivat zavallıyı tekrar dürttü.

Sahibi olduğumu söyledim, bre akılsız daha ne bekliyorsun başında!

Dünyada bir sinek sahipsiz kalmıştı," diyerek alay etti, Hacivat.

O bir kuş, dedim duymadın mı?

Kuşlar öter ama seninki tıs tıs oturuyor, bu nasıl kuş..." (K.Ç 38)

Hacivat ve Karagöz *Kızılırmak Çocukları* romanında işlenmiştir. Köklü, romanlarında unutulmaya yüz tutmuş kültürel değerleri okuyucuya hatırlatmak istemiştir.

3.3.3 Halk Hikâyeleri

Halk hikâyeleri toplum arasında kulaktan kulağa yayılmış sözlü edebiyat türlerinden birisidir. Bu hikâyeler öğüt verici olmakla birlikte akılda kalması için efsanevi şekilde anlatılır içinde mitolojik unsurlar içermektedir. Şule Köklü romanlarında akışın içinde karakterlerine hikâyeler anlattırıştır. Bu hikâyeler akışa kısa bir ara vererek okuyucuyu merakı düşürür ve heyecanını arttırır. Halk hikâyelerine en çok *Yanık Maske* 'de yer verilmiştir.

Yanık Maske 'nin imamı cemaatindeki çocuklara bazen de büyüklere hikâyeler anlatmıştır. Anlatıcı karakterle bir sohbetinde var olan her şeyin bir hikâyesi olduğunu buğdayın hikâyesiyle anlatmıştır.

Hikâye anlatan yalnızca İmam değildir. Anlatıcının ablası Yazgülü de hikâye anlatmaktadır:

"Horoz çöplükte eşinirken ayağına diken batmış, anası fırında ekmek pişirirken odun bitince ayağındaki dikenini alıp fırına alıp yakınca vaveyla kopmuş. Anası aman dilese de anlayan kim. Ya dikenim ya bir kucak ekmek ya dikenim ya bir kucak ekmek diye dikilmiş karşısına. Zavallı kadın şirretin elinden kurtulamayacağını anladığında

kucağına istiflemiş ekmekleri. Az gidip uz giderken koca bir sürüyle karşılaşmış yolda. Ahlata sırtını veren çobanın kavalından neşeli türküler dökülürken seğirtip yanında bitmiş. Göz ucuyla süzen çobanın eğlencesine katılıp bir iki dönmüş karşısında oynayarak. Eğlenceyle başlayan dostluk gibisi yok. Hoşbeşten sonra horoz ekmekleri adama bırakmış, iki taşın arasında hoplayıp zıplamaya giderken tembüh üstüne tembüh etmiş emanetlerine iyi bakması için dikenini anasına bıraktığında da aynı şeyi söylemiş. Çoban bir beklemiş iki beklemiş geleceği yok horozun bir güzel azığına katık etmiş ekmekleri. Akşamüzeri çıkagelmiş horoz. Ya ekmeğim ya bir koyun ya ekmeğim ya bir koyun, diye tutturmuş. Çaresiz seçmiş en semizini çoban. Koyunu sırtlanan horoz yürüyüp gitmiş.

Davul zurna sesine kulak kesilmiş; ak tepenin ardından mı yoksa köse tepenin ardından mı geliyormuş nağme. Bir sağa koşmuş bir sola. Köseye yaklaştıkça tepe iip kalkıyor. Tırmanmış çaresiz. Düğün dernek çengi ne ararsan var. Düğün evine sokulup indirmiş omzundan koyunu. Kızın babası Tanrı misafirisin kurul evimin baş köşesine diye buyur etmiş. Davul çalmış gelin oynamış cemalini görmek ne mümkün kispet gibi otururken duvak yüzüne. Tokmak değdikçe davula, gelin ayağını yere vuruyor, zurna araya girdikçe kalçası kıvrıldıkça kıvrılıyormuş. Gelinin babasının kulağına eğilen horoz, koyunu emanet bırakıp iki taşın arasında hoplamaya zıplamaya gidedurmuş ama zavallı daha köyden çıkmadan bıçağı çalmış hayvanın boğazına adam. Bir güzel somat çekmiş misafirlerine. Öğlen vakti ikindiye dönmeden çıkagelmiş bizim horoz. Bir sağa bakmış bir sola. Evi, avluyu dolaşmış koyundan eser yok. Sadece dört bacağı ağacın dibinde yatıyor. Hiddetlenince davulcunun tokmağı havada zurnacının nefesi boğazında kalmış. Ya koyunum ya gelin ya koyunum ya gelin demez mi. Zorundan kan inmiş kızın babasının gözüne. Ama yapabileceği bir şeyi de yokmuş” (Y.M. 145- 146).

Köklü romanlarında bunlara benzer hikâyelere yer vermiştir. Bu hikâyeleri kendisi kaleme almıştır.

3.3.4. Kültürel Semboller

“Sembol, Bir fikir, düşünce, his vb. akla getiren, onu düşündüren işaret, resim, ses, harf, kısaltma vb. remiz, amblem, simge” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Kültürel sembol, bir canlıya, nesneye belirli anlamlar yüklemektir.

Anadolu kültüründe birçok kültürel sembol bulunmaktadır. Hayvanlara, çiçeklere vb. varlıklara toplum tarafından atfedilmiş anlamlar bulunmaktadır.

Kültürel semboller, duyuların dışında anlatılarda da kendini göstermektedir. Mitolojik metinlerde, kutsal kitaplarda, efsanelerde, masallarda, halk hikâyelerinde 'yılan' figürü yer almaktadır. Yılan, ölümsüzlüğü, kötülüğü, şekil değiştirmeyi, tekrar tekrar yaşamayı sembolize etmektedir (Temel Eğinli & Nazlı, 2018:61).

Kültürel semboller, folklorik unsurlar olduğu için daha çok halk edebiyatının ilgi alanına girmektedir zaman zaman romanlarda da kültürel sembollere yer verilmektedir. Şule Köklü' de romanlarında kültürel sembollere yer vermiştir.

3.3.4.1. Nakış

Nakış iki anlamda kullanılmaktadır birinci anlamı; “Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş” anlamına gelir. İkincisi ise; “Duvar, tavan vb. yerlere süslemek amacıyla yapılan şekil veya resim” anlamına gelir (<http://lugatim.com/> 2022). Köklü, nakışı *Yanık Maske*’de sık sık kullanmıştır. Nakış *Yanık Maske*’de çorap üzerinde ve Yazgülü’nün ibrikle yere nakşettiği şekillerde işlenmiştir ve iki anlamında da kullanılmıştır.

Çorap üzerinde kullanılan nakışlar farklı anlamlar ifade etmekte ve insanlara mesaj vermektedir. *Yanık Maske* romanında Yazgülü yaylacıdan hoşlanmış ve çorabından bekâr olduğunu anlamıştır. Deli kıvrımı nakışı kişinin bekar olduğunu simgeler. Onları evden kaçarken gören arkadaşı ise yaylacının çoraplarının aynalı nakışlı olduğunu söylemiştir. Aynalı nakış ise kişinin sözlü ya da nişanlı olduğunu simgelemektedir.

“- Çoraplarımı gördün mü? Nakışları deli kıvrımıydı.

- *Kimin?*
- *Yaylacının.*
- *Fark etmedim. Öyle miydi?*
- *Öyleydi” (Y.M. 59).*

Ayın ışığında kaybolup giderlerken yaylacının aynalı nakışlı çorapları gözüme takıldı” (Y.M. 61).

Diğer anlamıyla nakış ise Yazgülü’nün toprağı sulamasıyla ortaya çıkmaktadır. Yazgülü zaman zaman bir ibrik yardımıyla toprağa değişik desenler işlemektedir:

“Toprak ev süpürülüp ibriğin ince ucuyla nakış nakış sulanmıştı. Her gün bir başka şekil olurdu yerde. Çiçek motiflerinin arasına isimlerimizi yazar üstüne basmamaya özen gösterirdi ablam. Kuruyup silinmeye döndü mü tekrar ibriğe yapışır, kalp yapıp bir tarafa benim baş harfimi bir tarafa kendini yazardı” (Y.M. 70).

Yazgülü nakışla içindekileri dışarı aktarmıştır eğer yerleri suluyor nakış nakış işliyorsa bu keyfinin yerinde olduğuna işarettir. İbriği eline alıp öylesine suluyorsa yerleri ya da ibriği eline almıyorsa bu durum onun moralinin bozuk olduğuna keyfinin olmadığına işarettir.

3.3.4.2. Kuşlar

Kuşlar bazen insanlara benzetilmiş bazen başka şeylerin sembolü olmuştur. *Yanık Maske*’de anlatıcı kuşları uzun uzun izledikten sonra hangi kuş olabileceğini düşünmüştür:

“...Önce gururlu kuşlar geldi aklıma; kartal, şahin doğan ve atmaca. Avcı kuşlardı bunlar. Karganın hayali gözümün önüne dikilir dikilmez kayboldu. Bu kadar güzelliğin içinde kendimi ona yakıştıramadım. Neye göre belirleyecektim ki bunu. Ağaçkakan, bildircin, kırlangıç, serçe, puhu, güvercin, baykuş ve dahası. Bazılarını hemen eledim. İki cins olarak yaratılmış olsalar bile, erkeğe yakıştıramıyordum birçoğunu. Kimileri de toptan dişiydi. Kartalların, şahinlerin, doğanların ve atmacaların hepsi erkek gibi geliyordu bana. Gül kadınsa eğer, bülbül dişi olamazdı. Serçeyi oynak bir köylü kızı olarak hayal ettim” (Y.M. 148).

Daha sonra anlatıcı sevdiği köylü kızını serçeye benzetmekte, ablası da küçükken ele avuca sığmadığı için köy çocuklarının ona kırlangıç dediğini aktarmaktadır.

Baltar’da ise baykuş ölüm kuşu olarak adlandırılmaktadır:

“İç daraltan bir baykuş çılgığı geldi uzaktan, ölüm kuşuydu bu, tırnağına kadar titredi” (B. 61). Baykuşun sesini duyunca insanlar irkiliyor, ölümü hatırlamak insanlar için rahatsız edici geliyor.

3.3.4.3. Ağaçlar ve Çiçekler

Ağaçlar ve çiçekler de zaman zaman insanlarla ilişkilendirilmiş ya da bir şeylerin sembolü olmuştur.

Yanık Maske’de anlatıcı ağaçları insanlarla ilişkilendiriyor, insanların kişisel özelliklerine göre hangi ağaç olabileceklerine karar veriyordu:

“Peki ya ağaçlara ne demeli! Salkımsögüdü bir kız ya da kocası öldüğünde yıllarca yasını tutan genç bir dul olarak düşündüm. Titrek olur bunlar. Çınarı, Esed Usta gibi kelli felli bir adam ya da susmayı öğrenmiş ama konuştuğunda kendisini dinleten ihtiyar bir kadına benzettim. Elma ağacı kadın, erik erkekti. Pelit, kavak, armut, vişne hepsine bir cinsiyet verdi. Az daha zorlasaydım kendimi, taşı bile bir şeye benzetebilirdim. Sivri ve hoyrat bir dağın erkek, alçak ve yumuşak bir tepenin kadın olmadığına kim ikna edebilirdi beni” (B. 148).

Baltar'da ise Çoban, Civanperçemini, annesi ve kardeşlerinin mezarının üstünde bittiği için mezar çiçeği olarak adlandırılmıştır. Cebinde sürekli mezar çiçeği taşıyor zaman zaman elinde ezerek kokusunu içine çekiyor, bu koku ona annesini hatırlatıyordu.

3.3.5. Şifacılık

“Şifa; hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma” anlamına gelmektedir (<http://lugatim.com/> 2022). Şifacı ise hastalığı iyileştiren tedavi eden kimselere denir. Bu kişiler çevresinden edindikleri bilgilerle ya da bir kimsenin yanında eğitim alarak şifacı olurlar. Şifacılık *Baltar*' da aktarılmıştır.

Yaylalar, köylere ve ilçelere uzak yerler olduğundan dolayı sağlıktan anlayan ya da kendini sağlık alanında yetiştiren kimseler bulunmaktadır. Bu kişiler bir ihtiyaç olduğunda yardıma koşmaktadırlar. *Baltar* yaylada geçen bir roman ve zaman zaman hem hayvanların hem insanların yardıma ihtiyacı olmaktadır.

Kurtların saldırısına uğrayan Suna isimli köpeği şifacı kadın tedavi etmiştir:

“Şifacı kadın boydan boya dikmişti yırtılan karnını, Suna yalayıp iyileştirirken ipleri gevşeyip düşecekti” (B. 81).

Şahin, kavga sırasında başının yarılmasının ardından akan kanı durdurmak için bitkilerden yararlanmıştı:

“Şahin, yarılan başının derdindeydi, koyağın gölgeliklerine sokulan böğürtlenlere doğru koştu, kan ince ince sızarken böğürtlen yaprağını ağzında çiğneyip yarasına bastı. Kan durmuş fakat koyduğu lapa canını içine çekirmişti” (B. 187).

Şahin, Hanım Ana'ya sivrisineklerden korunması için bitkisel ilaç önermiştir:

“... Evelik suyu ana, dağda bayırda ancak bu yolu buldum. Elimde ovalayıp suyunu çıkartıyorum. Koluma yüzüme sıvıyorum. Etrafında dolaşiyor ama konmuyorlar, belli ki sevmiyorlar bu kokuyu, çook şeyin suyunu denedim ama işe yaramadı” (B. 196).

3.3.6. Düğün Adetleri

Anadolu’ da çeşitli düğün adet, gelenek görenekleri bulunmaktadır. Köklü, *Yanık Maske* ’de bu adetleri de işlemiştir.

3.3.6.1. Yozucu

Yozucu, Kız evinin kapısına, düğünün başladığını işaret eden bayrağı gizlice dikmesi için gönderiler kişiye denir. Eğer bu kişi bayrağı asmadan yakalanırsa yakalayanlara çeşitli hediyeler verilir. Yozucuya da ceza mahiyetinde çeşitli şakalar yapılır. Bu adet, *Yanık Maske* ’de anlatılmaktadır:

“Bir vaveyla koptu kız evinde. Akşam karanlığından yararlanıp alçak evin penceresinden çoktan süzölmüştü bile. Kapının dibindeki ağaca çıkıp sıriğin ucuna bayrağı dikti. Yüzü düşse de herkesin, adamın hakkını vermek gerekirdi. Genç iri yarı biriydi; güneşten kavrulan yüzü renkli gözlerini ortaya çıkarmıştı. Gülererek ağaçtan inerken gururluydu.” (Y.M. 37)

3.3.6.2. Düğün Alayı

Düğün alayı, düğün günü gelin evden çıkmadan önce davul ve zurna eşliğinde insanların gelini almaya gitmesi ve gelinin kapısında oynamalarıdır.

Yanık Maske’de düğün alayı okura aktarılmıştır:

“Ertesi gün düğün alayı tepeden göründü. Davulcu tokmağı vuruyor, zurnacı atılan çerez ve paralara bakıp yanaklarını şişirdikçe şişiriyordu. Kız tarafı için alışılmış bir gelenek değildi bu ama gelinin babası hiçbir şeyden eksik kalınmasını istemiyordu. Yerden topladıkları üzüm, fıstık, şeker ve fındıkları ceplerine atan çocuklar, bozuklukları kaptırmanın mahcubiyetini yaşarken paraların üstüne atlayıp elbiselerini toza toprağa bulamayı göze alanlar caka satıyordu diğerlerine” (Y.M 37).

3.3.6.3. Gelinin Evden Çıkması

Gelin, ailesiyle vedalaşıp dualar eşliğinde evden çıkartılmaktadır.

“Köyün ihtiyarları salavatlarla gelini traktöre bindirdiler. İmam duasını yaparken karşımdaydım. Davulcu tokmağıyla bacağını kaşırken, zurnacı ince bir çubukla zurnasını temizliyordu” (Y.M. 38).

3.3.7. Kız Kaçırma / Sevdığıyle Kaçma

Türk toplumunda bir kızın ailesinin rızasını almadan sevdiği kişiyle evlenmek üzere aile evini terk etmesidir. Toplum tarafından kabul görmeyen bir davranıştır. Kaçarak evlenen gençler genellikle aileleri tarafından reddedilirlerken bazen de aileler belli bir süre küs kaldıktan sonra evlatlarını affederler (Güneş, 2009: 111).

Yanık Maske romanında Yazgülü yaylacının oğluna gönlünü kaptırmış, henüz 18 yaşında olduğu zamanlarda ailesinin bu evliliğe izin vermeyeceğini düşünerek yaylacının oğluyla kaçmaya karar vermişler, arkadaşı da kaçmalarına yardımcı olmuştur.

Yazgülü’ nün kaçışını kardeşi şu sözlerle anlatmıştır:

“On iki, on üç yaşlarındaydım. Her günkü gibi değildi o gün ev. Ablam ortalıklarda yoktu. Uyku mahmurluğundan ne olduğunu anlamamıştım. Annemin ‘kaçmış haspa’ sözüyle dünya başıma yıkıldı. Bazı şeyleri seziyordum. Kaç zamandır huzursuzdu ablam. Gönlünün düştüğü yaylacıyı tanıyordum. Boylu postlu yakışıklı bir adamdı. İstese anamgil verirdi ya, bir cahillik edip kaçmış işte. Babam ilk zamanlarda geliş gidişlerine karışmasa bile bir süre konuşmadı onlarla. İyi ki bayramlar vardı. Eniştemi sevmiştik, hele babam oğlum dedikçe bir oğul daha çıkıyordu ağzından. Bir ara kiskanmadım desem yalan olur. Neyse ki etkisi çabuk geçti. Kasabaya götürüp ilk iskarpinlerimi eniştem almıştı” (Y.M. 56).

Baltar’ da ise Aladam ve Saroz yaylaları iki husumetli yayla bu yaylalardan gençler birbirlerini sevseler de aileler evliliklerine izin vermiyor ve gençlere kaçmaktan başka çare bırakmıyorlardı. Bu durum şu sözlerle anlatılmıştır:

“Yıllar yılları devirdi, küskünlüğün kaynağı ağızdan ağza değişti ve zamanla konuşulmaz oldu ama kalpler hiç yakınlaşmadı. Birkaç evlilikten kalan hasımlar ölünce akrabalık bağı da bitti. Yirmi yıl önce Güllü ’nün bacası şaşıp gönlünü bu yaylada bir oğlana kaptırmış, güzellikle vermeyeceklerini anlayınca kaçmıştı. Husumet saman alevi gibi parlayıp söndü. Babası ölene kadar kimse çalmadı kapısını.

Bir Güllü geçmedi bacısı Ayşe' den. Kaçıp geldiği günden beri Gelin Bacı dediler Ayşe'ye, o da adını unuttu” (B. 42)

3.3.8. Aşk

“Aşk; bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Anadolu’da aşklar uzaktan uzağa, bazen kaçamak bir bakışla yaşanmaktadır. İnsanlar görünür bir şekilde aşk yaşamaktan, duygularını alenî bir şekilde fark edilmesinden çekinmişlerdir. Köklü de romanlarında aşkı masum ve saf haliyle işlemiş, aşk ile ilgili görüşlerini bir söyleşisinde şu cümlelerle aktarmıştır:

“Aşk çokça kullanılan ve yazarın elini titreten bir konudur. Abdurrahim Karakoç ‘Aşk kâğıda yazılmıyor Mihriban’ derken yazmış kâğıda. Lakin o büyük ustaların ardından bu konu hakkında konuşmak zor benim için. Romanlarımda saf aşkı yazmayı tercih ettim çünkü aşk basit bir duygu değildi. Uhrevi bir gücü olduğuna inandım hep. Aşkı itibarsızlaştıranlara tahammülüm az sanırım. Ya aşkı bilmiyorlar ya da yanlış tanımlıyorlar. Hepi topu üç harften oluşan kısacık kelime ne de korkutucu kimi için. Ben korkmuyorum çünkü aşk taşa merhamet ettirir. Çünkü aşk rengini belirginleştirir. Allah’a giden yollardan biridir. Kavuşamayınca dua ve sabır kapısını açar. Kavuşunca şükür kapısını. Herkesin aradığı aşktır aslında kalbini çarptırmadan öte hop hop hoplatan. Neden reddeder insan anlayamıyorum. Bu inancımdan dolayı romanımı yavan bırakmak istemedim. Saf aşk, ilim yollarından en çetinidir. Aşkı dünyadan çekin, zınc diye durur yerinde. Bu kadar da güçlüdür nefesi” (Köklü, 2021: 150).

Köklü, aşkın çok kuvvetli bir duygu olduğunu, aşkın insanı terbiye ettiğini ve Allah’a yakınlıştırdığını anlatmış ancak aşkın saf bir şekilde yaşanmasını ve kirletilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Yanık Maske’de Yazgülü ve İmam’ın aşkı anlatılmıştır. Gözle görünen bir aşk değildir. Sezdirilerek, satır arasındaki işaretlerle anlatılmaktadır. Yazgülü genç yaşta dul kalmış bir kadın İmam ise köye yeni atanmış, genç bekar bir erkektir. Toplumsal kabuller yüzünden onlar arasında bir aşk yaşanması köylü tarafından mümkün görülmemektedir. Ancak kalplerine aşk düşmüş ve kaçamak bakışlarla birbirlerinden hoşlanmaya başlamışlardır.

Yazgülyü, maskeyle dolaşan yüzünü görmediği İmam'ın özüne âşık olmuştur. İlk adımı büyük bir cesaretle Yazgülyü atmış ve İmam'a mektup göndermiştir. İmam mektubu postacıdan aldığı esnada Yazgülyü'nün kardeşi de yanındadır. Mektubu alırken ki tavrı sonra kendisinden uzak durması onu şüphelendirmiş ve kardeş mektubun peşine düşüp gizlice İmam'ın evinden mektubu almıştır. Ardından mektupta yazılanları okura aktarmıştır:

“Bir çırpıda zarfın içinden çekip aldım mektubu Arı kuşu kâğıdın huşırtısından ürküp çalılara takılarak pırladı. Kurşun kalemlle itinalı bir şekilde yazılmıştı. İlk cümlesini çarçabuk okudum. Sabırsızlıktan gözümle son satıra kadar taradım kâğıdı. Sol köşesine, ince sapı ta alt köşeye kadar uzayan dört yapraklı bir yonca çizilmiş. şöyle başlıyordu mektup: ‘Titrek bir rüzgârın esintisiydi beni sana sürükleyen. Korkaktı. Ya okuyacak ya da hadi canım deyip yok sayacaksın. Ne yaparsan yap artık umurumda değil’ (Y.M. 163).

Kardeş mektubun aşk mektubu olduğunu anladığında çok mahcup olmuş pişmanlığı uzun süre sürmüştür. Allah' tan af dilemiştir. Mektubu ablasının yazmış olabileceği aklına hiç gelmemiş. Başka bir kızıdan geldiğini düşünmüştür.

Kardeş, İmam'ı yemeğe davet ettikleri bir gün ablası ve İmam'ın davranışlarını yadırgamış, anlam verememiştir. Ardından birbirlerinden hoşlandıklarını anlamıştır.

“Ablam utanarak bir tepsiye doğradığı kömbeyi uzattı bana. Elleri titriyordu. Yüzüne baktım yanakları al aldı. Kömbeleri sofraya dizerken İmam'ın kapıdan çıkan ablamı süzdüğünü gördüm. Tuhaf bir ifade vardı yüzünde; sahiplenen, davet eden, garip bir bakıştı bu” (Y.M. 192).

Yazgülyü'nün kardeşi anlatıcı karakter, ip uçlarını çözererek İmam'a mektupları ablasının gönderdiğini anlamıştır. Ablasının arkadaşıyla vedalaştığı sırada eline aceleyle beyaz bir şey sıkıştırdığını görünce anlatıcı buna anlam verememiştir. Ardından ablası bahçeye ibrikle dört yapraklı yonca çizince İmam'a mektupları gönderen ona âşık olan kişinin ablası olduğunu anlamıştır.

Anlatıcı karakterin, ablası ve İmam arasında olan aşkı anlaması uzun sürmüş o anladığında ise İmam'ın tayini başka bir yere çıkmış, köyden ayrılmak üzere olduğu için ne yapacağını bilememiştir. Bu durum karşısında ablası için üzölmüştür.

Anlatıcı karakter İmam'ı yolcu etmeye gittiği sırada İmam ve ablasını kavuşturma imkânı bulmuş, onlara yardım etmiştir:

“İkimizde de konuşacak hal yoktu. Sıkıca sarılıp ayrıldık. Yol viraja kadar dümdüzdü. Arkasından seyrettim; pencereden sarkıp virajı dönene kadar el salladı. Gözümde kalan tek şey, elindeki maskesiydi.

Neden evine acele gitmemi istemişti acaba? Her şey sıradan gözüktü gözüme. Kapıyı açıp odasına girdim. Panosunda ‘Sevene seda gerekmez, iş ki fısıltımı duysun da gelsin.’ Yazıyordu.

Anlayacağımı anlamıştım. Motoru bizim evin kapısına sürüp odaya daldım. Ablam katıla katıla ağlıyordu. Pembe bohçasını bulup bir iki parça giyecek almasını söyledim. Bir umutla baktı gözlerime. Hadi der gibi işmar ettiğimde bohçayı elime tutuşturup seğirterek mantosunu giymeye gitti. Motoru kestirme yola sürerken anamın ağıtını duyar gibi oldum. ‘Yazgülüm,’ diyordu, ‘Yastık değişir de yazı değişmez’ (Y.M. 208)

Bu satırlarda İmam'ın maskesini çıkarttığı, aynı zamanda İmam'ın ve Yazgülü'nün aşklarının karşılıklı olduğu anlaşılmaktadır. Kardeş İmam'ın görünmeyen yönlerini ona veda etmesi ile görmüş ardından ablası ve İmam'ı kavuşturmak için ablasını evden kaçırmıştır.

Baltar'da, Çoban ve Nilüfer'in aşkı anlatılmaktadır. Çoban Aladam yaylasının bir gencidir. Üniversitede okumuş ancak babası yerine koyduğu eniştesi Hasan onun yanlarında olmasını işleri birlikte yapmak istediğini belirtince, mezun olduktan sonra memleketine dönüp çobanlık yapmaya başlamıştır. Nilüfer ise Saroz yaylasının gencidir karşı yayladaki teyzesi ve kuzenini görmek için Aladam'a sıklıkla uğramaktadır. Yine uğradığı bir gün Çoban'la karşılaşmışlar ve Çoban'ın akli Nilüfer'de kalmıştır.

İki husumetli yaylanın gençleri Nilüfer ve Çoban kavuşmalarının önünde önce kendi gururları durmuştur. Nilüfer küçükken Çobanla olan tartışmasını unutamamış kuzeni Meryem' e küçükken yaşadığı olayı öfkeyle anlatmıştır:

“O meymenetsizi tanıdım hani demiştin sana ta eskiden sığırkuyruğu toplarken biri geldi bana bağırdı diye, hatırladın mı? Neredeyse dövecekti beni manyak. Sarozlardan mısın? Diye bir soruşu vardı görmeliydin. He cehennem dibindenim deseydim keşke.

Kucağıma istiflediğim sığırkuyruklarını bırakıp gitmemi söyledi, fırlatıp dereyi ağlayarak geçtim. Aptal! Görecek o. Şimdi de gel dikilsene karşıma, bak o uzun saçlarını nasıl yolup eline veriyorum” (B. 48).

O zamanlar sığırkuyruğu az bulunduğu için yaylalar dereyi sınır çizmişler, Nilüfer sınırı geçtiği için Çoban da çocuk aklıyla kendince doğru olanı yapıp kızın elindeki sığırkuyruklarını bıraktırmıştır. Bu Çoban’ın unuttuğu, Nilüfer’in hatırladığı bir hatıradır. Nefret, öfke bunlar da aşk gibi güçlü duygulardır. Romanda Nilüfer’in nefreti zamanla aşka dönüşmüştür.

Çoban, Nilüfer’i görmek için yaylada daha çok vakit geçirmeye başlamış, Nilüfer bunu fark ettiğinde telaş yapıp, heyecanlanmıştır:

“... Beyaz gömleğinin altında sarı eteğiyle bir papatya gibi süzülerek köpeklerin arasında göründü Nilüfer. Çoban nacağı kütüğe saplayıp iskemleye çöktü. Meryem sakin, Nilüfer çalınmıştı, belli ki onlarda çobanı görmüştü. Nilüfer Çoban’ın bakışlarını üzerinde hissedince ellerini koyacak yer bulamadı. Telaşından ne halt edeceğini bilemeyerek çakırdikenini avuçladı. Çoban orada olmasa avazı çıktığı kadar bağırabilirdi ama şimdi buna imkân yoktu. Parmaklarına batan dikenleri ayıkladı bir bir” (B. 50).

Çoban Nilüfer’in aşkıyla etrafa daha farklı bakmaya başlamış, Nilüfer’in olduğu yerler artık daha güzel görünmüştür:

“Daha düne kadar her ev gözünde aynıyken Gelin Bacının evi Nilüfer’in gelişiyle değişmiş, sevimli ve her an bakmaktan usanmayacağı bir yer olmuştu. Yarıya kadar sıvanmış duvarı o gün gözüne çarptı. Kapının önüne dizilmiş iskemlelere bir kez bile oturmuşluğu yoktu. Oysa şimdi her şeyine hayranlık duyuyor o evin. Koyunların içinde kırmızı boyalı koyunlar daha kutsaldı çünkü onlar Nilüfer’in teyzesi Gelin Bacı’ya aitti” (B. 61).

Çoban’ın aşkı içine sığmıyor fakat bu aşkı kimseyle de paylaşamayınca kangallarından Karabaş’a anlatmıştır:

“Dilin olsa çekinmez bir akıl verirdin biliyorum. Kimseye söyleyemem ki. Gönül bu her kuşu kondurmuyor dalına dedik, geldi tünedi başıma; bu nasıl bir kuştur Karabaş? Adını koyamadığım bu sızı nereden çıktı? Okuldayken gönül meselelerini gereksiz bulurdum. Aşk ne aptalca şeymiş. Arkadaşlarım sızlanırken anlamazdım., biri sever,

öteki sevmez, iki kişi sever gibi görünür durmadan küser. Korkuyorum Karabaş anlıyor musun” (B. 75).

Çoban aşktan korkmakta temkinli davranmak istemektedir ancak duygularına hâkim olamayınca, kalbinin peşinden gitmeyi tercih etmiştir.

Nilüfer bir süreliğine kendi yaylasına annesi ve kardeşleriyle ilgilenmeye gider bu süreçte Çoban için yayla güzelliğini yitirir:

“Çoban Nilüfer’in gittiği günden beri Gelin Bacının penceresine bakmaz olmuştu. Ne bir aydınlığı kalmıştı evin ne de bir cazibesi, güzel olan ne varsa beraberinde götürmüştü Nilüfer” (B. 97).

Çoban, Nilüfer ve kuzeni Meryem’i pınar kenarına giderken görmüş, belki görürüm diye pınara gittiğinde birinin türkü söylediğini duymuştur. Merak edip iyice yaklaştığında Nilüfer olduğunu görmüştür. Meryem’in yanından gitmesini fırsat bilerek yanına inip konuşmuş ancak konuşmadan ziyade daha çok tartışmışlardır. Tartışmaları bitince Çoban yaylaya dönmüştür. Bu tartışma onların ilk yüz yüze iletişimleri olmuştur.

Yayla ’da birçok sıkıntı yaşanmaktadır. Kurtlar kuzulara saldırmak için yaylanın etrafında dolanmakta, yaylada çeşitli husumetler yaşanmaktadır. Tüm bu yorgunlukların arasında çoban yine aşkının peşinden gitmektedir. Nilüfer ise Çoban’dan hoşlanmakta ancak kendisinden uzak tutmaktadır. Aralarında herhangi bir bağ bulunmamaktadır. Böyle bir günde çoban yardımcısı Şahin Çoban’a nasihat etmiştir:

“...La oğlum seveceksen hesabını kitabını iyi yap, bak el testeresi var ya hani iki uçlu Say ki bir ucu senin elinde öteki kızın. Bir kütük var işte testere tam ortasında duruyor. Dişlileri içine oturmuş, Kütük deyip geçme ha o sevgi. Nilüfer’e yakın olacağım diye ha bire ittirip kütüğü zorlama, hem sen testereye sürünerek kütüğe yaklaşıyon da kız nerde” (B. 171).

Çoban Şahin’in doğru şeyleri söylediğini biliyor onun sözlerine itibar ediyordu onun sözlerinin ardından Nilüfer’e karşı daha dikkatliydi yine de onun Aladam’da olması Çoban’da mutluluk vermektedir.

Aralarında düşman yaylanın gençleri olma engeli bulunurken bir de Nilüfer’e takıntılı emmioğlu ortaya çıkmış, Çoban’a nişanlı olduklarını söylemiş ardından yardımcısı

Şahin'e ve ona saldırmıştır. Devir ve Baltar'a zarar vermiştir. Baltar uzun süre tedavi edilmiştir.

Bu olayların ardından Nilüfer'le emmioğlunun nişanlı olmadığı, emmioğlunun Nilüfer'e karşı takıntısı olduğu anlaşılmıştır. Nilüfer'in kalbi Çoban'a karşı daha ılımlı hâle gelmiştir. Baltar'ın yaralandığı gün Hanım Anaya yardım etmek için evlerine girince direğin üstündeki fotoğrafı görmüştür:

“Bir an eli uzanır gibi oldu titredi, taş duvara yaslanan delikanlı gülümseyerek bakıyordu gözlerine. Bir ona mı gülümsüyordu sanki ama yine de üzerine alındı. O da gülümsedi. Canlısı karşısında olsa bile başını kaldırıp bakamıyor, kalbinin sesini dışarıdaki gürültü bastırıyordu. ‘Kalbim’ diye mırıldandı” (B.225).

Böylelikle Nilüfer aşkını ilk defa sesli bir şekilde dile getirmiştir.

Yaylaların kapanma zamanı geldiğinde evlerden eşyalar toparlanıp arabalara yüklenirken:

“Hanım Ana oğlunun taş duvara yaslandığı o fotoğrafı bulamadı. Hangi ara götürmüştü kız. Her zaman bir ananın koynunda olacak değildi ya bazen de körpe bir tenin konuğuydu o” (B. 253).

Bu cümlelere göre Hanım Ana'nın da Çoban ve Nilüfer arasındaki aşkı anladığı ve onayladığı anlaşılmaktadır.

Yayla evi kapatılırken Çoban etrafına bakınmış ve Nilüfer'e olan aşkını mırıldanmıştır:

“Ağıl, yayla, dam her şey ağlamaklı geliyordu Çoban'a. Saroz'un yönüne bakamıyor, gözününün bir kayışında Nilüferin çalımlı yürümesi geliyordu aklına. 'Kız ben seni almazsam, yaylalar yıkılsın, Köseadağ düzlemsin' diye mırıldandı” (B. 253).

Nilüfer ve Çoban'ın aşkının karşılıklı olduğu romanın sonunda okuyucuya aktarılmıştır. *Baltar'* da uzaktan uzağa, adı konulmamış bir aşk işlenmiş, bu aşkın tarafları utangaç, ürkek bir şekilde aşka yaklaşmışlardır. Tüm korkularına, önlerine çıkan engellere rağmen aşklarından vazgeçmemiş, birbirlerine aşklarını itiraf edemeseler bile içten içe birbirlerini sevdiklerini anlamışlardır.

3.3.9. Marş

“Marş; milleti veya millet içinde bir topluluğu temsil etmek yahut önemli bir olayı unutturmamak amacıyla bestelenen ve daha çok millî, hamasi duygulara hitap eden müzik parçası” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. *Kızılırmak Çocukları*'nda mehter marşı yer almaktadır. Mehteran Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan yeniçeri bandosudur mehter marşı da onların söyledikleri marşlara verilmiş olan isimdir. Dünyanın en eski bandolarından biri olması Anadolu kültürüne ait çok eski bir değer olduğunu göstermektedir. *Kızılırmak Çocukları* romanında, çocuklar kabile adı verdikleri arkadaş grubunu kurup ardından coşkuyla hep birlikte mehter marşı okumuşturlar.

“Ceddin deden, neslin baban

Hep kahraman Türk milleti!” (K.Ç / 29)

3.3.10. Tekerleme

“Tekerleme, genellikle ölçülü ve kafiyeli, basmakalıp sözdür. Masal, hikâye, bilmece, halk tiyatrosu gibi bazı edebî türler içinde ve çocuk oyunlarında tekerlemelere rastlanır” (Wikipedia, 2021). *Kızılırmak Çocukları*'nda yağmurun yağmasının ardından çocuklar çeşitli oyunlar oynarken yağmur tekerlemesini söylemişlerdir.

“Yağ yağ yağmur teknede hamur

Ver Allah'ım ver üç gece sicim gibi yağmur” (K.Ç. / 34)

3.3.11. Türküler

Türkü, Türk sözcüğünden türemiş olup Türk'e özgü anlamına gelmektedir. “Şemseddin Sami türküyü; Türklere mahsus lahinde (ahenkli) şarkı, M. Fuad Köprülü; Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkısı; Ahmet Talat Onay, Türklere mahsus lahine (ahenk) ile söylenen şarkılar olarak tanımlamışlardır.” (Uğurlu, 2009: 129; Vural, 2011: 399) İnsanlar türküler aracılığıyla duygu ve düşüncelerini açığa vurmakta sevinçlerini, üzüntülerini, özlemlerini, aşklarını, kahramanlıklarını anlatmaktadırlar. Türküler kültürümüzdeki önemli değerlerden birisidir. Şule Köklü de *Kızılırmak* romanında “Türkü olmayanın ülküsü yoktur” (Köklü, 2019,51) ifadesiyle türkülerin önemine dikkat çekmiştir. Türküler yakıldığı dönemin gelenek ve görenekleri hakkında, sosyo – ekonomik durumu ve kültürü hakkında bilgiler verir

bundan dolayı arşiv niteliği de taşımaktadırlar (Göher Vural, 2011). Edebî eserlerin içerisinde de zaman zaman anlatımı güçlendirmek, duyguyu daha iyi vermek için türkülere yer verilir. Şule Köklü de bir söyleşisinde eserlerinde türküler kullandığını ifade etmiştir: “Duygularımızı, acılarımızı, sevinçlerimizi, kahramanlıklarımızı türkülere, destanlara dönüştürürüz coşkuyla anlatırız. *Baltar*’da, *Yanık Maske*’de türküler var o türkülerini benim kahramanlarım yaktı ben de kaleme aldım.” (Köklü, 2019). Ayrıca Köklü, bu söyleşiden sonra yayınlanan *Kızılırmak Çocukları* romanında da türkülere yer vermiştir.

Yanık Maske’ de yer alan türküler kavuşması zor olan bir aşkı anlatmaktadır. Genç yaşta dul kalan Yazgülü hayatında bir daha âşık olmayacağını düşünürken köye gelen gizemli İmam’a gönlünü kaptırır toplum baskılarından çekinen Yazgülü aşkını gizli bir şekilde içinde yaşamak istese de duyguları yüreğinden taşıp diline vurmuştur:

“Gözlerimde akan yaşı el vurup da silemezsin

Yar bu gönle nasıl aktın yaktın yüreğimi yaktın

Beni pazarlara sattın yar sen bunu göremezsin

Ben benden geçtim amma yar ben senden geçemedim” (Y.M / 111)

Baltar’da birbirleriyle husumetli iki yaylanın gençleri Nilüfer ve Çoban birbirine âşık olur fakat önlerine türlü türlü engeller çıkar imkânsız aşkın acısı kahramanların yaktıkları türkülerle dile getirilmiştir:

“Taşlar yosunlu ırmak bulanık,

Yelin getirdiği koku senin mi?

Tarla dikenli orak bileysiz,

Toprağa düşen izler senin mi?

Harladım ocağı tutmadı yalaz,

Alevi koru ferî senin mi?

Devrilmiş ağaç çürümüş kökü

Güneşi kesen gölge senin mi?

Canım senin mi oy oy

Canım senin mi?” (B. / 98)

“Kuşlar kulak vermiş derdime benim.

Hekim bıçak sürmez yarama benim.

Kız seni yaratan nasıl yaratmış,

Huri, melek hayran yüzüne senin!

Bir baksan görseler o kara gözünü.” (B. / 243)

Kızılırmak Çocukları romanında türküler çocukların eğlencesi olmuştur. Kabile adı verdikleri arkadaş gruplarına ‘*Türküsü olmayanın ülküsü olmaz*’ sloganından yola çıkarak yanık sesli Avedisi almışlardır. Zaman zaman çocuklar kendi aralarında atışmışlardır:

“Say ki terkisindeyim atın

Baharın ucu değmiş mevsime

Heybemde efltun bir hüüzün

Boncuklanmış karın peşindeyim

Kayboldum bul beni...” (K.Ç / 51)

3.3.12. Takas

“Takas; karşılıklı mal alıp vermek sûretiyle ödeşme, hesaplaşma” (<http://lugatim.com/> 2022) anlamına gelmektedir. Genellikle eski zamanlarda insanlar birbirlerine para vermeden eşya değış tokuşu yaparlardı. Köklü’ nün romanlarında da karakterler zaman zaman takas yapmıştır.

Yanık Maske’de, takas köye gelen Çerçi Halil ile yapılmıştır:

“Her zaman yaptığı gibi malını caminin önünde açıp iğdenin gölgesine uzandı. Bu yıl gecikmişti gelişi. Bir şenlik, bir şenlik... Eski naylon ayakkabı ve terlikleri, delinen bakır kapları, incelen alüminyum tencereleri kapan, soluğu traktörün başında aldı. Para geçmez köyde, geçse de kadınlarda bulunmaz; ancak kilo vurulan eskilerin bedeli kadardır alacakları” (Y.M. 50).

Baltar’da, yaylaya gelen ihtiyar sebzeçiyile takas yapılmıştır:

“İhtiyar son sebzeyi tartarak Remzi’nin karısının eline tutuşturdu. Sattıklarına karşılık kimi peynir verdi kimi tereyağı” (B. 217).

Kızılırmak Çocukları’nda, çocuklar kendi aralarında kitap takası yapıyorlardı:

“Zagor, Conan, Tommix, Texas, Redkit’ten toplam kırk sekiz kitabım olmuştu. Kimileri eski tarihliydi. Yeni sayıları alamayınca değişik tokuş yapıyordum mahalledeki çocuklarla. İki eski kitap bir yeniye eşti” (K.Ç 19).

3.3.13.Yemekler

Anadolu’da zengin bir yemek kültürü bulunmaktadır. Şule Köklü de Sivas yöresine ait yemeklere romanlarında yer vermiş yöreye ait yemekleri tanıtmıştır.

3.3.13.1. Madımak Çorbası

Madımak Orta Anadolu’da yetişen tadı ekşimsi yabani bir ottur. Anadolu’da bu ot ile çeşitli yemekler yapılır. Köklü, *Yanık Maske* romanında madımak çorbasına yer vermiştir:

“Madıma çorbasının üzerine yakılan körmene kokusu dama girmeden duyuluyordu” (Y.M. 142).

3.3.13.2.Bişi

Bişi, un, su, maya kullanılarak yapılan Anadolu’ya özgü bir hamur işidir. *Yanık Maske*’de anlatıcı karakter bişi sevdiği için ablası ona bişi yapmıştır:

“Leğendeki cıvık hamuru elinin kenarıyla kesip sofrada yuvarlıyor, avucunun içinde yumak yapıp dastarın üzerine atıyordu. Hiçbir yumak diğerine değmedi. Ocağı tutuşturup tavayı sacayağına koydu. Geriye kıvrılan parmaklarını bastıra bastıra hamuru inceltip cızırdayan tavaya yağın ortasına bıraktı. Bu kokuya daha fazla dayanamazdım...” (Y.M. 177).

3.3.13.3.Kavurga

Yıkanmış tahılın bir sac ya da yanmaz tava üzerinde kavrulmasıyla yapılan Türklere özgü bir gevrek bir kuru yemiştir. İç Anadolu’ya özgü tok tutar ve protein açısından zengindir (Wikipedia, 2022). *Yanık Maske*’de köydeki meczup kız Zarife anlatıcı karaktere kavurga ikram etmiştir:

“Cebine doldurduğu kavurgadan bir avuç verip gerisini değirmen taşı gibi öğüttü ağzında. Kıtırtısı hoşuma gidiyordu, avucumdakini de eline boşalttım” (Y.M. 177)

3.3.13.4.Kömbe

Kömbe, böreğe benzeyen sade ya da kıymalı olan hamur işidir. İç Anadolu bölgesinde meşhur olan bir yiyecektir. *Yanık Maske* ve *Baltar*’da misafirlere ikram etmek için hazırlanmıştır:

“Hanım Ana tarttığı öte beriyi evin ortasına bırakarak demlikleri ocağın üzerinden kaptı. Balı kaymağı ve kömbeyi sofraya kondurmuştu önceden” (B. 217).

“Üstlerini başlarını temizleyen herkes birer birer döküldü dama. Sofra telaşındaydı ahali. Her türlü yemeği iştahla yiyebilirdik. Kömbenin kokusu, çorbanın üzerine yakılan körmeninkine karışmıştı” (Y.M. 191).

3.3.13.5.Kavut

Seferberlik yemeği olarak da bilinen kavut kıtlık zamanlarında bulunmuş daha sonra kahvaltılarda tüketilmiş olan Türklere özgü tatlı bir yemektir. Kavut, bal ya da pekmez karıştırılarak yapılır. Üç bin yıllık geçmişe sahip olan en eski Türk kahvaltılıklarından birisidir. Anadolu’da meşhur olan yemek insanlara enerji ve güç verir (Sabah Gazetesi, 2020).

Baltar’da misafirlere hızlıca ikram edilmek üzere Hanım Ana kavut hazırlamıştır:

“Kavut, yaylanın en zahmetsiz yemeklerindendi. Hanım Ana bir eliyle kazanın altını harlarken diğer eli undaydı. Kurutup el değirmeniyle çektiği dağ armudunu kavrulmuş buğday ununa katıp ocağın başına çöktü. Bal şerbetini dökerek yoğurdu. Tabağın kenarına doğru çekip ortasını çukurlaştırınca sütü ortasına boşalttı” (B. 43).

3.3.13.6. Hingel

Hingel, Anadolu’ya özgü bir mantı çeşididir. İçli – içsiz, patatesli ya da kıymalı yapılmaktadır. *Yanık Maske*’ de misafir için hazırlanmıştır:

“Koca bir tepsiye sıralanan hingellerin haşlanacağı su fokur fokur kaynıyordu. Ablam sofrayı ortaya atıp her zamankinden daha itinalı dizdi tabakları... Hingel haşlanmış

koca bir tepside yağlanmıştı İlk kez hep beraber çevirildiğimiz sofrada yedik” (Y.M. 206 - 207).

Köklü ’nün romanlarında Sivas yöresine ait çeşitli yemekler yer almıştır. Bu yemekler kalabalık sofranın etrafında birlik ve beraberlik ortamında yenmektedir.

3.3.14. Kangal Köpeği

Kangal köpeği, sürüyü kurtlara ve yabancı kimselere karşı korumakla görevlidir. Anadolu’ da çoban köpeği olarak bilinmektedir. İsmi Sivas’ın Kangal ilçesinden geldiği tahmin edilmekte, kökeni çok eski tarihlere dayanmaktadır. Evliya Çelebi’nin *Seyahatnâmesi*’ nde aslan kadar kuvvetli olduğu aktarılan kangal köpeğinin Osmanlı Devleti’yle Anadolu’ya geldiği, buradan Avrupa’ya yayıldığı kaynaklarda aktarılmıştır. Osmanlı Devleti’ne ait arşiv kayıtlarında, kangal köpeğinden ve pedigrili yetiştiriciliği yapıldığından bahsedilmektedir (<http://www.sivas.gov.tr>, 2022).

Kangal köpekleri cesur, hızlı ve çevik olma özellikleriyle tanınmaktadır. Sahiplerine sadakatle bağlı olan bu köpekler kadınlara ve çocuklara karşı munis yaklaşımlarıyla bilinmektedir. Sürüye saldıran kurtlara ve kötü niyetli insanlara karşı caydırıcı bir silah olan kangallar zeki ve önsözleri kuvvetli hayvanlardır.

Şule Köklü *Baltar* isimli romanında kangal köpeklerinin yaşamlarını kaleme almıştır. Romanda kangallar Çoban’ın en büyük yardımcıları hatta dostlarıdır. Eserde kangalların kurtlar ile yaşadıkları zorlukların yanında insanların da onlara yaşattığı zorluklar aktarılmıştır. Savunma anında saldırgan olan bu köpekler normal zamanda insancıl, çocuk dostu, sadık karakterleriyle ön plana çıkmaktadır.

Kurt saldırılarının arttığı bir dönemde, Aladam yaylasının Alabaş ve Beyaz isimli kangalları sürüyü korumak için kurtlarla mücadele etmiş ancak galip gelemeyerek kurtlar tarafından boğulmuştur. Dört köpekten geriye kocamış Karabaş ve altı aylık oyuncu Yağız kalmıştır. Onlar da sürüyü koruyabilecek güçte değildiler. Romanda Karabaş’ın eskiden güçlü bir köpekken, kocayıp güçten düştüğü ve ölümü beklediği şu cümlelerle anlatılmıştır:

“Karabaş vazife yapamayacak kadar yaşlıydı. Gölge ne yana düşse ihtiyar gövdesini o yana sürüklüyordu. Civar köylerde onun mayasını almayan dişi kalmamış, birbirinden kahraman köpekler bağışlatmıştı bozkırın dağlarına. Yer yer dökülmüş tüyleri, yaşlanıp sarkan yanaklarıyla merhamete muhtaç kocamış bir ev kuşuydu artık

o. Yaylanın tepelerine heves etse bile çıkamaz, yarı yolda kaldıkça melül melül bakardı zirvelere çünkü yaşlanmaya bacaklarından başlamıştı. Ne kedilerin ne kuşların ne de parmak ucu kadar tarla farelerinin ona aldıracağı vardı artık. Kediler alay eder gibi etrafında koştururken kargalar kuyruğunu gagalar, fareler yoluk tüylerinin arasında cirit atardı. Aldırmazlığı bilge duruşundan değil elbet, günden güne azalan yaşama isteğindendi. Sürüyü koruyamayan bir köpeğin canı fazlaydı. Yalnız bir dal kavuğunda gözden irak, gençliğinde gezip tozduğu bozkırın hayaliyle ölmeyi isterdi” (B. 12-13).

Karabaş yaşlanmış bir köpek olmasına rağmen diğer köpekler tarafından saygı görmeye devam etmektedir. Romanda Yağız’ın Karabaş’a olan saygısı şöyle anlatılmıştır:

“Yaylanın kedileriyle oynaşan Yağız, şımarık, hareketlerle döndüğü köşeden Karabaş’ı görünce ağırlaştı. Başını eğip kuyruğunu düşürünce yaklaşabildi ancak. Kocamış bir köpeğe hürmet etmeyi biliyordu. İki metre mesafe vardı aralarında, kıpırtısız bekledi. Başını bir külçe gibi eşiğe düşüren Karabaş gözünü bir iki saniye ona çevirdi, sessizce bakiştılar. Gözkapaklarını ağır ağır açması birçok manaya gelebilirdi ancak Yağız ne demek istediğini anlamıştı. Karabaş’a gösterdiği hürmet, şefkat ve ağırbaşlılıkla yanıtını buldu; geç, diyordu ona. Bacaklarının arasına sıkıştırdığı kuyruğunu hafifçe sallayarak yürüdü yavru köpek” (B. 15-16).

Sürü, kurtlara karşı savunmasız kalınca Devir ve Baltar adlı iki köpek alınmıştır. Devir, kasabadaki nizamiyede görev yapan bir başçavuşun köpeğidir, başçavuş emekliye ayrılacağı için Devir’i satmıştır, Baltar ise köydeki Rahmi Çavuş’un köpeğidir, fazla köpeği olduğu için Baltar’ı satmıştır. İki köpek de yaylaya ilk geldiklerinde diğer köpekler tarafından dışlanmışlardır. Eserde, Yağız’ın Devir’i ilk gördüğünde ortaya koyduğu rekabetçi tavır şu cümlelerle anlatılmıştır:

“Yağız Devir’in etrafında turluyor yanına gitmeye cesaret edemiyordu. Havladı, hırladı. Çalı çırpı, duvar dibi ne bulduysa işedi. Tecrübesizliğine rağmen buraların ağası benim diyordu akli sıra. Devir aldırış etmeden hayretle baktı. Rakip olarak görmüyordu onu. Yağız köpeğin sessizliğini yenilgi olarak okuyup dibine kadar sokuldu. Sabrı zorlanan Devir, Çoban’ın elinden sıyrıldı, gelişini gürültüyle karşılayan Devir’ in üstüne çullandı. Ona zara verecek değildi. Neye uğradığını şaşırıp kuyruğunu kıstı enik. Ağlamaklı sesi, ince ve cılızdı. Çuvalların arasına

sokulurken hâlâ ciyaklıyordu. Gizlendiği yerde izlemeye koyuldu. İlk karşılaşmalarında had bilmeyi öğretmişti Devir” (B. 22).

Karabaş, yaşlı olmasına ve güçten düşmesine rağmen yabancı olan köpeklere karşı yaylanın kendi mekânı olduğunu ispatlamaya çalışmış, onlara karşı rekabetçi yaklaşmıştır. Romanda Devir ile ilk karşılaşması ve ona karşı tutumları şöyle anlatılmıştır:

“Çoban’ın misafirperverliği gibi değildi köpeklerinki. Yağız’ın yaygarası henüz kesilmişti ki ağılın köşesinde Karabaş görüldü. Yabancı bir köpekle göz göze gelince boğazından gelen bir hırlamayla ihtar verdi önce. Bacakları atılmaya hazır bir okun yayı gibi gergindi. Altta kalacak değildi Devir. İdrarının üstünü, idrarıyla kapattı. Zinciri zorladı, tepindi ama Çoban’ın elinden kurtulamadı. Karabaş aylardır kılını kıpırdatmadan ölümü bekleyen köpek olmaktan çıkmış, ahir ömründe son bir kez dövüşmek için gücünü toplamıştı. Arka ayaklarıyla yeri eşeleyip başını dikti. Savaşmak istiyordu. Devir’ in zincirini kısaltıp tasmaına parmaklarını geçirdi Çoban. İkisinin cinsi aynıydı ve yenilmek genlerinde yoktu. Hanım Ana ellerini ağzına kapatıp şaşkınlıkla Karabaş’ı izledi, daha dün tepeyi tırmanmayı beceremeyen hayvan aslan kesilmişti. Devir’ in idrar kokusunu arayıp buldu, bir iki damla kendi idrarını üzerine fıskırttı” (B. 22).

“...Kızılca kıyamet koştı. Hırlama, diş ve zincir sesi... Yumak oldular yerde. Zincir Devir’ in hızını kesse de gücünü azaltmıyordu. Atıkçe kalkıp Karabaş’ı altına aldı. İhtiyar bozkırın raconunu genç köpekten daha iyi biliyordu. Bir iki manevrayla sıyrılıp ayağa kalktı. Gücünden emin Devir, şaşkın bakışlarla dişlerini boşa bırakıp kurtulan kocamış köpeği baştan ayağa süzdü. Karabaş’ın dökülmüş tüylerinin etrafında birkaç yer kabarmış, derisinden yüzülmüş gibi sarkıp onu daha perişan göstermişti. Dili dışarda nefes nefeseydi. Devir iri ayaklarını yere mihlayıp başını kaldırmış, boynundan sırtına kadar uzanan tüyleri ok gibi dikilmiş olarak bakıyordu” (B. 24).

Romanda, kangallar yetiştikleri yerleri benimsemiş dışarıdan yeni gelen köpeklere karşı temkinli ve rekabetçi davranmışlardır. Devir ve Baltar kısa süre içinde diğer köpekler tarafından benimsenmiş ve sevilmiştir. Karabaş son günlerini onlar sayesinde daha iyi geçirmiş Yağız ise onlardan birçok şey öğrenmiştir. Eskiden sürüyü korumak için yaylanın tepelerine dahi çıkmayan Yağız kurt saldırılarında Devir ve Baltar’ın arkasından gitmeye başlamıştır.

Devir ve Baltar'ın gelişiyle yayla halkının kurtlarla olan mücadelede gücü artmış ancak kurt saldırıları devam etmiştir. Her iki kangal da bu mücadelede çevik, güçlü ve akıllı davranmış, kendi yaylalarının dışında yayla ahalsinin husumetli olduğu Saroz yaylasına da zaman zaman yardıma gitmişlerdir. Böyle bir günde Devir karşı yaylanın Suna isimli köpeğine yardım etmiş, onu kurtların önünden çekip almıştır. İlerleyen günlerde Sunayla arkadaş olmuş zaman içerisinde bu arkadaşlık aşka dönüşmüştür. Devir bu süreçte Suna'yı sık sık ziyaret etmiştir. İnsanlar, Devir 'in karşı yayladan Saroz'a gittiğini bildikleri için onu taşlamış ve ona hakaret etmişlerdir. İnsanlar onlara çeşitli sıkıntılar yaşatsa da Devir, Suna'nın yanına gitmekten vazgeçmemiş bir süre sonra yavruları olmuştur.

İnsanlar, Baltar'a da çeşitli sıkıntılar yaşatmış, ona iftira atmış, husumet için onu vurmuşlardır. Baltar'ın yaşadığı sıkıntılar *Karaca Gözü* isimli deneme kitabında şu cümlelerle okura aktarılmıştır:

“Bu köpekler içinde insanlara güvenmenin en acı tecrübesini yaşayan ise Baltar olur. Nöbetteyken uyuyakaldığı için kuzuyu kurda kaptırmak onuruna dokunan Remzi, kuzuyu Baltar yedi diyerek Baltar' in ipte sallandırılmasına sebep olur. İftiranın vicdan azabıyla Baltar' ı ipten kurtaran da yine Remzi olur. Baltar' in bu olay üzerine yaşadıkları, sığındığı kovuktan günlerce çıkmayışı yetmezmiş gibi yaylalı husumetine vurulması tüm ayrıntılarıyla hissettirilir” (Hanönü, 2021: 76).

Baltar, yaşadığı tüm kötü şeylerden sonra Çoban'ın, Şahin'in, Hanım Ana'nın desteğiyle iyileşmiş, merhametiyle yayladaki insanların ona yaşattığı kötülükleri unutmuş ve yaylada yaşamaya devam etmiştir.

Yaşanılan zorlukların ardından Karabaş'ın ölümüyle de hem kangallar hem de Çoban derin bir üzüntü yaşamıştır. Karabaş yaylada, herkesten uzak bir köşede yalnız başına ölmeyi tercih etmiştir. Hanönü (2021: 76), Karabaş'ı eserinde şu cümlelerle anlatmıştır:

“Enikliğinden bu yana Köseadağ'ın eteğine kurulan köy ve zirvelerindeki yaylalardan başka ayağını hiçbir toprağa basmayan, ağırbaşlılığını birbirini sırtlayan yumuşak tepelerden, dostluğu kara toprağın nahif sarılışından, cevvalliğini akşamın körpe yelinden, heybetini, Köseadağ'ın asil duruşundan ve savaşmayı ayağının altında ezdiği binlerce otun, çiçeğin yeniden kalkışından öğrenen Karabaş'ın boğuştuğu tepelerde

sessizce ölmeyi seçmesi iz olur. On yıl taşıdığı ağır dikenli demiri bir onur gibi taşıyan Karabaş, sürüyü canını dişine takarak yıllarca korumuştur”

Eserde, her köpeğin farklı fitratı ve özellikleri bulunmaktadır. İlkur Demirci, *Karabatak* dergisinin 43. sayısında (2019: 151) Baltar romanı üzerine inceleme yazısı kaleme almış, eserdeki kangalların her birinin farklı duyguyu temsil ettiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Heybetinizden ne kadar ürksam de bakışlarınız doğruluyor hakkınızda hissettiklerimi. Bu gözler vefanın ve fedakârlığın izleriyle dolu. Her birinizin duruşu ayrı bir duyguya sürüklüyor beni. Sabrın sembolü Baltar, aklıyla hayrete düşüren Devir, toyluğuyla başı dertte olan Yağız, sevgiyi hatırlatan Suna, ağırbaşlılığın ve sadakatin temsilcisi Karabaş... Hepiniz kahraman bir kangal köpeğinin ayrı uzuvları gibi”.

Funda Özsoy Erdoğan da *Yeni Şafak* gazetesindeki (2019) İnceleme yazısında kangalları, romandaki önemli karakterlerin karşılığı gibi gördüğünü belirtmiştir:

“Aslına bakılırsa romanda yer alan önemli şahsiyetlerin birer karşılığı gibidir kangallar. Büyüğüne hürmeti elzem bilen, vefalı, koyununu parçalayan kurdun yavrusuna dahi kıyamayan Çoban, Devir’in insan hali gibidir mesela. Hatta şehir görmüş, başçavuşun karargâhında eğitilmiş hali ile Devir; yine köyün dışına çıkarak kasabada lise okumuş, dünya bilgisine vakıf Çoban ile bütünleşir. Kocamış Karabaş ise, sınırları köyden ibaret olmakla beraber, dünya zamanına nice yaşanmışlıklar sığdırmış, Köse Dağ’dan yaylaya inen kurtlarla mücadele ederek pişmiş, ölümü kabullenışı ile dahi hâlâ öğretmeye devam eden bilge bir köpektir. Tıpkı, dünyayı okumayı Köse Dağ’ın kurtlarından, rüzgârından, çiçeğinden öğrenmiş bilge şahsiyet Şahin emmi gibi. Dişi Kangal Suna ise, Çoban’ın sevdalandığı Nilüfer kızın karşılığı gibidir”

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Değer kelimesi en genel anlamıyla, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; yüksek ve yararlı nitelik olarak tanımlanabilir. Değerler olarak kullanıldığında doğru, güzel olan, kabul edilen, erişilmek istenen ve savunulabilir özelliğine hâiz olan anlamına gelmektedir. Değerlerin aktarımında edebiyat etkili araçlardan birisidir. Romanlar ise insan hayatını ve gerçekleşmesi mümkün olayları ele aldıklarından dolayı değerler aktarımında önemli bir yer tutmaktadır.

Yapılan bu çalışmada, günümüz yazarlarından Şule Köklü' nün *Yanık Maske*, *Baltar*, *Kızılırmak Çocukları* isimli üç romanı geleneksel değerler bakımından incelenmiştir. Tespit edilen değerler; dinî değerler, ahlakî değerler, kültürel değerler olarak sınıflandırılmıştır.

Köklü' nün *Yanık Maske*, *Baltar*, *Kızılırmak Çocukları* isimli romanları incelendiğinde 13 dinî, 7 ahlakî, 14 kültürel olmak üzere toplamda 34 değer tespit edilmiştir. Kahramanı imam olan *Yanık Maske* romanında Kuran okumak, Salavat çekmek, helalleşmek gibi dinî değerler ön plana çıkmaktadır. *Baltar* da ise yayla yaşamıyla birlikte insan ilişkileri de ele alındığından sevgi, saygı, merhamet gibi ahlakî değerler ağırlıktadır. *Kızılırmak Çocukları* Anadolu' da çocukluğu anlatmakta Anadolu'ya ait izler taşımaktadır. Bu sebeple kültürel değerlere en fazla *Kızılırmak Çocukları* romanında ulaşılmıştır. Eser çocuk kitabı olduğundan karakterleri genel olarak çocuklardan oluşmaktadır. *Kızılırmak Çocukları* 'nda Anadolu'ya ait türkü, tekerleme, marş gibi kültürel değerler aktarılmıştır. *Yanık Maske* ve *Baltar* ' da kadın – erkek ilişkileri, rekabet vb. toplumsal sorunlara değinilirken, *Kızılırmak Çocukları* romanında çocuk dünyasına ait arkadaşlık, kardeşlik gibi konular yer almıştır.

Romanların genel muhtevalarına bakıldığında, her romanda dinî, ahlakî, kültürel değerler bulunmaktadır. Köklü' nün romanlarında en fazla tespit edilen dinî değer dua, ahlakî değer sevgi, kültürel değer de türkü olmuştur.

Şule Köklü, eserlerini millî ve kültürel bir gaye benimseyerek kaleme almıştır. Köklü, eserlerinde doğup, büyüdüğü ve değerlerinden beslendiği Anadolu'yu anlatmıştır. Anadolu'ya ait olan unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş değerleri bugünün

insanına aktarmayı hedeflemiştir. Anadolu'yu anlatırken hem iyi hem kötü yönleriyle kaleme almış gerçeklikten kopmamıştır.

Köklü'nün eserleri Anadolu'nun tanınması ve anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Yazarın romanlarında değerleri ele alan bu çalışma dışında herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır. Köklü'nün eserleri -mekân- insan ilişkisi, şahıs kadrosunun tahlili- gibi bakış açılarıyla da değerlendirilebilir.

Yapılan çalışma neticesinde ulaşılan değerler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4.1. Şule Köklü' nün Romanlarındaki Değerler

Dinî Değerler	Ahlakî Değerler	Kültürel Değerler
İmam	Sevgi	Anadolu Kültüründe Kadına Bakış
Dua	Saygı	Hacivat ve Karagöz Oyun
Tefekkür	Merhamet	Halk Hikâyeleri
Cami	Yardım	Kültürel Semboller
Ölüm	Vefa	Şifacılık
Mezar Ziyareti	Dürüstlük	Düğün Adetleri
Kader	İkram	Kız Kaçırma / Sevdiğine Kaçma
Helal Lokma		Aşk
Kur'an-ı Kerim Okumak		Marş
Salavat Çekmek		Tekerleme
Helalleşmek		Türkü
Tesettür		Takas
İlahî Adâlet		Yemekler
		Sivas Kangalı

KAYNAKÇA

- Andı, M.F. (2020). *Roman ve Hayat*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Akçay D. (2020). “İnsanın Romanı Kızılırmak Çocukları”. *Karabatak Dergisi* 50 (Mayıs – Haziran 2020), 144 -145.
- Andaç, F. (2010). Romanın Yüzyılı, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 4 (65, 66, 67): 100 – 103.
- Aras, G. (2014). İnsan ve Toplum: Edebiyat ve Değerler Eğitimi, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi* 44 (Temmuz- Ağustos).
- Bars, M. E. (2017). Kültürel Değerlerin Aktarımında Halk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 217- 228.
- Cilacı, O. (1994). *Dua*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde. (C.9, 529- 530). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.
- Çavuşoğlu, A. (2017). *Ayla Kutlu'nun Cadı Ağacı Romanının Değerler Bakımından İncelenmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- DB, Dünya Bizim. “Kitap gibi sözleri olan köy insanların dünyası”. 22 Kasım 2021. <https://www.dunyabizim.com/kitap/23477/kitap-gibi-sozleri-olan-koy-insanlarinin-dunyasi>
- Demirci, İ. (2010). Romanın 27 Yılına Bakış, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı* 4 (65, 66, 67): 65 – 73.
- Demirci, İ. (2019). “Güneşi Kesen Gölge Senin mi?”. *Karabatak Dergi* 43 (Mart – Nisan 2019), 150 – 151.
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*, (9. bs.). Ankara: Savaş Yayınları, 253.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Göçer, A. (2012). “Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*: 50-57. <https://avesis.erciyes.edu.tr/yayin/ed353982-fa5f-4b93-8df1-b2d1888b8481/dil-kultur-iliskisi-ve-etkilesimi-uzerine>
- Göher Vural, F. (2011). “Türk Kültürünün Aynası: Türküler”. *e-Journal of New World Sciences Academy* 6/3 -D0068: 397 – 411.
- Gülendam, R. (2010). Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 4 (65, 66, 67): 311 – 317.
- Güneş, M. (2009). *Aka Gündüz’ün Roman, Hikâye ve Tiyatrolarında Sosyal Meseleler (1909- 1958)* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hanönü Karacagöz, S. (2021). *Karaca Gözü*, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 75- 77.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Issı, A.C. (2010). Türk Edebiyatının Romanla Tanışması, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*, 4 (65, 66, 67): 20 – 24.
- Kadumi, A. (2020). “Kızılırmak Çocukları inceleme”. *Söğüt Dergisi*, 5 (Eylül – Ekim 2020), 194 – 195.
- Kara, E. (2016). 1935 – 1945 Yılları Arası Türk Hikâyesinde Olumsuz Din Adamı Figürleri, *Dede Korkut Dergisi* 10: 29 – 42.
- Karaca, A. (2013). Çağdaş Türk Romanında Dinî – Tasavvufî İçerik, *VI. Dinî Yayınlar Kongresi*. İstanbul.
- Karataş, T. (2018). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayınları, 4. Basım, 2018.
- Korgan, E. (2015). “Yanık Maske” *Karabatak Dergisi* 23 (Kasım – Aralık 2015), 130 – 133.
- Kaymakcan R. & Meydan, H. (2016). *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Köklü, Ş. (2015). *Yanık Maske*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Köklü, Ş. (2018). *Baltar*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Köklü, Ş. (2019). *Kızılırmak Çocukları*, İstanbul: Şule Yayınları.

- Köklü, Ş. (2019). “Baltar’ın da bir romanı var” (Görüşmeci: Gülcan Tezcan, Görüşme Transkripsiyonu 23 Ocak 2019).
<https://www.star.com.tr/kultur-sanat/baltarin-da-bir-romani-var-haber-1428323/>
- Köklü, Ş. (2019). *Röportaj* Gülcan Tezcan, 9 Şubat 2019.
<https://www.star.com.tr/cumartesi/kangallar-sezgili-hayvanlar-haber-1432620/>
- Köklü, Ş. (2019). *Söyleşi* Funda Özsoy, 8 Haziran.
<https://www.dunyabizim.com/soylesi/sule-koklu-onca-zulme-onca-cirkin-davranisa-ragmen-hayvanlarin-ozleri-cok-zor-bozuluyor-h35750.html>
- Köklü, Ş. (2020). *Söyleşi*. İsmail Turan, 24 Ocak.
<https://edebiyatburada.com/sule-koklu-ile-ismail-turan-soylesti/>
- Köklü, Ş. (2021). “Aşk Taşa Merhamet Ettirir” *Karabatak Dergi* 54 (Ocak – Şubat 2021), 149 – 150.
- Köklü, Ş. (2022). *Söyleşi*. Senanur Okudan, İstanbul, 4 Temmuz.
- Kubbealtı Lugati. (2022) <http://lugatim.com> [10 Temmuz].
- Narlı, M. (2018). *40 Soruda Türk Romanı*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Okay, M. O. & Kahraman, A. (2008). *Roman*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde. (C.35, 160 -164). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.
- Okur, E. (2010). Çok Partili Demokrasi Dönemi Türk Romanı, *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı* 4 (65, 66, 67): 74 – 88.
- Özdemir, M. & İdi Tulumcu, F. (2017). Değerler Eğitiminde Edebi Eserlerden Yararlanma: Fatma Aliye’nin Muhadarat Romanı Örneği, *Özgün Araştırma* 7(4): 720 – 729.
- Özkul, O. (2015). Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler, *Emek ve Toplum Dergisi* 4(8):166- 185.
- Özsoy Erdoğan, F. (2016). “Yanık Maske”. *Türk Edebiyatı Dergisi* 508 (Şubat 2016), 77 – 78.

- Özsoy, F. (2019). “Baltar Hakkında Bir Roman” *Yeni Şafak* (15 Şubat 2019).
<https://www.yenisafak.com/hayat/baltar-hakkinda-bir-roman-3446565>
- Öztürk, M. (2013). Ahlaki Güzellik. *Efendimizden Ahlak Ölçüleri*, İstanbul: Erkam Yayınları, 16 – 21.
- Sabah Gazetesi*, “3 bin yıllık kadim Türk tatlısı Kavut unutuluyor” (21 Ağustos 2020),
1. <https://www.sabah.com.tr/sivas/2020/08/21/3-bin-yillik-kadim-turk-tatlisi-kavut-unutuluyor>
- Sarı, O. (2013). Sosyal Değerler Emek ve Sosyal Edebiyata Dair Bazı Düşünceler, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 2: 201 – 227.
- Sancaktepe Belediyesi Kültür Sanat Platformu. “8. Sancaktepe Kitap Fuarında Yazar Şule Köklü ile Söyleşi”. *Facebook*. 24 Eylül 2019.
<https://www.facebook.com/sb.kultursanat/videos/8-sancaktepe-kitap-fuar%C4%B1nda-yazar-%C5%9Fule-k%C3%B6kl%C3%BC-ile-%C3%B6yle%C5%9Filerimiz-devam-ediyor/2507353056146006/>
- Şemsipaşa Kütüphanesi. “Şule Köklü’nün Şemsipaşa Kütüphanesi Ziyareti ve Kitaplarının Tanıtımı”. *Facebook*. 8 Temmuz 2020.
<https://www.facebook.com/semsipasakutuphanesi/videos/%C5%9Fule-han%C4%B1ma-kitaplar%C4%B1n%C4%B1-ve-%C3%BCt%C3%BCphanemiz-hakk%C4%B1nda-ki-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCncelerini-bizimle-payla%C5%9F/899484010519001/>
- Şemsipaşa Kütüphanesi. “Şule Köklü’nün Anlatımıyla Kızılırmak Çocukları”. *Facebook*. 25 Aralık 2020
<https://www.facebook.com/semsipasakutuphanesi/videos/yazar-%C5%9Fule-k%C3%B6kl%C3%BCn%C3%BCn-anlat%C4%B1m%C4%B1yla-k%C4%B1z%C4%B1rmak-%C3%A7ocuklar%C4%B1/1456686584528846/>
- Tarhan, N. (2015). *Değerler Psikolojisi ve İnsan*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Temel Eğinli, A. & Nazlı, A.N. (2018). Kültürün Koruyucu Gücü: Kültürel Semboller, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi* 2: 56- 74.

TRT 2. “Hayat Sanat 213. Bölüm Edebi Sanatlar”. TRT İzle. Yayın Tarihi 28 Aralık 2020 <https://www.trtizle.com/programlar/hayat-sanat/hayat-sanat-213-bolum-2957647>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> [25 Haziran].

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (2022) <http://teis.yesevi.edu.tr> [25 Ocak].

Tümer, G. (1994). *Din*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde. (C.9, 312-320). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.

Ulusoy, K & Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Yayınları.

Ülken, H.Z. (1965). *Bilgi ve Değer*, (1.bs.). Ankara: Aytemiz Kitabevi Kürsü Yayınları, 216.

Yavuz, Y.Ş. (2001). *Kader*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde. (C. 24, 58 -63). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi.

Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1): 209 – 223.

Yeşil, M. (2016). Dil ve Değer, (Ed.) Bircan, Hasan Hüseyin – Dilmaç, Bülent, *Değerler Bilançosu*, Konya: Çizgi Kitabevi, 11 – 27.

Yılmaz, D. (2002). *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Yumuş, S. (2017). *Orhan Kemal'in Romanlarında Sosyal Değerler* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Wikipedia, Vikipedi Özgür Ansiklopedi. (2022). <https://tr.wikipedia.org/wiki/> [25 Haziran].

EKLER

Ek- 1

ŞULE KÖKLÜ İLE SÖYLEŞİ'NİN TRANSKRİPSİYONU

Bu söyleşi 04.07.2022 tarihinde Şule Köklü ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Şule Köklü' nün izniyle ses kaydı alınmış ve transkripsiyonu yapılmıştır. Değerli vaktini ayırıp bu çalışmaya katkı sağladığı için Yazar Şule Köklü' ye teşekkürlerimi sunuyorum.

1- Nasıl bir evde ve ailede dünyaya gözlerinizi açtınız?

Sivas'ın Zara ilçesinde sarı ahşap bir evde dünyaya gözlerimi açtım. Sekiz çocuklu bir ailenin beşinci çocuğuyum. Çok kalabalık bir ailede büyüdüm hem çekirdek ailem büyüktü hem amcamların ve halamların aileleri kalabalıktı kuzenlerimle birlikte büyüdüm. Babam İmam ve iyi bir hatipti. Evimize Zara'nın kaymakamı, bürokratlar, öğretmenler ziyarete gelirdi onlar münazara yaparlardı onlara şahitlik ederdik. Babam ilkokula gittiğim zaman gazetenin ekonomi ve siyaset sayfalarını bize okuturdu. Çocukken bundan hoşlanmazdım çünkü anlamadığım kelimeler sayısal veriler ve grafiklerin bulunduğu sayfalardı kendisi okuyamadığı için değil hem sesli okumamızın gelişmesi hem de telaffuzu zor kelimelere aşına olalım diye okutuyordu. Şimdi bu şekilde yorumluyorum çünkü babam 32 yıl oldu öleli çok genç yaşta kaybettik. Amcam Sivas âşıklarındandı onun dizlerinin dibinde büyüdüm onun benim gelişimime çok büyük katkıları oldu. Bundan 35 yıl önce evimize günlük gazeteler giriyordu; babam 5 – 6 dergiye birden üyeydi evimize çocuk dergileri geliyordu. Ağabeylerim ve ablalarım vardı onlarda edebiyatla ilgiliydiler bana örnek oluyorlardı. Çocukluğum 18 yaşına kadar kışları ilçede, yazları köyde geçti. Çok hareketli bir çocuktum. Böyle güzel bir ailede, güzel hatıralarımın olduğu sarı evde büyüdüm.

2- Eğitim hayatınızın yarıda kaldığını sonra tekrar devam ettiğinizi biliyoruz. Eğitim hayatınızla ilgili bilgi verir misiniz bu süreç nasıldı?

(Derin bir iç çekerek konuşmaya başlıyor) Ahh! Bu süreç biraz zordu. Biz çok erken başlıyorduk okula 5 yaşında başlamıştım okula 11 yaşında bıraktım. Eğitim hayatımı bırakma sebebim despot, kaba saba, öğrencinin ruh halinden anlamayan öğretmenlerin ruhumu yaraladığını fark etmemdi. Bir öğretmenimiz vardı elinde bir sopasıyla kapıda durup öğrencilerin bacaklarına vurarak öğrencileri karşılardı ve ben her defasında oradan geçerken tedirgin olurum. Çünkü biz evde ne psikolojik ne de fiziksel şiddete

hiç maruz kalmadık çok kalabalık bir ailede yetişmeme rağmen. Bunun insan için çok çirkin bir şey olduğunu düşünüyordum çocukluk aklımla. Babam okumam için çok ısrar etti. O zaman ağabeylerim, ablalarım üniversitede okuyordu. Babam cinsiyet ayırmadan bütün çocuklarının okumasını istiyordu. 6 kız vardı babamın hepimizin okuyup meslek sahibi olmasını hatta bilgiyle donanımlı olmasını istiyordu. Bana da çok ısrar etti ben küçüklük aklımla 1 sene kaybettiğim için kendimden küçüklerle okumak istemedim. Fakat birkaç sene sonra arkadaşlarımın lise formalarını üzerlerine giyip okula gittiğini görünce eğitimimi bıraktığıma çok üzüldüm. Kalbimin acıdığını hissettim. Bir de o zamanlar lise mezunları köy okullarında yedek öğretmen olabiliyordu. Yedek öğretmen olarak arkadaşlarımın atandığını görünce kalbim kanadı o kadar çok istiyordum ki o çocuklarla zaman geçirip onlara bir şeyler öğretebilmeyi eğitimimi bıraktığıma en çok o zaman üzüldüm. Eğitimimi bırakma sürecim 8 – 9 yıllık bir süreçti eğitimimi tamamlayacağım düşüncesi hep aklımın bir köşesinde vardı fakat bu süreçlerde de hiç boş durmadım. Köylerden merkeze gelen öğrencilere destek olmak için kermesler düzenledim. Genç kızlara çeyizler yaptırıp onları satarak öğrencilere destek olmaya çalıştım. Sonra 17, 19, 21 yaşlarında 3 tane tiyatro oyunu yazdım, yönettim. Oyuncularım da liseli çocuklardı Sivas'ın ilçelerini gezip oyunlarımızı sunduk. Benim için hayatımın en önemli yeri kütüphaneydi. Kütüphaneyle aramı hiç açmadım hep kütüphaneye gidiyordum zaman zaman kütüphane müdürü bana takılırdı niye hep buradasın diye. Evin dışında kitaplarla tanışıklığım kütüphanede oldu. Sonra 19 yaşında karar verdi dışardan bitirme sınavları vardı 1 yılda ortaokulu 2 yılda da liseyi bitirdim. Sonra evlendim ve açık öğretimden iktisat kamu yönetimine devam ettim. Kamu yönetimi benim için zor bir bölümdü çünkü temel eğitimim çok sağlam değildi. Kamu yönetimine girince ilk defa orada matematikle karşılaştım bir harfle sayının yan yana gelebileceğini gördüm. Gördüğüm zaman herhalde bir basım hatası var diye düşündüm sonrasında kimseden destek almadan tek başıma çalışarak okulumu bitirdim.

3- Edebiyat sizin için neyi ifade ediyor?

Edebiyat gerçek hayatın her şeyiyle kurgulanmasıdır. Edebiyat bana gördüğüm, duyduğum, hissettiğim, kokladığım her şeyi bir araya getirip bir kaptayla yoğurarak kurgulama imkânı sundu.

4- Yazmaya ne zaman ve nasıl başladınız?

Çocukken kendimce şiirler yazıyordum. Günlük yazıyordum fakat günlük konusunda tereddütlerim vardı günlüğü koruyabilme konusunda günlük mahreminiz oluyor. Geniş bir ailede büyüdüğüm için kendimize ait odalarımız yoktu. Kızlara bir oda, erkeklere bir oda, anne babamıza bir oda düşüyordu. Onun için günlük benim açımdan her şeyimin ulu orta yerde olması demektir bundan dolayı kendimi güvende hissetmiyordum. Mektup benim için daha önemliydi. Dergilerin ve gazetelerin mektup köşelerini araştırarak Türkiye’de ulaşabileceğim birçok kişiyle mektup arkadaşlığı kurdum. Hatta içlerinde şair olanlar vardı mahlas kullanıyorlardı hala kimliklerini bilmem. Elimde şu an 1000 sayfalık mektup var. Benim kalemimi keskinleştiren biraz da mektuplardır. Hem yazarken düşünüyordum hem okurken düşünüyordum. Bana bir pencere açıyordu yazan kişiler. Farklı şehirler, farklı kültürler, farklı insanlar, farklı sesler, farklı nefesler, farklı türküler... farklılıklarıyla birlikte birçok insan tanıdım. Mektuplar benim için önemliydi yazma serüvenim ilk mektuplarla başladı. Sonrasında bir arayış içine girdim müzik benim için önemliydi bir hocadan özel ders almaya başladım. İnsanlar bağlama çalmamı yadırgayınca belli bir süre sonra müzik eğitimini bıraktım. Ardından stilistik alanına yöneldim fakat yazmak daha kıymetli geldi daha ağır basınca ve Ali Ural ile tanışınca bir arkadaşımın desteğiyle de onun yazı atölyesine katıldım orada Ali Hocamızın önderliğinde arkadaşlarımızla yazdığımız yazıları okuyoruz ve ne yapmamız gerektiğini değil ne yapmamamız gerektiğini öğreniyoruz. Yaklaşık 12 yıldır onun tedrisatından geçiyoruz birlikte ciddi okumalar yaptık ve profesyonel olarak yazmaya başladım. Neyi okuyup okumayacağımı nasıl iyi okuyucu olunacağı konusunda bize rehberlik etti. Profesyonel anlamda Ali Hocanın atölyelerinde yetiştim diyebilirim.

5- Eserlerinizde mekân olarak Anadolu’yu tercih etmeniz sebebi nedir?

Özellikle Anadolu’yu seçmiyorum aslında kalem beni oraya götürüyor. Yazmaya başlarken bir sahne hayal ediyorum. Bu sahneyi kurarken görmediğim bir şeyi yazamazdım. Benim en güzel yazabileceğim yer bana göre kasaba, köy ve yaylaydı. Çünkü benim çocukluğumda şahit olduğum resimler oraya aitti. Çocukluğumda arşivime oralardan görüntüler, sesler koymuşum şükür arşivim çok geniş oralardan alıp estetik bir şekilde sağlam bir kurgu oluşturarak, karakterleri o kurguya yerleştirerek yazmayı öğrendim. En güzel Anadolu’yu bildiğim için orayı yazdım.

6- Sizce değerlerin aktarımında edebiyatın rolü nedir?

Yunus Emre'nin şiirlerine baktığımızda bize iyiliği, dünyanın gelip geçiciliğini anlatır. Aslında insanın özünde kötülük yoktur kötülük sonradan ortaya çıkar. Edebiyat bizi kırmadan, dökmeden tavsiyelerde bulunuyor. İnsan konuşurken sesin tonlaması vardır ne söylediğin değil nasıl söylediğin önemlidir. Edebiyat nasıl söylemesi gerektiğini en iyi bilen kanaldır. O yüzden en naif, en estetik dildir edebiyat insanı incitmez. Bazen dolaylı ileti verir kim üstüne alınması gerekiyorsa alınır. Mevlana'nın mesnevisinde verilen öğütler, masallarda anlatılan dersler çok önemlidir. Biz nasıl davranmamız gerektiğini masallardan, hikâyelerden, romanlardan öğreniriz.

7- Değerler aktarımında referansınız nedir?

Değerleri ilk anne ve babamızdan öğreniriz öncelikli kaynağımızı onlardan alırız. Sonra abla, abimizden, çevremizdeki büyüklerimizden, akranlarımızdan kültürümüzden, dinimizden alırız. Toplumun içinde yetiştiğimiz için baka baka, hisse hisse öğreniriz. Önce aile ve toplum sonra da okul değerlerin kaynağını oluşturur.

8- İki yetişkin bir çocuk romanınız var. Çocuk romanınızın diğer romanlarınızdan farkı nedir?

Öncelikle kahramanları çocuklardan oluşuyor. Kurgusu ve anlatımı çocuklara göre yazılmış. Çocukları yetişkinlerden ayırmadım çocuklar benim için çok önemli onu küçük görmem. Aslında o roman benim çocukluğuma hediyem arşivimi güzel tutup gördüğüm duyduğum şeyleri bugüne aktarmamda çocukluğumun çok önemli rolü var. Çocuk bana göre insan fidesidir. Fideler çabuk büyür aslında bu süreç sancılı bir süreçtir de bir tohumun çatlayıp gelişmesi zordur. Bir çocuğun anneden doğması büyümesi, yürümesi, konuşması bir öğrenme sürecidir ve çok hızlı geçen bir süreçtir. Bana göre çocuk küçük bir filozoftur.

9- Eserlerinizde aşkı belli sınırlar çizerek işliyorsunuz okura aşkı tam olarak göstermiyorsunuz bunun sebebi nedir?

Çünkü aşk mahremdir bana göre. Aşk uluorta yaşanacak, uluorta söylenecek ve yaşanacak bir durum değildir bana göre. Hem insan ruhu açısından bu böyle olmalıdır hem beden açısından. Bizim gençliğimizde kaçamak bir bakış o kadar kıymetliydi ki bir kez baka bilmek gözüyle gözümün karşılaşması muhteşem bir andı dünyanın donduğu ve dünyada benden ve ondan başka birinin kalmadığı bir andı. Eserlerimi yazarken de benim yaşadığım dönemi dikkate alarak karakterlerimi oluşturdum. Aşk

hal diliyle konuşur o yüzden onu kendi haline bırakmak gerekir. Onu ne kadar çok konuşursanız onun hoşluğunu azaltırsınız. Aşkı konuşmak bir kılıç üstünde yürümek gibidir çok hassastır. Aşk ilimden büyüktür aşk insanı olgunlaştırır. Âşık olmayan kişi büyümemiştir pek çok şeyden mahrumdur. Bir kişi âşık olmamışsa onun için üzülrüm. Aşkı tatmadan ölen kişi dünyadan eksik gider. Günümüzde aşkın tanımı değişti. Aşk iyice tenselleşti. Aşk ruhun gönlün işidir. Onun için aşkı iki eserimde daha ağırbaşlı bıraktım aşk tebessüm ettirir. Keder ve kahkahanın ortasındaki sınırdır aşk. Âşığın yüzüne en güzel tebessüm yakışır kavuşamaz ayrı kalırsam diye bir yanda keder, kavuşur mutluluğa ulaşırım diye bir yanda kahkaha gizlidir.

10- Eserlerinizde anlatıcı karakterlerin ve kahramanların isimleri belirtilmiyor niçin?

Aslında planlayarak yaptığım bir şey değildi. Bu durum ilk olarak *Yanık Maske*'yle başladı bir baktım İmam olarak gidiyordu. Orada anlatıcı ben değildim köylü çocuktan bana öyle fısıldadı öyle yazdım. Ben eğer isim verseydim karakterlerimi dar tek bir isme göre kurgulamış olacaktım. Şimdi bütün İmamlar kendini o İmam'ın yerine koyabilir. Hata tüm okuyucular kendini İmam gibi hissedebilir ama bir isim vermiş olsaydım başka bir isimdeki kişi kendini onun yerine koyamayabilir. Okuyucunun hayal gücünü daraltmak istemedim.

ÖZGEÇMİŞ

Senanur OKUDAN

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, 2022, İstanbul

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, 2019, İstanbul

B. BİLDİRİLER

Okudan, S. (2020, Haziran). Doğuda ve Batıda Kuşlar. *Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.